

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

13 - 19 noiembrie 1996
(Anul XXIX)

45

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

**ILIESCU
trebuie
să plece!**

(pag. 2)

Cronica melancoliei

**Noaptea
electorală
românească**

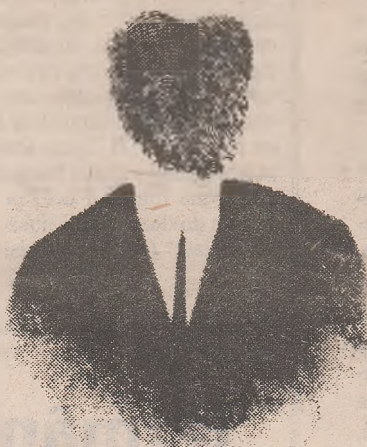
(pag. 11)

**Faptele oamenilor
povestite de maimuțe**

(pag. 3)

**Fenomenul
românesc
al bancului**

(pag. 12-13)

DIAGONALE

de
**Monica
Lovinescu**

(pag. 7)

Boris Vian

**IARBA
ROȘIE**

(pag. 20-21)

**Maya Belciu -
un fragment
din romanul
VIN AMERICANII**

(pag. 14-15)

Inocența pierdută

UN RAPORT provenit de la D.S.S. și purtând data de 24 iunie 1985 (*Cartea Albă a Securității, Istorii literare și artistice, 1969-1989*, p. 329) semnalează în presa vremii câteva „idei sau expresii interpretabile” și sugerează adoptarea de măsuri de „reinstruire a surselor din redacțiile ziarelor și revistelor” de a semna prompt tot ce este „susceptibil de interpretări tendențioase”. Cenzura comunistă (sau, cum se vede, securitatea aflată în spatele ei) era obsedată de posibilitatea ca anumite cuvinte, sintagme sau fraze să fie citite într-un mod tendențios, capabil adică de a conduce la interpretări inacceptabile politic. Un fragment de roman al lui Aug. Buzura, publicat în *România literară*, începea așa: „Opriți nebunul! Opriți nebunul, nu vă temeți de el! Mai este cineva treaz pe lumea asta? Opriți nebunul!” Raportul constată, cu obiectivitate dealtminteri, că exclamațiile aparțin unui personaj din roman, o chelneriță alcoolică, atunci când un vecin își bate, ca de obicei, soția și o amenință în gura mare că o s-o azvîrle de pe balcon. Nu se precizează în raport în ce ar putea consta caracterul interpretabil al textului. Este semnalat apoi un vers al lui Florin Iaru: „Băi, fraților, monstru, monstru!”, citat în comentariul critic pe care E. Barbu îl consacră poetului. Nici de data aceasta nu ni se spune ce ar fi interpretabil în textul cu pricina.

În epocă, nu era un secret pentru nimeni ce sens putea fi dat unor astfel de expresii. Multe erau, desigur, întâmplătoare, mai ales lăsate în contextul lor, dar unele erau intenționate. Cenzura bănuia asta. Codul fiind același pentru toți cititorii avizați, ea se temea de o complicitate generală care ar fi transformat lectura cea mai firească într-o interpretare batjocoritoare sau ostilă politic. Raportul nu merge pînă la a identifica pe „nebun” sau pe „monstru” cu Ceaușescu. Absolut straniu e însă faptul că un ofițer de securitate putea lăsa a se înțelege, chiar neexprimînd-o explicit, identificarea cu pricina.

Nu era o formă de *mauvaise conscience*, era ceva mai grav, și anume o formă de a răpi celui mai banal, fragmentar sau derizoriu text inocența. Totul căpăta sens în lectura politică a cenzurii-securist. O tiranie a semnificației lua locul lecturii libere. Când totul devine interpretabil, nimic nu mai poate fi interpretat. Și nici un text nu se mai citește cu adevărat, ci se „interpretează”, ceea ce înseamnă că se citește exclusiv printre rînduri. În acest condiții, în ochii cenzurii nu mai existau decît texte vinovate. O prezumție generală de vinovăție se abătea asupra literaturii. Operația de cenzură devenise ea însăși un coșmar, fără criterii, victimă a umorilor ideologice și politice, așadar, la limită, o imposibilitate practică. Este motivul pentru care cenzura din anii din urmă ai dictaturii lui Ceaușescu nici nu mai poate fi considerată în înțeles propriu cenzură: ca să nu permită nimic, ea interzicea totul. Se transformase într-o interdicție, prin ridicarea dreptului de semnătură și prin trecerea numelor - nume comune și nume proprii - la index.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăiteș

Iliescu trebuie să plece!

AȘADAR, șandramaua iliesciană e pe cale să se prăbușească. După șapte ani de enormă batjocorire a țării, după ce au calcat în picioare speranțele și viața românilor, cei din urmă supraviețuitori bolșevici ai Europei sînt gata să-și facă valizele. Am urmărit, cu suflul la gură, în noaptea de 3 spre 4 noiembrie, felul în care IRSOP-ul urma să anunțe rezultatele alegerilor. Și n-am putut să nu-mi aduc aminte de virilitatea scabroasă a tuburilor colorate care exhibau, triumfător, în 1990 și în 1992, botnița pusă de bolșevici României. Ca pentru a ne face să uităm coșmarul (și poate pentru a nu arăta cît de jos se află PDSR-ul), meșterii d-lui Datculescu s-au rezumat să-și prezinte acum prognoza...pe orizontală!

Rezultatul de la 3 noiembrie e o mare victorie a bunului-simt. Dar, din păcate, una cu totul insuficientă. Plecarea de la guvernare a lui Nicolae Văcăroiu nu va transforma, prin miracol, România dintr-un tărîm deșertic într-o oază de prosperitate. Pentru a putea construi cu adevărat, nu e suficientă plecarea incapabililor din jurul lui Iliescu. E absolut necesar să plece Iliescu însuși.

Rămînerea, încă patru ani, a lui Iliescu la Cotroceni echivalează cu înfigerea unui pumnal otrăvit în spinarea recentilor învingători. Pentru un motiv extrem de simplu. Conform prevederilor constituționale, președinția este o instituție puternică, adevărat nod vital al vieții politice. Așa cum s-a văzut din 1990 încoace, nici unul din gesturile politice majore n-a putut avea loc fără implicarea - directă sau indirectă - a lui Ion Iliescu. Rămînînd la Cotroceni, el va acționa asemenea unei toxine care, încetul cu încetul, va paraliza orice efort de a scoate țara din haos și mizerie. Dacă în acești șapte ani nu ne-am convins de dominanta satanică a personalității sale, nu ne vom convinge niciodată.

Greșeala fatală a Convenției ar fi acceptarea oricărei colaborări cu PDSR-ul. Să nu uităm că, la această oră, partidul iliescian este alcătuit din cei mai bogați oameni ai țării. Ei sînt suficient de cinici și de abili încît să-i atragă în cele mai diverse curse pe neexperimentații politicieni ai Convenției, astfel încît în cîteva luni imaginea vieții noastre politice ar fi aceea a imensei burți a șarpelui boa în care se zbate neputincioasă delicata gazelă a democrației.

E necesar, de asemenea, să se pornească la drum cu spunerea răspicată a adevărului despre trecutul imediat. Dacă mai-marii Convenției nu vor ști să facă dreptate, venirea lor la putere va fi o tragedie. Dacă nu vor trece urgent la eradicarea corupției, prin dislocarea rețelelor mafioate, victoria lor rămîne absolut fără sens. Ziarele gem de argumente și dezvăluiri. Nu trebuie decît voință politică.

Ar fi tragic, la șapte ani de la singeroasa răsturnare a regimului Ceaușescu, să nu aflăm, în sfîrșit, adevărul despre evenimentele din decembrie. Ar fi cazul să ni se arate măcar un singur terorist. Ar fi cazul să se spună adevărul despre

mineriade, despre marile învîrteli ale clicii prezidențiale, despre hrebenciucii și păuneștii și temeșenii apărăți de scutul cotrocean, despre cum a fost posibil ca într-o țară ca România să se moară de foame și să bîntuie bolile specifice mizeriei, de la hepatită la cele mai monstruoase maladii provocate de subnutriție.

Însă imensa greșeală a noilor guvernanți ar fi să treacă, lejer, cu buretele peste cauzele reale care au dus la dezastul țării. E de așteptat ca oamenii lui Iliescu să nu se dea în lături de la nimic spre a-și salva pielea. Adrian Năstase a vorbit, la doar cîteva minute după anunțarea primelor evaluări, că adevăratul învingător al alegerilor e partidul pe care-l conduce. De aici pînă la a cere ca tot PDSR-ul să facă guvernul nu e decît un pas. Și-a bătut Ion Iliescu joc de Constituție și pe cînd lucrurile erau mai calme. Nu e nici un motiv să credem că nu va încerca o mare diversiune și acum, cînd situația s-a radicalizat.

În fine, Convenția Democrată nu trebuie să cadă în greșeala pedeseristă a temporizării. Personal, sînt sceptic în privința capacității ei de a produce, rapid și radical, o îmbunătățire a vieții populației. Tocmai de aceea, alianța cîștigătoare va trebui să treacă imediat la măsuri lipsite de orice ambiguitate. Ar fi o adevărată tragedie ca și ea să se piardă în calcule politicianiste, vînzînd cît mai scump blana unui urs care a plecat de mult din pădure.

Într-un anumit sens, lucrurile stau, totuși, mai bine decît ne așteptam. Păcat doar că singura formațiune liberală autentică a țării a fost creditată a fi slab. E un lucru ale cărui consecințe neplăcute se vor vedea în Parlament deîndată. Din nefericire, acest lucru e urmarea directă a campaniei agresive a Convenției, care de teama că nu-i va putea învinge altfel pe adevărații săi adversari, a dus o destul de neelegantă bătălie chiar împotriva potențialilor aliați.

Așadar, Convenția Democrată își începe mandatul sub auspicii pe cît de promițătoare, pe atît de minate de incertitudini. E clar că votul dat de populație e un vot adresat schimbării. Dacă politicienii cederîști nu vor ști să fie la înălțimea misiunii covîrșitoare pe care o au - despărțirea definitivă de comunism -, probabil că vor plăti extrem de scump în fața Istoriei. Pentru că dacă PDSR-ul a fost lupul care nu putea să acționeze decît ca un carnasier hămesit, gata să sfîșie fără milă din trupul fraged al țării, ar fi impardonabil ca oamenii cu adevărat inteligenți ai țării să nu se ridice deasupra conjuncturilor.

Din nefericire, și aceste alegeri au arătat că România e compusă din două părți perfect decupabile pe hartă. Vestul, cu o gîndire politică democratică, și estul, complăcîndu-se în fumegoasele idei ale bolșevismului. Poate că la 17 noiembrie „esticii” își vor da, în fine, seama, că buletinele de vot nu sînt, totuși, scrise cu litere chirilice.

POST-RESTANT

de Constanța
Buzea

CUM NU se înțelege prea bine ce vîrstă aveți, cifra fiind caligrafiată puțin meschin, (15 arată ca 19!), răspunsul meu pe marginea textelor este dictat de împrejurare. Pentru 15 ani scrieți excelent, cu ticurile stilului adolescentin de rigoare înnobilit de o trăire bogată sentimental. Pentru 19 ani însă, este insuficient, stilul e ușor depășit. Pentru 15 ani, poemul *Cărare prin timp*, din care voi cita în continuare, este o reușită, o culme chiar: „Bunica trebăluind abătută prin ograda durerii își cheamă acasă nepoții suspinelor./ Surâsul tău, despicînd întunericul din grădina bunicii/cu miresme de rouă și fagi îngenunchiați la căpătăiul fântânii/povești despre îngeri și sfinți ce respiră mister din tîmple arzînde de cer,/cînd alergam împărțind fericirea din tînda amurgului/pe poteci asudate de sfatoase doruri./fânul proaspăt cosit din lacrima Psaltirii/imagini fără contur și paloarea tristeții ireversibile/cuibărită în legendele codrilor hieratici./În bisericuța speranțelor/rugăciunea de seară alunecă în cucernice doine”. Același text poate fi recuperat din dulcegăria care-i pătează copilărește sobrietatea de fond, renunțînd la serviciul genitivului, în unele poziții. Dacă *nepoții suspinelor* pică bine în context, în schimb *ograda durerii*, *tînda amurgului*, *paloarea tristeții* se cer reformulate, ridicate la nivelul celorlalte versuri. Nu este vorba, deci, de a aștepta și primi o simplă încurajare, ci de un îndemn ferm, de încredere, de speranță. (Romeo Petrașciuc, Siret) ● Nu vă voi spune un lucru pe care dv. nu-l știți, adică miza minoră a poemelor, pe care însă le scrieți cu lăcomia de aer și disperarea celui care luptă din răspuși să nu se înecă. Acceptați că între *victoria tăcerii* și *tăcerea victorioasă* există o subtilă diferență de nivel. Foarte mulți fac aceeași confuzie, (cu un efect oribil), între *ochi* (singular) și *privire*, *vedere*, *văz*, și spun cu inocență emoționată din belșug, *ochiul strivit*. Nici dv. nu vă referiți strict, la organul vederii sau la funcția lui, ci la cu totul altceva, inefabil, cc ține de filozofia iubirii. Privirea adică, cu care poți iubi, urî, ucide, disprețui, lupta, suferi și strivi, răbda, minți, ascunde și arăta ș.a.m.d. Singularul în sine e hilar. *Ochiul*, aici, nu ține loc de, și nici nu înseamnă *privire*, în sensul pe care-l dați și pe care mizați în gol. Cînd atîția adolescenți urmează acest tipar naiv, nepriceput, riscat, al *ochiului plîns*, al *ochiului strivit*, sau *închis*, (ca la Eminescu, sublim, „Dară ochiu-nchis afară, înlăuntru se deșteaptă”) ajungînd la, repet, oribilul *ochiul scurs* cu sens de *ochiul plîns*, *înlacrimat*, merită să conștientizezi valoarea fiecărui cuvînt, relația lui cu sensul. Iar cînd metafora îți oferă teren și îndemn spre a-l face să migreze din sensul lui comun, cu atît mai multă atenție și grație se cer poetului, tînta acestuia fiind îmbogățirea și precizia și nu sărăcirea și confuzia de sens. Deocamdată, valabil rămîne elanul, și pozitivă arderea cu care vă compuneți versurile, unele extrem de interesante, în *Incantație*, *Dedicație*, *Vacuum*. (Iuliana Dumitrescu, București) ● Nu sunteți nicidecum naivul care scrie bine fără să știe că scrie bine. Și nici modestul, și nici zăpăcitul începător. Și nici ipocritul care își fărdează pofta de a se amuza punînd în dificultate un redactor, care are și el dreptul deplin la modestie, naivitate, zăpăceală și poftă de a se amuza. E oare o tristețe în toate acestea? Nu trebuie, deci, să vă spun eu că aveți talent, experiență, cultură, farmec, orizont și perspectivă luminoasă. Rețin toate textele dv. într-un sertar special, rezervat celor destinați *verificării* rezistenței lor nervoase la proba timpului. Cum plicul sosește din Timișoara, m-a urmărit, în ecou, gustul bun al poeziei lui Șerban Foartă, pe care cu siguranță și dv. o frecventați. Transcriu cu deliciu textul, să-i zicem cel mai puțin serios din grupaj, plin însă de *măiestrie* de farsă, degajare și minune, de vocație poetică. Iată ce puneți sub titlul ca norul de cerneală de sepie, *O, tu nici visezi, domnișo!*: „Cîți în cale mi s-au pus:/menestreli cu lunge plete, //din nord, lord cu ochi de fulger,/ nalt în oase, lat în spete, //și, bețiv, un popă rus. //Iar prin vis, parfum de înger/în adînc m-a ispitit. //Cu rînjet crud/de palicar/un demon nud, cu dinții rari,/între ventricole pitit. //Și mi s-au pus de-a curmezișul/cadînele cu ochi ca șisul/și cu sărut îmbătător/precum hașisul. //Și pianiste fizice/domesticind înșelător/cu mirodenii chimice/fiori de abator. //Verginele cu sîn de crin/de pe la cîte-un mal de Rin/ce-și țîn/pe apele părului, plaur,/ coroana lucrată de-un faur de aur. II. Toate aceste calpe vise,/ toate aste măști de bal,/umbre chinezești promise/unui păcătos banal,/sunt de-acuma lepădate! //Sulite însîngerate/să-l străpungă! //Și mă rog/ să-l ucid pe inorog./Cu grăsimă-i să se ungă/funie de spînzurat./ Într-un dovleac mucegăit/să-i ferec hoitul împutit,/să-i macin cornul de drac/să-mi fie afrodisiac!” (Adrian Viorescu, Timișoara).

Editată de:

România literară

- *Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;*
- *cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.*

Redactia: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatrul, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro

INTERNET: HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://ADECIU.MES.UMN.EDU
HTTP://WWW.NORDEST.RO/SEARCH/ROMANIAN_NEWSPAPERS.HTM

Faptele oamenilor povestite de maimuțe

„PENTRU activitatea lor contrarevoluționară inculpații au folosit ca pretext așa-zisele «cenacluri literare» și astfel Pillat Constantin, Niculescu Remus și Enescu Teodor strecurați într-o secție a Academiei R.P.R., împreună cu Iordache Nicolae zis Vladimir Streinu, Lăzărescu Sandu, Radian Nicolae și Voiculescu Vasile (condamnat) au făcut lectura romanului «Așteptînd ceasul de apoi» a lui Pillat C-tin, și a scrierilor celorlalți participanți, toate avînd conținut dușmănos, lucrări de «sertar» cum erau denumite de ei.

Fiind călăuzit de aceeași concepție dușmănoasă împotriva puterii populare, inculpatul Noica Constantin, legionar, moșier expropriat, cu domiciliul obligatoriu a organizat întruniri clandestine cu care ocazii împreună cu ceilalți inculpați participanții s-au dat la calomnii și instigări împotriva regimului democrat popular și au făcut lecturi asupra unor scrieri cu caracter contrarevoluționar al lui Noica Constantin.“

Cuvintele acestea, aparținînd unui limbaj semi-articulat, dialect grotesc al limbii române, au fost rostite în ziua de 1 martie 1960 în sala de ședințe a „Tribunalului Militar al R. Reg. a II-a Militară“. Instanța de judecată („colegiul de fond“) avea următoarea componență: președinte - col. de just. Dimitriu D. Adrian, judecător - maior de just. Petrescu Ioan, asesori populari - col. Chimirel Iancu, lt. col. Bob Horațiu, maior Cosmiță Aurel (ciudați asesori populari!), procuror - cpt. de just. Stănescu Pompiliu, secretar de ședință - T. Petrescu Joiteanu. Acești magistrați caricaturali, care chiar au existat și care poate există încă, instalați în iluzia că au avut o carieră de intelectuali și că n-au trăit degeaba pe Pământ, s-au comportat atunci, la 1 martie 1960, asemenea unor maimuțe care ar fi relatat faptele unor oameni. Incapabili să înțeleagă și să descrie (sau interzicându-și să înțeleagă și să descrie) manifestări

ale vieții spirituale, ei le-au prezentat ca acțiuni „cu conținut dușmănos“. Urangutanii și gorilele care ar ajunge printr-o întâmplare într-o casă omenească ar considera, probabil, la fel, drept acțiuni „cu conținut dușmănos“ gestul unei femei de a cânta la pian sau răsfoirea unei cărți de către un copil.

Drama imediată petrecută atunci, la 1 martie 1960, a constat, fără îndoială, în condamnarea pe nedrept, la închisoare grea, a unor personalități ale culturii noastre („NOICA CONSTANTIN - 25 ani muncă silnică, 10 ani degradare civică și confiscarea averii personale, PILLAT CONSTANTIN - 25 ani muncă silnică, 10 ani degradare civică și confiscarea averii personale, ACTERIAN ARȘAVIR - 18 ani muncă silnică, 8 ani degradare civică și confiscarea averii personale, IORDACHE S. NICOLAE, zis VLADIMIR STREINU - 7 ani închisoare corecțională, 4 ani interdicție corecțională și confiscarea averii personale, PELEOLOGU ALEXANDRU - 14 ani muncă silnică, 7 ani degradare civică și confiscarea averii personale, STEINHARDT NICU AURELIAN - 12 ani muncă silnică, 7 ani degradare civică și confiscarea averii personale“ ș.a.m.d.). Se poate vorbi însă și de o dramă a imposibilității de a comunica, dramă aparent abstractă, dar care a schimonosit societatea românească și a făcut-o de nerecunoscut, pe termen lung.

Întotdeauna au existat oameni simpli, lipsiți de educație intelectuală, incapabili să-i înțeleagă pe oamenii superiori, însă numai în timpul regimului comunist ei și-au învins sfiala seculară, au abandonat bunul-simț și, cu un aplomb monstruos, și-au impus punctul de vedere în legătură cu cei al căror mod de viață le rămînea iremediabil străin. Iordache S. Nicolae zis Vladimir Streinu, aceasta era traducerea, în limbajul rudimentar al impostorilor din justiție, a faptului de a avea un pseudonim. Pseudonimul tratat ca poreclă a unui infractor - iată mo-

delul interpretării stilului de viață al unui scriitor de către ignoranții ridicați de partidul comunist la rangul de instanță.

Ar fi bine să recitim *Jurnalul de la Păltiniș*. Numai astfel ne vom aduce aminte ce grad înalt de competență trebuie să aibă o persoană ca să poată relata faptele lui Constantin Noica. Abia un om ca Gabriel Liiceanu, el însuși un filosof de seamă al țării sale, familiarizat cu ideile și capabil să se exprime nuanțat, reușește să consemneze *ceva* din trăirea spirituală a gânditorului căruia i-a fost discipol. Cei care l-au judecat acum treizeci și șase de ani pe Constantin Noica nu aveau nici măcar cunoștințe elementare de gramatică („romanul...a lui“, „expropriat“ etc.) și totuși se erijau în... exegeți ai lui. „S-a dat la calomnii și instigări împotriva regimului democrat popular“... Toate discuțiile elevate la care au luat parte Constantin Noica și prietenii săi, întreaga creație intelectuală spontană din acele momente, pe care am studiat-o azi, fără îndoială, cu încântare, dacă un martor competent ar putea să ne-o descrie, reprezintă, din perspectiva rudimentarilor judecători ai filosofului, „calomnii și instigări“.

Simplificarea grosolană și deformarea hilară de care au parte faptele oamenilor superiori atunci când sunt istorisite de proști reprezintă cele mai importante - și frapante - caracteristici și ale „notelor“ și „rapoartelor“ despre scriitori incluse în recent tipărită *Carte albă a Securității*. Cu excepția unor texte scrise, probabil, de specialiști în literatură, obligați într-un fel sau altul să colaboreze cu Securitatea, aceste „materiale“ purtând invariabil mențiunea „strict secret“ se remarcă, toate, prin obtuzitate și prost-gust. Să o numești pe Ana Blandiana „obiectivul“, să afirmi că Nicolae Manolescu este „prelucrat informativ“ - iată treapta cea mai de jos la care se poate ajunge în caracterizarea unor intelectuali de elită.

Într-o epocă în care este la modă „imagologia“, ar merita să studiem mai aplicat și mai sistematic modul în care regimul comunist și i-a reprezentat pe scriitori. Am ajunge să înțelegem, astfel, mai multe despre societatea românească și despre statutul pe care îl are azi în această societate omul de cultură.

Alex. Ștefănescu

P.S.: Citatele și informațiile referitoare la judecarea lui Constantin Pillat și Constantin Noica le-am luat din volumul *Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhart, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al-George, Al. O. Teodoreanu* etc., apărut recent la Editura Vremea din București. Înființată și condusă de doi editori eminenti, Silvia Colfescu și Nicolae Henegariu, Editura Vremea s-a făcut remarcată prin publicarea sistematică, în condiții de maximă rigoare științifică, a unor documente revelatoare (și inaccesibile altfel unor cititori obișnuiți), privind atrocitățile săvârșite de regimul comunist. În afară de volumul pe care deja l-am menționat, această editură a mai tipărit: *Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești, Gherla*, 1995 și *Documente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu*, 1996 (fiecare de peste 900 de pagini). Întreprinderea soților Silvia Colfescu și Nicolae Henegariu reprezintă echivalentul, în planul activității editoriale, al serialului *Memorialul durerii* realizat pentru televiziune de Lucia Hossu-Longin.

MIC DICTIONAR

de Mihai Zamfir

ABSENTEISM

lor au murit la noi oameni, doar pentru că îndrăzniseră să-și rostească visul cu voce tare; după cum, în numele lor, s-au prezentat la vot, în mai 1990, aproape toți alegătorii care aveau acest drept. Ce s-a întâmplat cu ei între timp?

Ca toate celelalte țări din lume, România își are și ea cota de indolenți, de cinici ori de nebuni, dar nu despre aceștia este vorba. Ci de oamenii care, în decembrie 1989, au crezut că viața lor va deveni o viață normală, dar care acum, după șapte ani, n-o mai pot crede.

În fond, marea masă a absenților o formează dezamăgiții - cei crunt dezamăgiți, cei care și-au pierdut pînă și speranța, cei care nu mai găsesc în ei nici atîta forță cît să meargă pînă la colțul străzii o dată la patru ani, pentru a pune un buletin în urnă. Ne putem ușor închipui cum a arătat viața lor în cele o mie cinci sute de zile care au trecut de la precedentele alegeri. Și ne îngrozim.

O țară în care un om din trei este deziluzionat pînă la limita suportabilului e o țară tristă. Nici toate discursurile din lume n-ar putea-o vindeca.

ÎN ALEGERI - mai ales în alegerile decisive pentru soarta unui regim politic - contează doar participanții la vot: ei sînt cei măguliți de politicieni, lor li se contabilizează atent voturile, asupra lor se apleacă analiștii, scrutîndu-le preferințele, împărțindu-i pe categorii de vîrstă, profesionale ori astrale. De ceilalți, adică de absenți, lumea se interesează prea puțin sau deloc. E ca și cum n-ar exista.

La alegerile din iunie anul acesta, aproximativ un român din doi n-a votat. La alegerile din 3 noiembrie, același lucru s-a întîmplat cu aproximativ unul din trei. Nimeni n-a părut alarmat, procentajul de absenți fiind probabil găsit absolut normal.

O fi el normal după normele civilizate, după cele din Franța, Anglia ori Statele Unite, unde popoarele s-au blazat în urma a două veacuri de alegeri libere; dar, după normele României din 1996, el mi se pare catastrofal. Ne aflăm într-o țară unde, în 1990, nu mai avuseseră loc alegeri adevărate de peste o jumătate de secol, într-o țară unde alegerile libere și pluraliste părușeră - pentru mai multe generații - un vis irealizabil. În numele

VIN TINERII!

A PROAPE șapte ani am așteptat în zadar și căderea de la putere a epigonilor lui Ceaușescu, și apariția unei literaturi cu adevărat noi. Acum, în sfârșit, schimbarea pare să se producă. Elicopterul istoriei, cu motoarele în funcțiune, stă, gata să-și ia pasagerii, undeva, pe acoperișul Palatului Cotroceni, iar în librării pot fi văzute primele cărți care nu mai amintesc prin nimic de inhibiția persistentă produsă de cenzură.

O asemenea carte respirând *libertate* este *Dobitocul de fînțar* de Cornel George Popa. Titlul însuși, de neimaginat înainte de 1989 și greu de acceptat, chiar și azi, de cenzura interioară a multor scriitori, are farmecul unei dezinvolturi îndelung exercitate și integral asumate.

Cornel George Popa nu mai este chiar atât de tânăr (s-a născut la 6 iulie 1957 în comuna Popricani din județul Iași), dar și-a făcut din tinerețe un stil. Nu mi-l închipui îmbătrânind vreodată. În 1992, când s-a instalat în București (venind de la Iași), ne-a cucerit pe toți cei care am avut prilejul să-l cunoaștem povestindu-ne (oral, dar și în scris, ca ziarist la *Zig-Zag*) tot felul de întâmplări nemaiauzite și nemaicite. Înregistra mai atent decât oricine tot ce se întâmpla în jurul lui? Avea surse de informare secrete? Fabulă? Nimeni nu va ști vreodată. Ceea ce istorisea ni se părea ieșit din comun, colorat, funambulesc și totuși verosimil. În schimb, ni se părea neverosimilă însăși bogăția inepuizabilă a întâmplărilor. Ele *nu se mai terminau*, ca panglicile scoase de un scamator dintr-o pălărie.

Nu m-am mirat atunci că lui Cornel George Popa i se spune în intimitate „Bill”. M-am gândit că se face aluzie la „Bill Mincinosul”.

În 1993, lui Cornel George Popa i-a apărut primul volum de proză (cu un titlu la fel de trăznit ca *Dobitocul de fînțar - Cincizeci și șase de blitzuri și alte chestii*). A fost o revelație. Ieșeanul se dovedea a fi mai sud-american decât sud-americanii. Dar numai în ce privește inventivitatea epică. Plauzibilitatea, firescul îi aparțineau.

În *Dobitocul de fînțar*, inventivul și totuși sincerul prozator își evocă adolescența. El sau poate un narator fictiv. Dacă am face greșeala să rezumăm romanul (romanul? memoriile? confesiunile?) am rămâne cu aproape nimic, ca la strivirea între degete a unei flori de măr. Un băiat timid care o are ca sprijin doar pe mama lui (pentru că tatăl lui s-a sinucis la 38 de ani), o cameră pe peretele căreia este lipită fotografia

obsedanta a Ginei Lolobrigida, plimbări solitare pe străzi, experiențe erotice accidentale, specifice adolescenței... Din acest aproape nimic, Cornel George Popa face un captivant roman al adolescenței, o superbă desfășurare de imaginație epică. Totul este nou, proaspăt, ca și cum s-ar întâmpla pentru prima oară în lume.

Cele mai cuceritoare sunt, bineînțeles, mărturisirile referitoare la trăirile amoroase. Într-un stil exclamativ, grandilocvent ca tiradele lui Rică Venturiano și totuși fără nimic ridicol, sau, mai exact spus, cu un ridicol mereu contracarat de sincerități voit prozaice, de formulări la fel de libere ca acelea ale unui rocker de azi, naratorul explică ce descoperire stupefiantă a însemnat pentru el dragostea:

„...Eram un pic îndrăgostit pe vremea aia... Poftim?... Ei, pe naiba! Uite-așa se prosteste omul... Ce melodie cânt eu la muzicuța aici și nu se-nțeleg notele? Eram

Cornel George Popa, *Dobitocul de fînțar*, București, Ed. Cartea Românească, 1996. 224 pagini, 4000 lei

turbat! Abia vedeam înaintea ochilor! Mă zvârcoleam noaptea-n pat! Faceam crize! Urlam! Îmi dădeau lacrimile când mă gândeam la ea! Iar când o vedeam - picam jos! Inima începea să-mi bată ca un clopot, bang! bang! bang! bang! și intram asub roțile mașinilor de ameteală! Îndrăgostit? *Rahat!* De trei ori rahat! Ardeam cu niște flăcări cât Ceahlăul...”

La fel de interesantă, imprevizibilă și seducătoare este comunicarea naratorului cu cititorul. Nu există nimic tehnic, textualist în această comunicare. Cornel George Popa instaurează - în doi timpi și trei mișcări - atmosfera unei sincerități reciproce, a unei familiarități pe care numai cineva foarte rigid ar putea s-o respingă. Iată, ca exemplu, cu câtă spontaneitate își întreprinde la un moment dat relatarea unui episod dramatic (băiatul, cuprins de furie, își lovește mama, pe care de fapt o iubea din adâncul inimii) și cu câtă putere de convingere se adresează celor care îi citește cartea:

„Fir-ar să fie, nu pot continua episodul cu maică-mea. Ori măcar să vi-l spun ca lumea, astfel încât să înțelegeți ceva... măcar. E un episod foarte important în economia cărții. Însă nu-l pot construi, fiindcă nu s-a întâmplat de-adevăratelea. Dar este ca și cum l-aș fi trăit... Uneori nici «eu» nu sunt... Rămîne doar cel care scrie. Adică celălalt «eu». Omul viu viu - vreau să spun, nu omul de hîrtie. Sau chiar omul de hîrtie? Nu știu.”

Cu autori ca „Bill” începe, în literatura română, o nouă epocă.

A CEEAȘI impresie de *înnoire* o produce volumul de versuri al Liane Sabău. Autoarea este din Timișoara și are numai douăzeci și ceva de ani. Pe vremea când avea exact douăzeci, mi-a trimis mai multe poeme pe adresa rubricii *Mașina de scris* pe care o susțin în *Flacăra* și, nu numai că mi-a atras imediat atenția, dar m-a entuziasmat, deși era o necunoscută. Nu mai citisem până atunci poeme erotice atât de îndrăznețe și totuși atât de pure în arderea lor. Nu obișnuiesc să citez din mine însumi, dar de data aceasta fac o excepție, pentru a evoca starea mea de spirit de atunci:

„Un nou mod de a scrie poezie... Mai tinerească, mai înfrigurată, mai adevărată... O mai mare luciditate... O mai decisă eliberare de prejudecăți... Un curaj (nemaîntâlnit) al unei femei de douăzeci de ani de a-și lua în stăpânire trupul și de a-l etala... Un elan aproape mistic de a-l popula cu un suflet, pentru a-l salva din condiția de planșă anatomică... Și pentru a salva sufletul însuși din condiția de abstracție... O plăcere de a scrie la lumina zilei, asemănătoare cu aceea de a face dragoste dimineața, cu ferestrele larg deschise... O ofensivă a feminității, fără nimic din complexele feministelor... O replică (fără replică) dată literaturii licențioase, care, în comparație cu poezia Liane Sabău, arată jalnic (trandafir de plastic așezat lângă unul adus din grădina)...”

Liana Sabău este o poetă excepțională, care reinventează iubirea ca nebunie și risc, care reinventează poezia, ca înregistrare a respirației pe luciul oglinzii. Ea este însă și un om cu un suflet fragil. Îmi place să sper că nici unul dintre numeroșii mitocani contemporani cu noi nu va săvârși crima de a rînji cu subînțeles la citirea versurilor și de-a face o poetă să renunțe la scris.”

Temerea mea de atunci s-a adeverit parțial. Prejudecățile mediului în care trăiește autoarea s-au instituit într-un fel de cenzură. Cartea cu care urma să debuteze Liana Sabău avea inițial titlul *Frisson sexual*.

LIANA SABĂU

VERB CARNAL

Liana Sabău, *Verb carnal*, Timișoara, Ed. Helicon, 1996. 64 pagini, 500 lei (cartea poate fi comandată numai la sediul rev. *Orizont*, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, 1900 Timișoara)

Acum, în conformitate cu exigentele „opiniei publice”, este intitulată - constat - *Verb carnal*, ceea ce o face confundabilă cu zeci de alte cărți. Pe de altă parte, autoarea n-a mai avut curaj să compună întregul volum *numai* din poeme erotice - gen care o pune cel mai bine în valoare. A completat sumarul cu ciclurile *Al cincilea anotimp* și *Trupul sufletelor noastre*, care, deși cuprind poeme bine scrise, nu atrag atenția printr-o noutate spectaculoasă, ca acelea din suita *Frisson sexual*.

În semn de protest față de această imixtiune a gustului comun în alcătuirea cărții, am să reproduc, în cele ce urmează, doar extrase din poemele erotice. De fapt, nu extrase, ci poeme întregi, pentru că ar fi păcat să le fragmentez:

„Sărutî atât de bine/ încât aş vrea să te sărut/ cu gura ta.../ Mon mec à moi/ te vreau lângă tâmpla mea/ cu ochii-n ochii mei/ te-aş vrea.../ ...cu inima bătându-mi inima/ cu sufletul sorbindu-mi sufletul/ cu mintea gândindu-mi mintea/ cu pulsul simțindu-mi pulsul/ cu trupul contopindu-mi trupul.../ Mon mec à moi/ aş vrea să te sărut/ cu gura ta.../ Te-aş vrea! (*Mon mec à moi*).

„Am să te străpung/ cu sfîrcurile mele/ până în măduva oaselor/ până în măduva sirei spinării./ Am să-ți ciuruiesc tot trupul/ ca apoi, să-ți umplu găurile/ cu carnea mea...” (*A*)

„Ce inutilă m-ai făcut să mă simt ca femeie! Nu mi-ai dat voie să te alin, să te mângâi./ Să te sărut și culcuș să-ți fac între sâni./ Nici să te iubesc cu dragostea mea de femeie./ Nu mi-ai dat voie!// Aș fi vrut ochii să-ți vrăjesc, săruturi să-ți fur o mic./ Măna să mi-o plimb, trupul să-ți-l simt.../ Dar ce inutilă m-ai făcut să mă simt ca femeie! Nu mi-ai dat voie nici să te alin, să te mângâi măcar/ Cu dragostea mea de femeie!// Chipul tău lucind de-o frumusețe stranie./ Ochii tăi pierduți - semne de-ntrabare/ Luminosul spirit, nepătrunsul gând cu tăis de sabie./ Zâmbetul și gura - moarte fără miere./ Doamne! Ce inutilă m-ai făcut să mă simt ca femeie...” (*Un alt fel de rondel*)

„Îmi ceri să fiu a ta./ Nu ești primul ce mă vrea./ Dar nici unul nu merita/ să-i dau ceva/ din vârsta mea./ Am rămas a nimănui și a mea./ Sunt a mea./ Și eu m-aș vrea/ de s-ar putea/ să mă am./ Și-atunci/ cum ai vrea să fiu a ta/ când n-am fost a nimănui?/ Nici a mea.../ Ți-aș spune un cuvânt/ ți-aș spune.../ Și vorba nespuse/ se-aude în mine./ Dar cine-o aude?/ N-am fost a nimănui./ Nu voi fi a ta./ A mea voi fi/ voi fi a mea! (*Voi fi a mea!*)

Avem și noi un Cummings al nostru. Sau - cum ar spune Emil Brumaru - o Cummingsă!

Cărți primite la redacție

◆ Ion Filipciuc, *Moara din Costișa, stanțe*, ediția a doua, Târgoviște, Ed. Macarie, col. „Poesis”, 1996. 66 pag., preț neprecizat.

◆ Ion Chichere, *Viziuni*, Timișoara, Ed. Amarcord, 1996 (versuri). 76 pag., 3200 lei.

◆ Nicolae Toncescu, *Dubla față a lui Janus*, prezent și trecut pe pământ german, vol. I, București, Ed. Editis, 1996. 160 pag., 6200 lei.

◆ Iulian Ciocan, *Metamorfoze narrative*, Chișinău, Ed. Arc, col. „Prima verba”, 1996 (critică literară; carte de debut). 80 pag., preț neprecizat.

◆ Anais Nersesian, *Cu fața la zid*, București, Ed. Ararat, 1996 (versuri). 112 pag., preț neprecizat.

◆ Marcel Cornis-Pop, *The Unfinished Battles - Romanian Postmodernism Before and After 1989*, Iași, Ed. Polirom, 1996. 192 pag., preț neprecizat.

◆ Gabriel Daliș, *Semnale de sămbătă*, Suceava, Ed. „Licurici”, 1996 (versuri; volum de debut). 44 pag., preț neprecizat.

◆ Ion Fercu, *Iadul de paradă*, Bacău, Ed. Deșteptarea, 1996 (versuri), 104 pag., 2500 lei.

Un critic ardelean

LA REVISTA *Familia*, reînviată în 1965, s-au manifestat, de la început, două orientări critice: pe de o parte, critica așezis axiologică, ce lărga orizontul estetic printr-o deschidere spre câmpul problematic al conștiinței omului contemporan, ilustrată de Nicolae Balotă și Ovidiu Cotruș, pe de altă parte critica estetică, de „întâmpinare“, reprezentată de subsemnatul, aflată în prelungirea celei interbelice și sincronă cu practica celor mai reprezentativi exegeți „șazeciști“. Atât Nicolae Balotă, cât și cel ce scrie prezentele rânduri au fost izgoniți din redacție de către sabia de foc a arhanghelului ideologic, dar nu înainte de a lăsa, citez a spune, urme suficient de adânci în programul specific și în atmosfera spirituală a mensualului orădean. Unul din succesorii noștri cei mai valoroși este Ion Simuț. Nu e greu de observat că autorul *Confesiunilor unui opinioman* (titlu îngânându-l delicios pe cel al lui Thomas de Quincey) e mai apropiat, prin concepția sa, de Balotă decât de subsemnatul, cu toate că polemismul său incisiv în actualitate ne situează, am impresia, într-un raport de emulație. Ion Simuț reia cu plăcere teza lui G. Ibrăileanu, după care critica numai estetică „nu mai rentează“. Notificând „depășirea“ criticii maioreșcian-lovinesciene, care ar avea o misie doar „gospodărească“, „internă“, marcată de „obsesii autoritare și judecătorești“, își exprimă preferința pentru o critică transestetică, de „alianțe“, angajată în „dialogul european al valorii“. „Privită astfel, critica cu metoda modernă reprezintă necesitatea de a ieși din regimul strict estetic în largul complexității ideatice“. Tipul cel mai răspândit al criticului, constată Ion Simuț, este azi nu criticul artist, ci criticul om de știință. Bizuit pe recursul la sociologie, istoria ideilor, psihanaliză, existențialism, antropologia imaginarului, semiotică etc., acesta trece la „explicarea condiționării contextuale a creației“. Departe de noi intenția de a nega utilitatea unei perspective polimorf-intelectuale, „interdisciplinare“, în comentarea operei. Dar poate fi aceasta chiar o „știință“? Dacă, așa cum recunoaște cu bună-credință criticul de la *Familia*, judecata de valoare e un „act important“, fiind o „profundă eroare“ opinia că ea ar putea fi exclusă, nu rămâne critica estetică un fundament ineludabil al *oricărei* critici? Sensibilitatea, gustul, talentul expresiv pot coopera cu diverse metode, își pot asuma, ocazional, conexiuni „științifice“, însă fără a se înstrăina ca atare, fără a ceda pasul unei condiționări exterioare, „contextuale“. Declarând că optează pentru „o critică de idei“, „nu neapărat în varianta Adrian Marino, dar într-un sens înrudit“, Ion Simuț face următoarele precizii: „Critica nu trebuie să-și

uite genealogia: ea este un domeniu de aplicație al esteticii, iar estetica este un domeniu al filosofiei. (...) «materialul» ei de bază în construcție trebuie să fie ideea“. Or, în felul acesta ajungem mai curând pe terenul teoriei criticii, decât al criticii propriu-zise, aplicate. Deci la un soi de „critică de concepție“, așa cum avem o „poezie de concepție“. Firește că exercițiul critic, act de luciditate, se slujește în „construcția“ sa de idee ca de un „material de bază“. Însă nu e unicul material. În afara imaginii, a stilului, a incorporărilor emoției și personalității, n-am avea oare într-adevăr doar un teren de aplicație a filosofiei? Un poligon de tragere pentru abstracțiuni? Înțelegem aspirația unei întinse părți a exegezei actuale spre dimensiunile omului etic, religios, istoric, pe care ni le reaminteste preopinentul nostru. Însă calea spre acesta e pe planul operei de artă, al specificului acesteia. Altminteri riscăm a asista - cum s-a mai întâmplat - la colonizări ale literarului de către sisteme exterioare care, în beneficiul lor, caută material exemplificator, nutriment metabolizat în propria lor terminologie. Sau, și mai rău, la terorisme nu doar metodologice (au existat și din acestea, cf. Jean Paulhan), ci și ideologice, cu corolarul lor politic-administrativ-polițienesc, ce se reclamă și ele, cu aplomb, de la „obiectul uman“, de la o „antropologie“ distorsionată în chipul cel mai culpabil. Iar în ce privește modelele, constatăm că, evitând a-l numi pe E. Lovinescu, a cărui școală s-a dovedit atât de fertilă, Ion Simuț își îndreaptă atenția plină de venerație către G. Ibrăileanu, în spatele căruia se profilează Gherea: „Iată un precursor pe care trebuie să-l citim cu atenție, în aspirațiile sale spre o critică completă, diferită de maioreșcianism, pentru că înglobează și principii gheriste“. Cum să înțelegem atari cuvinte? E o invitație la... tendenționism? Căci dacă autorul *Adelei* e un moralist și un scriitor de seamă, dar un critic desuet, autorul *Neoiobăgiei* asta înseamnă în primul rând: artă cu tendință, socialism „științific“, în expansiune peste ținuturile esteticului.

Adevărul este că Ion Simuț e un ardelean caracteristic, preocupat de „purități“. Ideolog și militant plin de gravitate, ca, îndeobște, ardelenii, derivându-și energia mesianică în direcția teoriei (autopunițiune, asceză prin abstragere, arta criticului și, *de facto*, arta pentru artă fiind subiacent resimțite ca niște frivolități). Măcar simbolic vorbind, nu glumește și nu se amuză. Caută pretutindeni cel puțin un grăunte de seriozitate solemnă. Cu un gest anteic, își dedică orele libere lucrărilor pământului: „Cum prevăzusem, ar și grăp toată ziua, cu îndârjire de țăran. Mai rămâne de semănat. Îmi stăruiesc în minte tot timpul lucrului gesturile și

vocea, uneori răstită, ale tatălui, făcând altădată ceea ce repetam eu acum“. Fi-rește, își pune, în chip salutar, chestiunea etică. Severitatea principiilor, exprimate în fraze aspre ca gresia („Singurul merit al scriitorului emană din opera sa și din valoarea ei; respectul social pe baza legitimației de scriitor e o simplă și banală vanitate, de care mulți nu se pot debarasa“), se prelungește în aplicații sistematice, care nu evită exemplificările incomode: „au cunoscut aceste delicii ale vechiului regim atât Marin Sorescu (ca redactor șef la «Ramuri», dar lăsând greul în seama altora), cât și Mircea Dinescu (o jumătate de normă la «România literară», fără nici o obligație de serviciu). Reflexele și le-au păstrat și unul și altul: figurația avantajoasă de academician (plătită de Marin Sorescu cu valuta forte a oportunistului) sau de președinte al Uniunii (păstrată de Mircea Dinescu cu o ambiție răzbu-nătoare, deși beneficiază de o «detasare» în străinătate pe timp de un an)“. E drept că intervin și alte reflexe, la fel de... ardeleni, însă cu efect contrar. Dintr-o civilitate intrată în sânge, contestatarul se vrea în același timp și inclement și „respectuos“ față de ierarhiile constituite, nevoind a săvârși vreo „împietate“. O „chibzuință“ a insului (tipic) supus frustrărilor (măcar colective) îl determină uneori a pune mai multe întrebări decât răspunsurile pe care le dă (v. coperta IV). La fel, revizuirile pe care le proclamă și le efectuează adesea nu sunt totdeauna duse până la capăt. Oprindu-se parcă la mijlocul drumului, exegetul dovedește curioase inconsecvențe. Dacă C. Stănescu e indicat cu nesmintită tărie drept „un belfer al inchiziției anticulturale“, Paul Georgescu, în schimb, e conotat, pios, ca „un mare scriitor“, ca „un Settembrini pentru mine“ și i se reproduc, fără nici un comentariu la perfidia ce plutește în aer, o sumă de scrisori. Nichita Stănescu apare confirmat, fără clipire, ca „unul dintre marii poeți ai secolului“, iar în legătură cu D. R. Popescu sunt consemnate exclusiv „problema artistului“, „tentația eseistică“, „registruul speculativ“, „gustul experimentului“, spre a se ajunge la concluzia finală că: „*Orașul îngerilor* este romanul câtorva întrebări esențiale despre om ca ființă istorică și politică“. De parcă ex-președintele Uniunii Scriitorilor ar fi domiciliat el însuși în angelicul oraș...

Totuși, *homo transilvanicus* e, în bună măsură, un central-european. Deși tradiționalist și exultant în marginea meleagului originar, nu e un provincial, ațintindu-și privirile în zări universale (de aci Unirea cu Roma) și denunțând marginirile, vicisitudinile, promiscuitățile toposurilor marginale. Ambițios și tenace, Ion Simuț mărturisește sarcastic că „literatura te scoate

ION SIMUȚ CONFESIUNILE UNUI OPINIOMAN

Ion Simuț, *Confesiunile unui opinioman*, Editura Cogito, Oradea, 1996, 232 pag., prețul 6000 lei.

(...) din provincialism și te închide în casă, o provincie mai mică, unde nu contează decât pariul cu tine însuși și cu șansele de a depăși regionalismul mediocru“. Totodată criticul, rezident acum la Oradea (după un stagiul petrecut în satul de baștină, Hotar, reflectat în notațiile unui jurnal din perioada 1982-1983), punctează un lucid tabel al degradărilor legate de joasa noastră provincie, la a căror justete nu putem decât subscrie: „provincialismul e o investiție foarte rentabilă, pentru că mângâie orgoliile mărunte, aduce succesele de o zi sau efectul durabil o săptămână, cultivă iluziile, transformă miraculos eșecurile în victorii, îți asigură laudele convenționale. Consider provincialismul o soluție bună pentru orice mediocritate și orice compromis“. Mai neașteptată și, prin urmare, mai interesantă ni se prezintă însă o patetică diatribă la adresa Clujului, centru ce, în optica lui Ion Simuț, se autoiluzionează ca forță intelectuală și morală de rang înalt, național: „Clujul este un oraș sufocat, fără deschidere europeană și lipsit de dinamism intelectual. El nu poate concura astăzi nici cu Timișoara, nici cu Iași (...) Clujul a fost și continuă să fie un oraș închis și obtuz: a fost, până în 1989, orașul cel mai bine păzit de securitate, cu o intelectualitate timorată care a lăsat-o izolată pe Doina Cornea; după alegerile locale este un oraș «ocupat» și stresat de conflictul peuneristo-udemeric (...). Aici bântuie printre intelectuali flagelul apolitismului - atinși în cea mai mare proporție de ravagiile lui. Clujul nu are astăzi (și nu a avut niciodată) nervul politic și demnitatea pe care le-a probat, în opoziție, Timișoara“. Nu putem decât a-i da și aici dreptate distinsului nostru confrate, cu toate că metropola Ardealului a fost aproape de inima noastră, a reprezentat feblețea noastră îndelung alintată lăuntric. Dar nu există și iubiri ce te dezamăgesc? Rezultatul observației pluridecenale la care am supus falnicul oraș, precum și surpriza evenimentelor ultime, nu fac decât să întărească (în ciuda unor prezențe stimabile, cu titlu de excepție) ideea unui declin, imaginea unei cetăți epuizate și prin „vitregiile sortii și prin propria voință“. Sau, cum mai zice, încrâncenat, Ion Simuț, nu o Pragă, ci o plagă...

Actualitatea culturală

Agenda cu edituri

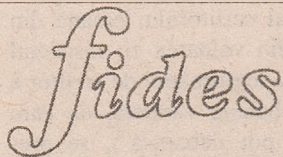
La cererea mai multor cititori, dornici să-și procure anumite cărți pe care nu le-au mai putut găsi în librării, publicăm, începând cu acest număr, sub forma de serial (informativ) adresele editurilor active din România. Ordinea este întâmplătoare. Așteptăm, din partea editurilor interesate, siglele și adresele lor.

Editura Univers, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, 79739 București. Tel.: 222 66 29; 222 35 44; 617 55 25. Fax: 222 56 52.

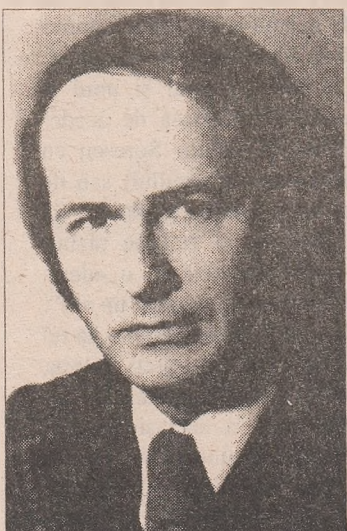
Editura Libra, Calea Moșilor nr. 125, sector 2, 70314 București. Tel.: 222 67 21; 223 15 10 (20, 30, 40) - int. 1741 sau 2653. Fax: 223 14 91.

Editura Fides, str. Păcurari nr. 7, et. 1, 6600 Iași. Tel. și fax: 21 09 91. E-mail: fides@mail.cccis.ro.

Constantin Crișan

La 29 octombrie anul acesta a încetat din viață, prematur, în plină activitate, criticul și istoricul literar Constantin Crișan (născut la 21 noiembrie 1939 la Târgu Neamț). Licențiat al Facultății de Filologie a Universității din Iași, doctor în filologie (cu teza *Preliminarii la o sociologie a literaturii comparate*, 1974), Constantin Crișan și-a manifestat interesul pentru studiul literaturii din cele mai diverse unghiuri. Poetica și stilistica, literatura comparată și sociologia literaturii au fost, în egală măsură, disciplinele sale predilecte. În rafturile bibliotecilor, cărțile sale păstrează idei și informații de indiscutabil interes pentru toți exploratorii fenomenului literar. Iată numai câteva dintre titluri: *Ieșirea din metaforă*, 1972, *Confesiuni esențiale*, 1977, *Nostalgiea comunicării*, 1978, *Conver-*

sații de bunăvoință, 1980, *Sociologie și bioestetică*, 1987, *Repere pentru o sociofenomenologie a valorii literare*, 1989. Valoroasă și utilă a fost și activitatea sa de editor și traducător.

Prin moartea lui Constantin Crișan literatura română actuală pierde un activ și competent slujitor al ei.

Alte precizări

Dl. Alain Paruit ne scrie în legătură cu propriul său articol despre cultura română din exil, publicat într-un număr anterior: „Am primit un bilet de la Theodor Cazaban: articolul menționat despre romanul său a fost semnat de Claude Mauriac și nu François.”

* În numărul trecut, textul cu titlul *Câteva precizări* publicat la pag. 6, a apărut fără semnătură (dintr-o eroare de... computer, care a mutat fantezist semnătura în penultimul rând al articolului!). Semnatarul (căruiua îi cerem scuze) este dl. Gheorghe Caragiani.

CALENDAR

20.X.1866 - a murit *Al. Donici* (n.1806)
20.X.1892 - s-a născut *Ion Crețu* (m. 1970)
20.X.1892 - s-a născut *Tache Papahagi* (m. 1977)
20.X.1895 - s-a născut *Al. Rosetti* (m. 1990)
20.X.1924 - s-a născut *Valentin Silvestru*
20.X.1928 - s-a născut *Pompiliu Marcea* (m. 1985)

20.X.1930 - s-a născut *Ioan Grigorescu*
20.X.1933 - s-a născut *Ion Bălu*
20.X.1948 - s-a născut *Ioan George Șeitan*
20.X.1985 - a murit *Marius Robescu* (n. 1943)
21.X.1910 - s-a născut *Theodor Constantin* (m. 1975)
21.X.1911 - s-a născut *George Demetru-Pan* (m. 1972)

21.X.1923 - s-a născut *Mihai Gafița* (m. 1977)
21.X.1931 - s-a născut *Theodor Poiană*
21.X.1979 - a murit *Nicolae Gane* (n. 1903)
21.X.1990 - a murit *Ioana Em. Petrescu* (n. 1941)
21.X.1994 - a murit *Marin Porumbescu* (n. 1921)

Dor de dor

La Editura Cartea Românească a avut loc, la 5.11.1996, lansarea volumului de versuri al scriitorului, Shaul Carmel, secretar general al scriitorilor români din Israel, intitulat *Dor de dor*. Cu acest prilej au vorbit Victor Bârlădeanu, Radu Cărneci, Magdalena Bedrosian, directoarea Editurii Cartea Românească și poetul Shaul Carmel.

„Tristan Tzara, André Breton și avangarda europeană”

Sub acest generic, s-a desfășurat la 25 octombrie 1996 la Cluj, în organizarea Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”, un colocviu științific consacrat centenarului celor doi reputați reprezentanți ai avangardei literare și artistice europene. Au susținut comunicări Marina Vanci-Perahim, profesor la Universitatea Sorbonne I (*Tristan Tzara și André Breton - gândirea sălbatică reexplorată*) și Michel Carassou, de la Centrul Național al Cercetării științifice din Paris (*Scrierea automată și primii săi critici, Tzara, Ribemont-Dessaignes, Crevel, Fondane*). De la universitățile din țară, au participat profesorii Mihai Zamfir (Universitatea București), care a vorbit despre *Avangarda și politică*, Nicolae Crețu și Doru Scărlătescu (Univer-

sitatea „Al. I. Cuza” din Iași), cu intervențiile *Tristan Tzara și E. M. Cioran* și, respectiv, *Tzara - ecouri românești interbelice*. Relațiile complexe dintre *Marcel Iancu și mișcarea Dada* au fost evocate de criticul de artă Radu Bogdan. Două contribuții clujene au completat programul dezbaterilor avangardiste: *Sfârșit de secol - între decadență și avangardă* (Corina Cârstoloveanu) și *Tristan Tzara și André Breton în revistele românești de avangardă* (Ion Pop). Printre oaspeții Facultății de Litere clujene s-a numărat și pictorul Jules Perahim, cunoscut membru al unor grupări de avangardă din anii '30, precum cele din jurul revistelor *unu*, *Alge* sau *Viața imediată*.

Serate culturale la UNITER

În ultima vreme, UNITER-ul a organizat câteva lansări de cărți, nu numai de teatru, și chiar dacă ele nu au fost tipărite la Editura UNITEXT. Este vorba despre: „Pe urmele doctorului Panait Sîrbu și ale acritei Tantzî Cocea” de Mircea Handoca, apărută la Editura Fundației Culturale Române și despre „Basmă de ieri și de azi”, două piese de teatru scrise de Dan Buescu și tipărite la Editura „Kamida” din București. În jurul acestor cărți s-au strâns, în două seri, oameni de teatru și, repet, nu numai, de o mare calitate, atmosfera avînd parfumul aristocrat de altădată. Ceva magic s-a produs în aceste serate culturale. Eleganța, distincția, șarmul, tonul evocarilor și al discuțiilor mi-au

revelat nevoia noastră de a ne întâlni și de a vorbi cu pleacăciune despre mari personalități, dar și nevoia de a ne vedea, pur și simplu. Am crezut că această dorință s-a pierdut undeva prin tranziție, printre problemele apăsătoare și de toate felurile. Și m-am bucurat că nu e chiar așa. Povestind despre Tantzî Cocea și despre alte nume de marcă ale teatrului românesc, am rămas mult timp după închiderea „festivităților” cu Sanda Manu, Ilinca Tomoroveanu, Ioana Bulcă, Tamara Crețulescu și cu Traian Stănescu. Amintiri, amintiri, dulci și dragi, o lume pe care ei și alții o poartă cu ei și de care avem nevoie ca de aer. Poate, pe curînd, la UNITER! (M. C.)

Din partea Asociației Scriitorilor din București

În vederea stabilirii unei evidențe la zi, Asociația Scriitorilor din București roagă toți membrii săi să depună în timpul cel mai scurt posibil la sediul Asociației din str. Nicolae Goleșcu nr. 15 o filă cuprinzând următoarele:

1. 2 fotografii color
2. O schiță biobibliografică (nume, prenume, pseudonim literar, studii, apariții editoriale etc.)

3. Numele rudelor directe care pot beneficia de asistență medicală (părinți, copii). Acestea vor servi la eliberarea noilor legitimații ale Uniunii Scriitorilor și la înființarea unei bănci de date cu privire la activitatea literară a tuturor membrilor săi. Secretar, **Iosif Naghiu**

A murit Moș Crăciun!

Deși mai puțin cunoscut de, cum se spune, marele public teatral din țară, poate doar din rolurile remarcabile din „Ubu rege cu scene din Macbeth” sau „Titus Andronicus”, VLADIMIR JURAVLE a fost foarte iubit de colegi și de oamenii din Craiova. Din păcate, acest actor cu o mare căldură și sensibilitate umană a plecat dintre noi, mult prea repede și în plină putere creatoare. În discuțiile particulare, l-am descoperit ca pe un om foarte deschis cu care puteai să comunici repede și profund. De ani de zile, Vladimir Juravle juca și un alt rol, puțin cunoscut de mulți dintre noi: era *Moș Crăciun* care vine pentru toți copiii cumînți,

încărcat de daruri și vorbe bune. Generozitatea și bunătatea lui Moș Crăciun se suprapun perfect peste cele ale lui Vladimir Juravle. Aceste calități au fost valorificate și pe alt tărîm, nu de poveste, ci de realitate teatrală: a fost profesor de rostire la noua secție de teatru din Craiova. Moartea lui Vladimir Juravle ne-a întristat pe toți. Copiii din Craiova, recunoscîndu-i chipul din fotografia îndoliată, spuneau: „A murit Moș Crăciun!” Ei vor continua să-l aștepte pentru că Moș Crăciun nu moare, iar nouă nu ne rămîne decît să-l purtăm în memoria noastră afectivă prin rolurile pe care le-a făcut. (Marina Constantinescu)

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

Arhivele și adevărul

C ELE CÂTEVA reacții - din păcate, prea rare - la felul în care o editură specializată, *Vremea*, înțelege să publice documente de arhivă ale câtorva din marile procese comuniste pun unele întrebări esențiale pentru memoria colectivă.

În ceea ce ne privește, n-am avut acces decât la un singur volum: cel al procesului reeducării de la Pitești și Gherla. Ne-a fost de ajuns însă pentru a da dreptate lui Banu Rădulescu care în două numere ale revistei *Memoria* (nr. 15 și 17) pune în discuție nu atât veracitatea proceselor verbale de anchetă cât temeiul (dacă nu chiar sensul ascuns) al publicării lor fără comentarii. Explicațiile lui Nicolae Henegariu de la Editura *Vremea*, publicate ca „drept de replică” în *Memoria* (nr. 17), judicios adnotate de Banu Rădulescu, nu merită altă replică. Nu lipsa de spațiu tipografic te poate obliga să acorzi documentelor Securității 783 de pagini și mai puțin de 100, confesiunilor unor supraviețuitori, și nu „stress”-ul te poate îndemna să faci publice doar versiunile oficiale.

Observația nu privește numai procesul Pitești, ci și procesul Lucrețiu Pătrășcanu. Într-un interviu acordat *Dilemei* (nr. 177, 31 mai-6 iunie 1996), Lena Constante, ea însăși condamnată în acest lot, afirma că documentele sunt „ca și atunci când au servit la condamnare - aberante” și continuă astfel: „Acum chiar mai mult, pentru că nu se pomeneste deloc, nici măcar în niște note de subsol, cum s-au smuls măturile în care acuzații se autoincrimi-

nează, uneori în *stilul Pitești*”.

Doar modul în care au fost smulse declarațiile celor anchetați, îngăduie să deslușim falsitatea sau veracitatea lor. A trece sub tăcere „contextul” echivalează cu a intra în logica perversă a călăului de ieri străduindu-se azi să stabilească un fel de echidistanță între el și victimă, ca și cum s-ar fi înfruntat într-un duel cu șanse egale.

Nicole Zand scria în ziarul *Le Monde* din 11 noiembrie 1993, prezentând cartea de o factură aparte a scriitorului rus Vitali Șentalinski „Cuvântul reînviat - În arhivele literare ale KGB-ului”:

„Iată o carte scrisă cu sensibilitate, în care arhivele nu ne sunt date în goliiciunea lor, ci, dimpotrivă, (...) adnotate cu inteligență, făcându-te să înțelegi funcționarea diabolică a acestei «justiții» de maniaci.”

În lucrarea lui Șentalinski, demnă de a deveni un model al genului, și ale cărei personaje principale sunt, sub tortură, Babel, Pilniak, Mandelstam, Pavel Florenski, sau doar cu manuscrise „arestate” și „torturate”, Bulgakov și Platonov, autorul surprinde cu precizie momentul când cerneala roșie a depoziției se preschimbă în sânge adevărat, pragul acela de pe care anchetatul se ia la întrecere cu anchetatorul spre a inventa scenarii cu minciuni cât mai enorme. Cartea ar putea avea drept motto un document excepțional care vede lumina tiparului pentru prima oară: o scrisoare adresată lui Molotov de Meyerhold, înainte de a fi împușcat în 1940. După ce descrie torturile ce-l făceau să

„plângă și să urle” de durere, marele regizor al avangardei rusești dezvăluie starea de spirit a unui anchetat după schingiuire:

„Eul mi se scindase în două. Unul căuta crimele și când nu le găsea, al doilea le inventa. În acest domeniu, anchetatorul era eficient, mă ajuta și inventam împreună, în duet. Când fantezia mea se epuiza, veneau câte doi anchetatori ca să aranjeze procesul verbal (unele au fost scrise de câte patru ori). Simțurile îmi erau ca amorteite din pricina sabiei lui Damocles suspendată deasupra capului meu. Anchetatorul mă amenința în continuare: «Dacă nu scrii te vom bate din nou. Nu-ți vom lăsa nevătămate decât capul și mâna dreaptă. În rest, nu va rămâne bucățică de carne pe tine neînsângerată, netocată». Și atunci, semnam, semnam orice”. (Într-o paranteză fie spus, nu e bine să uităm că Lucrețiu Pătrășcanu a fost singurul fruntaș comunist din Europa satelizată care a rezistat torturii și n-a recunoscut nici una din crimele imaginare ce-i erau imputate).

Numai cu un astfel de preambul, un cititor, mai mult sau mai puțin informat, ajunge să înțeleagă de ce Isaac Babel a fabulat, mărturisind acte imaginare de spionaj cu Malraux, sau Mandelstam a ajuns să scrie o Odă pentru Stalin, el care fusese arestat pentru a fi compus un poem *împotriva* tiranului de la Kremlin. Tot astfel cum în Ungaria, Paloczi-Horvath și Ignatus recunoscuseră c-au făcut spionaj în favoarea Franței printr-un mare scriitor demult decedat, - Anatole France, dacă-mi amintesc exact - închipuindu-și că o astfel

de enormitate nu va putea trece la procesul public. S-au înșelat. Tribunalele de-a lungul comunismului făceau și ele parte din aceeași demonie a falsificării sistematice.

Ar mai trebui adăugat că această investigație exemplară e mai ales opera unui om, poetul - nu de prim plan - Vitali Șentalinski care a obținut, cu mari eforturi, să fie creată în 1989 la Uniunea Scriitorilor sovietici o „comisie federală pentru moștenirea scriitorilor victime ale represiunii”. După aceea, noi străduințe mult mai anevoioase spre a obține deschiderea arhivelor de la Lubianka, apoi lunga muncă de cercetare și de alegere a documentelor brute, ce nu deveneau grăitoare decât dacă știai să deslușești contrariul a ceea ce pretindeau că spun.

În încheiere, o întrebare, de ce în timp ce foarte conformista Uniunea Scriitorilor sovietici (din care o treime pierise deaminteri sub marea teroare) iniția o astfel de comisie, Uniunea Scriitorilor români ce se pretinsese - uneori și fusese - o citadelă a opoziției „estetice”, nu a făcut nimic din 1990 încoaie pentru a obține același lucru? Chiar nimeni la noi să nu-și fi pus întrebarea ce l-a frământat pe Șentalinski: „De ce poporul nostru a fost capabil să devină în același timp sclav și călău?”.

1) Vitali Chentalinski: *La parole ressuscitée - Dans les archives littéraires du K.G.B.* (Robert Laffont, Paris, 1993)

Evocări

ȘTEFAN ANTIM - un nume uitat

Autor de Studii și portrete • De la Iancovescu și Papa Pius la Mihail Sebastian, Lemnaru și alți braileni • Dumnezeu - patron al armatelor și gușile muscelene

PE GAZETARUL, juristul și scriitorul Ștefan Antim l-am întâlnit la mesele de la braseria Corso în cercul de prieteni și cunoștințe cu care mă vedeam acolo. La aproape șaiszeci de ani, omul de statură potrivită, care păsea rar, bătrânește, sprijinit de un baston cu mânerul încovoiat, avea părul negru și o mustață galică foarte expresivă. El era de obicei bine informat politicește și în situațiile nou-create de evenimente puneă totdeauna diagnosticul just. Mai puțin vârstnicii Ion Vinea, Zaharia Stancu, doctorul Aurel Buteanu de la Cluj, care trăia mai mult la București, îl înconjurau cu venerația pe care calfele ajunse meșteri o arătau venerabilului breslei. Om foarte cultivat și plin de spirit, suetele de la masa lui erau o adevărată desfătare, la care puteau fi văzuți și criticii Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu. Studiase dreptul, în tinerețe făcuse și avocatură, publicând lucrări din această specialitate dar și studii politice și sociologice. Împreună cu H. Sanielevici scosese revista *Curentul nou*, după ce primele articole îi apăruseră în *La Roumanie* și lucrase ca redactor la ziarul *Ordinea*. Evreu născut la Dorohoi, cu studiile secundare făcute la Piatra-Neamț și Brăila, cu Universitatea la București, Ștefan Antim dezbătuse în lucrările sale problemele de fond ale timpului, chestia țărănească, chestia evreiască, legea tocmelilor agricole, capitalul mobilier etc. Cunoscător ca nimeni altul al vieții politice din România de dinaintea Marelui Unirii, el ne-a lăsat consemnate în sinteze critice și portrete, activitatea și chipurile unor personalități ca N. Filipescu, I. C. Brătianu, Petre Carp, A. A. Bădărau, C. A. Rosetti etc. Cu volumele *Studii și portrete* și *Alte studii și portrete* apărute în deceniul patru, scrisul lui ne oferea tabloul sinoptic al unei epoci, cu tot reliefurile

interese și tendințe ce o caracterizează.

Mă împrietenisem cu simpaticul bătrân și după apariția Corsoului ne vedeam la Cofetăria Nestor, care se afla vis-à-vis de locuința lui, de pe Calea Victoriei. Ieșea acum mai rar și ne invitase pe unii din cei care-i țineam hangul la cafea, să-l vizităm la domiciliu dacă ne este dor de el. Am făcut-o de multe ori și am cunoscut-o atunci pe unica sa fiică, (soția îi murise) care-i purta grija și care după 1945, când el s-a prăpădit, a plecat în Israel. Îl întâlneam la aceea adresă pe Ion Vinea, pe doctorul Sandu Lieblich, totdeauna pe Oscar Lemnaru și pe un ziarist L., figură nițel confuză, care obiecta de multe ori la raționamentele gazdei când ele îi încântau pe toți cei care ne aflam de față. Nu o dată Antim i s-a adresat acestuia cu o muștrare destul de dură:

- Măi omule, tu ești antifascist, n-ai voie să fii tâmpit!

Un admirator declarat și prieten al lui Ștefan Antim era și actorul Ion Iancovescu, care într-o zi a apărut la Corso foarte fercheș, cu garderoba înnoită: un pardesi din păr de cămilă, o pălărie pastel de fetru fin și un fular de cașmir aruncat ștrengărește peste umăr. Cunoscutul slujitor al Thaliei s-a apropiat atunci de masa unde noi îl înconjuram pe autorul *Studiilor și portretelor* și i s-a adresat magnanim:

- Comment me trouvez-vous, cher maître?

- Tziganne, tres tziganne! i-a răspuns scurt maestrul, punând diagnosticul just, care ne-a amuzat copios pe noi cei din jur, dar l-a făcut să rădă și pe inteligentul și spiritualul histrion.

În anii la care ne referim, Ștefan Antim se ocupa de redactarea unei reviste, *Libertatea*, cu apariție lunară, finanțată de societatea auriferă Mica, condusă de I. P. Gigurtu. Am și colaborat la această revistă, pe al cărei frontispiciu figura numele lui C. Dinopol. Din cele ce ne povestea Antim la întâlnirile noastre am înțeles că el fusese prieten din tinerețe cu I. G. Duca, pe care îl vizitase adesea și desigur cu alte personalități din lumea politică pe care o apucase.

Ne distrau glumele și prețuiam inteligența de dia-

mant a prietenului nostru Antim, dar el avea și o gură rea care nu cruța pe nimeni. Mi-aduc aminte de o replică a lui, pe care Oscar Lemnaru a popularizat-o în tot Bucureștiul, când poetul V. Cristian a scos o carte despre Papa Pius al XI-lea, marele pontif al Vaticanului din acel timp. Tânărul poet citat era frate cu alt poet, Mihail Dan, (Werner) prieten al meu, ce trecuse și pe la gruparea *unu* și scosese nu de mult culegerea de versuri *Sens unic*. Dar și V. Cristian publicase înainte un volumaș de poezii pe care-l intitulase *Efluvii*, iar prin gazete apăruse o notiță care zicea că titlul acesta ar fi valabil numai pentru graiul din Oltenia, iar pentru restul țării corect ar fi să se cheme nu *E - fluvii* ci *Sunt fluvii*. Băieții glumeau, evident. Poetul V. Cristian anunțase faptul că el s-a botezat și e creștin, sub oblăduirea tronului spiritual de sub aripa catedralei Sfântul Petru de la Roma, ducând o viață de catolic practicant.

Când a apărut la cafea cu cartea despre Papa Pius al XI-lea, autorul le-a oferit câteva exemplare amicilor, așa că encomiasticul op a ajuns destul de repede în mâna prietenului nostru Ștefan Antim, care, răsfoindu-l, s-a rostit cu amărăciune, după un moment de reflecție:

- Da, vād, ce nu face un ovrei pentru o papă!...

Dar întâmplarea cea mai cu haz este legată de Oscar Lemnaru, care avea pentru Antim un adevărat cult. Lemnaru era brailean și se zicea că pitorescul personaj Buță, din *Orașul cu salcâmi*, romanul lui Mihail Sebastian, ar fi fost portretul acestuia. Lucru sigur era însă că Oscar Lemnaru întrupa tipul proletarului intelectual, cu liceul neterminat dar stăpân pe o cultură de autodidact, cu aplicație specială pentru filozofie. După mult timp pierdut prin cafenelele și redacțiile din orașul natal, venise în București în primii ani după 1930. Aici îi cunoștea pe brailenii N. Carandino și Anton Dumitriu care l-au introdus la cafea și în presă. Vinea l-a angajat la *Facla* pe un așa-zis post de calamburist. Distrându-i pe Vinea, pe Eftimiu și pe Cioculescu cu jocul de vocabule și sensuri al calamburului, el făcea zilnic turul cafenelelor din București. Unul din truvaiurile lui a fost, de pildă, corectarea diagnosticului de toată lumea știut, care privea auzul lui Camil Petrescu.

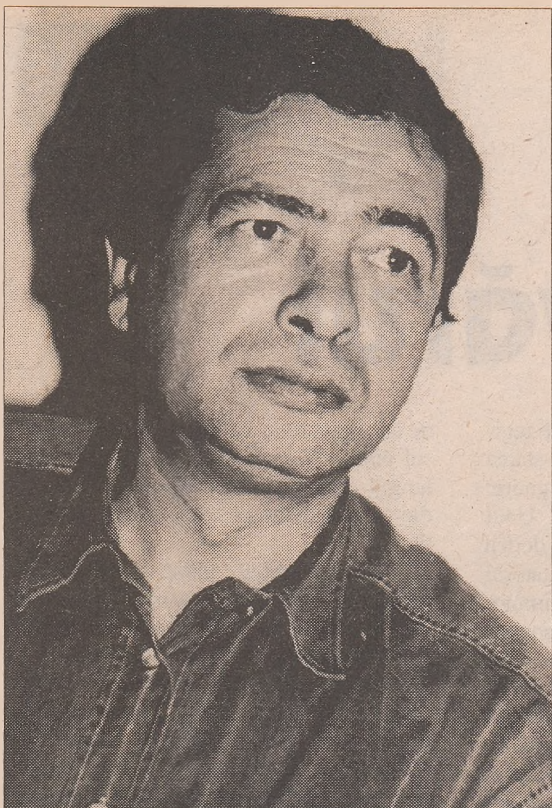
(continuare în pag. 9)

Vlaicu Bârna

România literară

7

Ioan FLORA

PISICA IDEOLOGICĂ

Invitație la un vernisaj

Expoziția de artă obiectuală ținând, fără
șovăire, drept
în miezul lucrurilor, cartea-obiect sau poate
chiar mai rău,
autocarul de legătură cu Centrul Cultural
Național,
Cuhnia Palatului Mogoșoaia împrejmuită de
statuile
Marelui Octombrie, Marelui Aprilie, Marelui
Ianuarie,
Marelui Decembrie, Marelui Septembrie,
Marelui Florar,
osemintele schingiuite ale mănăstirii
Văcăreștilor, îngropate pe jumătate
în pământ negru și gras,
pisica ideologică părăsind postamentul de
marmură al statuii Lenin
pentru a se transforma în autocar cu coș pe
care iese fum,
cartea-obiect,
arta ca formă de sfidare a timpului și
vremilor apăsate de vremi,
vremile comune și vulgare, ducând inevitabil
la asocieri comune și vulgare
(pentru a-l parafraza pe contemporanul nostru
Gellu Naum)
autocarul aterizând în Cuhnia Palatului, în
miezul expoziției
de artă obiectuală
(impresiile se nasc, oricum, mult mai târziu).

Autocarul de legătură cu Centrul Cultural
Național
pleacă din cinci în cinci secunde
din fața postamentului statuii Lenin.

Doxă și inițiere

Ce păcat că nu scriu despre arborele cosmic,
despre
pîlcul de brazi formînd un sanctuar unde se
logodesc
păstorii cu fetele fugite vara de acasă, din
sat;
despre mărul dulce sub care stau așezate
(la anumite ceasuri, în anumite zile)
mese întinse cu toate bunătățile de pe lume
sau măcar despre nuiielele de alun rășchirate
în pragul casei,
apărînd de rele, de vajnici spiriduși.
Păcat, spun, căci mă puteam înscrie pe
făgașul credibil
al mitologiei naționale,
puteam dezvolta la nesfîrșit subiectul,
puteam fi situat, fără prea multă osteneală,
între doxă și inițiere.

Dar dacă mă gîndesc bine, iată că n-am scris
nici despre

străbunicul meu Ștefan al lui Iovița
(întors în '920 de prin Siberii, cu un bulgăr
de zahăr
și o traistă de ceai pe umăr, după ce
scăpase pe drum
de povara rublelor de argint care nu mai
sunt bune)
nici despre Iovan Iorgovan,
nici despre CraIOVA,
iar despre unul Ghilezan, zis Papălapte,
temutul hoț de cai din Banat
și mai apoi, eroul colectivizării din Lenauheim,
aproape că n-am pomenit o vorbă.

Subiecte ratate, s-ar putea spune, neprețuite
nuclee epice
pentru autori epici și dramatici, așa cum un
germene de nuvelă,
de schiță, de piesă într-un act
poate fi descoperit și în imaginea vieții drept
roman - din arcul carpato-pontic-danubian.

„Păcat, căci aveai forța și viziunea necesare,
iar viața omului,
zilele lui numărate cu atîta strîngere de
inimă,
transpirația, etica, umanismul metalelor de
tranziție...
vorba savantului Anton Pavlovici
Ablov“.

Vară în Suedia

„M-am plimbat într-o vară prin Suedia.
Vroiam să descopăr
peisaje noi, să mă bucur de frumusețile
naturii,
să trăiesc pe viu aurora boreală, să văd cu
ochii mei
liniștea aceea stranie, cînd se întîlnește om
cu om, adică
suedez cu suedez și nu-și spun nici măcar
bună ziua,
și pacea aceea, și curățenia aceea
(fără un chiștoc aruncat pe trotuar sau pe
scara blocului)
să întîlnesc reni și ciini înhămați la sâni,
laponi strecurîndu-se
cu schiurile la picior direct în așternuturi.

Deasupra era un cer violet, încît nu știai
dacă e ziua
sau dacă e noapte, iar pe pămîntul Suediei
tocmai se declanșase
războiul dintre autorități și lupul Ilva.

Lupul acesta era singurul din neamul lui în
întreaga Scandinavie,
vina lui fiind aceea că sfîrtecăse și el cîteva
oi acolo,
dar s-au ridicat fermierii, că să-l împuște.
Tribunalul, nu! să fie judecat mai întîi.

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Reparata și balena

(Exercițiu mnemotehnic Brassens)

Reparata-n transatlantic
Își pudra c-un puf romantic
Locul care nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!

Iată vine o balenă
Și o pupă fără jenă
Într-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!

În van țipă și de-a surda
Reparata: „Cruță-mi pudra
Dintr-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!“

Balena răspunde: „Drace,
Nici nu știi ce mult îmi place
Într-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!“

Și-astfel la minut intrat-a
Balena în Reparata
Printr-un loc ce nu se scrie
Pe nici un fel de hîrtie
Însă totuși se citește
Plin în limba franțuzește:
CON!

La rîndul ei, presa a sărit ca arsă, că
protecția mediului,
că drepturile omului,
că jos guvernul!

Și lupul a fost judecat și condamnat în
contumacie.

Atunci cineva a spus:
„Pe ăștia să nu-i crezi
nici cînd joacă în Lacul lebedelor!“

M-am plimbat într-o vară prin Suedia.
Deasupra - un cer violet, încît nu știai dacă
e ziua
sau dacă e noapte.
Pe pămînt - lupul Ilva“.

Iisus Mîntuitorul

Stăteam cufundat în fotoliu, cu un pahar în
față.
În dreapta, într-o ramă aurie, Iisus
Mîntuitorul,
sosit, pe căi ocolite, tocmai de la Athos.
Stăteam în fotoliu și citeam despre Munții
Stîncoși
care, în viziunea Lumii Noi, înseamnă mai
mult
decît o catedrală din Reims sau Milano.
Așteptam musafirii care nu mai veneau,
ferestrele erau
larg deschise, rama icoanei începuse să se
descojească
pe alocuri.
Stăteam cufundat în fotoliu citind despre
Munții Stîncoși.
În dreapta, Iisus Mîntuitorul.

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Antropologia filosofică la Ralea

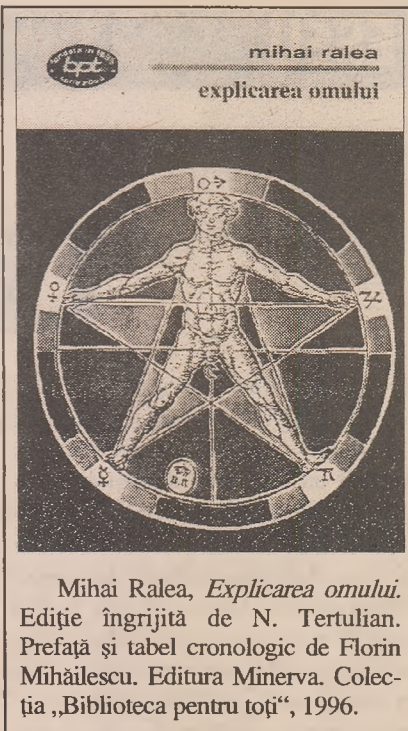
EDITURA Minerva a avut lăudabila inițiativă de a omagia centenarul Mihai Ralea (cărutul s-a născut la 1 mai 1896) în singurul mod necesar: publicându-i o carte. Și a ales-o, firește, pe cea mai importantă: *Explicarea omului*. Cum se știe, Ralea, deopotrivă sociolog, psiholog, filosof, critic literar, eseist, memorialist și publicist, a scris studii, eseuri (cine ar putea uita volumul *Valorii*?), articole, ocolind cărțile monografice sau de sinteză. Din 1923, când și-a publicat, la Paris, lucrarea de licență *Ideea de revoluție în doctrinele socialiste*, Ralea nu a mai publicat decât cărți adunând studii sau eseuri. În anii războiului, între 1942-1943, degajat de mai vechile, acaparantele sale preocupări politice și publicistice, Ralea a scris o carte pe o temă anume, cu un subiect rotund. Va fi lucrarea de antropologie filosofică *Explicarea omului*, care pornea de la ideea unui studiu al său, *Definiția omului*, publicat în *Viața Românească* din 1928. Relua, așadar, o mai veche preocupare, căreia îi dădea dezvoltarea sistematică necesară, epuizând, într-un fel, datele complicate ale chestiunii. Nu avea, pentru asta, pretenții de sistem, autorul ținând chiar să precizeze explicit în prefață că „o astfel de explicație coerentă nu are în ea nimic din obsesia mondeistă a unui sistem metafizic”.

Sugestia interioară de a scrie această carte nu a fost întâmplătoare. Ralea era un umanist și raționalist în sensul deplin al termenilor și, în vremea războiului, când omul și omenescul erau degradate, a medita la un astfel de subiect era o replică explicită. Își propunea să analizeze, în acele vremuri întunecate, rostul și destinul ființei umane, ca natură specifică, să-i restituie sensul original și semnificația. Nu pornea, totuși, de la idei preconcepute, ci, fructificând studiul din 1928, examina tot ceea ce intra, din literatura filosofică mai veche și mai nouă, în spațiul său de interes, rostindu-și punctul de vedere original. Pentru că, dincolo de citate, împrumuturi de idei mărturisite, e evident că autorul avea punctul său de vedere, în funcție de care și-a structurat (și-a construit), pe capitole, întreaga carte. Ideea principală a cărții, aș numi-o coagulantă, care definește raționalitatea umană, este aceea a amânării. „Amânarea fenomenelor sufletești e o condiție primordială a oricărei activități psihice umane... Amânarea înfriziei transformarea stărilor sufletești fie în acțiune, fie în mecanismul propriei lor realizări, în comparație cu stările sufletești mai

simple... Amânarea presupune însă și așteptare, adică scurgerea unui lapsus de timp între ceea ce numește Pierre Janet faza de erecție a unei tendințe și consumarea ei în acțiune”. Așadar, ține să releve Ralea, omul are capacitatea, înainte de toate sufletească, de a supune nu la stimulii exteriori, fiind, cum observase Max Scheler, „un ascet al vieții”. Această idee a amânării și a inhibițiilor reacțiilor vitale, dezvoltate de Ralea, este, dincolo de orice îndoială, are dreptate dl. Florin Mihăilescu în buna sa prefață la această reeditare, este o teorie a inteligenței și, în consecință, a omului ca ființă rațională. Nu observa Ralea în concluzia acestui fermecător capitol: „*Curba evoluției se desemnează de la izbucnire la amânare*. Orice cucerire psihică superioară se câștigă printr-o oprire a cursului spontaneității naturale, prin necesitatea creșterii complexității datorită introducerii de termeni intermediari între excitație și acțiune, prin nevoia de elaborare lentă a răspunsului final. Sub această lumină trebuie privită evoluția sufletului omenesc... Procesul nu se aplică numai la aceste două aspecte ale vieții sufletești. El e cu mult mai general: îmbrățișează întreaga funcționare a mecanismului psihic uman. În această noțiune de înfriziere stă tot specificul său diferențial în comparație cu impulsivitatea nestăpinită a psihologiei animale”?

Scepticismul, ca trăsătură umană, e, de fapt, la originea oricărui act de gândire, care e, în fond, ostilă intuiției. Dar pe lângă acest proces de înfriziere (amânare) prin complexitate sau intelectualizare, sentimentul superior suferă și un altul, datorită socializării. Sub influența colectivă efectele primare se canalizează, se inserează în cadre fixe, în ritualuri, în reguli precise de conveniență sau protocol. Viața socială atestă același fenomen de refulare (amânare), de combatere a ceea ce ține de pornirile primare ale elanului vital. Autorul examinează apoi, din același punct de vedere, etica, arta, religia, economia, ca modalități specifice de manifestare a omenescului. Oprindu-se asupra moralei, într-un capitol amplu, dens și substanțial afirmă: „În toate societățile și toate timpurile - se spune acolo - morala a apărut ca o frână la bestialitate, nu ca un dezmăț, ca un sabat singeros, ca o provocare paroxistică la dezlănțuire de oarbe cruzimi. În toate societățile și în toate timpurile, ceea ce se cheamă morala a inspirat reguli de apropiere și iubire între oameni, și nu imperative de zdrobire a celor slabi de către

cei tari. Visul lui Nietzsche iese astfel din domeniul cercetărilor noastre”. Cum se vede, etica e analizată, aici, ca o expresie specială a amânării în spațiul condiției umanului. Cu o erudiție care impresionează, autorul trece în revistă opiniile despre morală ale unor importanți filosofi (Kant, Max Scheler, N. Hartmann) și, apoi, aflăm opinia sa personală. Ralea nu os-teneste să demonstreze, în ordinea de interes a ideii călăuzitoare a cărții sale, că orice înfăptuire etică presupune, necondiționat, o renunțare, un grad oarecare de ascetism. Actul moral frânge lanțul tihnei și al comodității. Dificultatea mijloacelor de realizare a noii condiții e cerută de nevoia de căutare și perfecționare. Și, apoi: „Morală începe acolo unde se inaugurează lupta internă în conștiință, unde nelinștea sfîrșită de două soluții posibile se rezolvă printr-o renunțare la confortul sufletesc prezent pentru o cale mai dificilă, dar mai justă. O optare sub semnul renunțării și al suferinței. Refuzul agreementului prezent, refuzarea plăcerii de moment, rezistența la commoditate sufletească în schimbul unei perspective ce pare mai dreaptă, dar care poate fi problematică în reușită - iată natura conflictului de conștiință ce stă la baza gestului etic”. După opinia lui Ralea, Nietzsche, cu filosofia sa, confundă între ele politica și etica. Pentru că apologia sa a brutalității, a forței, a zdrobirii fără milă a adversarului nu este o expresie a moralei, fiind, de fapt, conduite politice. Filosoful german considera, se știe, morala drept o castrare a vieții, socotind că acest păcat a fost inaugurat de creștinism. De fapt, stăruie Ralea, nu numai creștinismul dar orice morală (chiar precristiană) e o limitare, o interdicție, o răsturnare a raportului liber de forță. Surprinzător, pentru Ralea, este modul cum integrează în ideea cărții arta ca una din manifestările creatoare ale omului. Este știut că discipolul lui Ibrăileanu și Stere, devenit, din 1933, directorul *Vieții Românești* a fost un antimaioreșcian, adept al tendințiozității artei. Aici Ralea răstoarnă efectiv mai vechea sa opțiune. Pomind de la ideea clasică a artei ca artifiz creator, născător de frumos estetic, se relevă că ea este triumful mijlocului și neglijarea scopului, o adevărată răsturnare de raporturi: „Nu există - o repetăm - decât un singur fel de frumos: acela creat de construcția artificială omenescă, frumosul realizat prin artă”. E, desigur, aici, exprimată categoric opțiunea pentru frumosul estetic, față de cel natural. Până la accep-

Mihai Ralea, *Explicarea omului*. Ediție îngrijită de N. Tertulian. Prefață și tabel cronologic de Florin Mihăilescu. Editura Minerva. Colecția „Biblioteca pentru toți”, 1996.

tarea ideii de artă ca nobilă inutilitate, înaltă și salvatoare, nu e decât un pas. Și Ralea, tendenționistul, îl face în mod strălucit. Tema (subiectul), spune Ralea în aceste pagini cuceritoare, nu e decât un dat. Numai forma sub care e creat, altfel zicând stilul tehnic, plasează creația în sfera artei. Religia este și ea considerată o formă evidentă a determinismului vital. Ralea, nu e un secret pentru cine îi cunoaște opera, n-a fost un credincios, ci, cum a și afirmat, un liber cugetător. De aceea așa a și examinat-o atent și răbdător, dându-i toată atenția necesară. Dar din perspectivă raționalistă. „Religia, precizează autorul într-un loc, e o terapeutică psihică, o acțiune de caracter stenic, contra depresiei cauzate de dezordine relativistă, acțiune susținută prin dogme, practici, instituții ori prin comunicări mistice directe. Un sentiment de bucurie și liniște urmează. Credinciosul e radios și fericit. El se simte întărit și sprijinit. Toți misticii, de la Jean de la Croix la Mme. Guyon descriu acest sentiment de teribilă euforie.” Religia, ca experiență spirituală, e considerată o formă de protest, de respingere a relativismului, ca o aspirație spre absolut („fenomenul religios presupune o aspirație spre totalitate”), deci o stabilizare a valorilor specifice moralității umanului. Incitant e amplul capitol despre economie ca suspendare a consumației. Conservarea e considerată o împingere a trecutului spre viitor, economia (și economisirea) e, în fond, o inhibiție a risipei. Prin comportamentul nobil sufletească al umanului caracteristic sînt încununate meritul și calitatea individului. „Ca și binele, ca și adevărul, ca și sfîntenia sau dreptatea, noblețea e o valoare morală. Ea poate fi considerată în sine ca atare avînd, ca și celelalte valori, o existență autonomă”. Și: „Dintre toate valorile etice, singura complet gratuită în determinismul ei e noblețea... Etosul nobleței fiind saltul peste realitate, legea ei constantă fiind depășirea perpetuă, fără oprire, urmează de aici caracterul ei revoluționar”. În sfîrșit, iată o opinie din capitolul concluziv al cărții: „Apariția rațiunii și a conștiinței se datorește amânării, inhibiției sau piedicilor pe care aceste funcțiuni le introduce în psihismul automat și impulsiv al omului primitiv”. Și: „Adesea omul își provoacă singur piedică și dificultăți, pentru a sări peste banalul cotidian, care adoarme și tîmpește. Ca să se dezvolte, viața se cere contrazisă: orice elan e depășirea unui obstacol”. Aș adăuga, în final, o idee enunțată încă în prefața autorului, aceea că, desigur, omul nu se poate smulge din determinismul natural. Dar îl poate opri o clipă spre a-l domestici și utiliza. Cum omul e un creator de piedici, el le inițiază pentru cucerirea anumitor libertăți.

Copleșii de invazia reeditărilor numai din zona direcției iraționaliste și antidemocratice a filosofiei românești, foarte bine că, în sfîrșit, e readusă în piața cărții noastre și o lucrare reprezentativă a unui dintre importanți cugetători reprezentînd umanismul raționalist și democratic. Ralea - prin opera sa - nu merită, nu trebuie uitat.

ȘTEFAN ANTIM - un nume uitat

(urmăre din pag. 7)

- NU, NU e surd, Camil este *ab-surd*, zicea Lemnaru și observația lui a avut mare succes.

Cufundat în dolcele famiente al cafenelelor din Capitală, Lemnaru uitase de obligația de a-și face armata, dar patruzele comendurii pieții i-au dat de urmă și l-au înrolat. N-a stat mult sub arme și a dezertat, revenind în București. Acum locuia pe la prieteni, l-am găzduit și eu câteva zile, în Bulevardul Elisabeta 83, unde aveam o cameră mobilată, cu a doua intrare, utilă în acest caz, prin strada Hajdeu. Într-o zi, înfilnit acasă la Antim, el a început să ne povestească cum, încolțit în Gara de Nord de patrula Comendurii care-l vîna, s-a fusticat prin mulțime, a trecut pe sub un tren oprit pe linie și ajuns pe Grivița s-a adăpostit în turnul unei biserici. Antim, care ascultase toată povestea, și-a spus părerea în stilul care se obișnuia la divanurile noastre:

- Ai procedat ca un dobitoc, Lemnarule, ce căutai tu la biserică în situația în care te aflai? Nu știai că Dumnezeu este patronul armatelor și te putea da în gât?!

Dar câte nu știa Antim?! Când în timpul războiului am scos revista *Câmpia Libertății* el mi-a dat un material foarte interesant privind istoricul pădurilor din Principate. Nu mai avea dreptul să semneze atunci și articolul a apărut, cu riscurile in-

rente, sub un nume inventat: Inginer Silvic A. Vișan.

În primăvara lui 1944, după cele două bombardamente americane masive, care loviseră Bucureștii, am plecat în dispersare la Câmpulung Muscel, cu o parte din personalul Ministerului Propagandei unde lucram. Din urbea subcarpatică a lui Negru Vodă i-am scris prietenului nostru câteva rînduri, la adresa unde se mutase, pe strada Maria Rosetti 30, pentru că locuința lui din Calea Victoriei îi fusese bombardată. Răspunsul a venit tot pe o carte poștală, fiind datat București 18 Mai 1944. Și suna în felul următor: Scumpul meu Vlaicu Bârna, Am primit cartea ta poștală pentru care-ți mulțumesc. Oricum e ceva pe vremurile acestea. Profit de prezența ta în localitatea în care te găsești ca să-ți cer un serviciu: trimete-mi vreo duzină de gușe pentru prietenii mei scriitori și în special pentru criticii literari. Unii sunt ceva mai gușați decât opera, alții viceversa. Cele trimise de tine le-aș întrebuința pentru echilibru sau dacă vrei pentru armonie. Mulțumindu-ți, mă închin, al tău Șt. Antim.

Pe cartonașul îngălbenit de timp al cărții poștale, urmele de cemeală albastră lăsate de peniță seamănă uimitor cu scrisul lui E. Lovinescu. Pentru care Ștefan Antim avea o prețuire fără rezerve.

Vlaicu Bârna

Literatura de mîine

UPĂ aproape două decenii de activitate, postmodernismul prozastic românesc pare să urmeze două direcții esențiale: cea predominantă și ușor accesibilă a *textualismului scriptic* și cea minoritară a *textualismului mediatic* sau *virtual*. Prima direcție, exploatată pînă la epuizare de majoritatea autorilor optzeciști, se află sub influența prozei scurte americane de tip Donald Barthelme și promovează un textualism tematic bazat pe principiul: „Să scriem cum se scrie o poveste”. Subiectul acestui gen de proză devine *cuvîntul* sau *textul*, personajele trăiesc într-un univers sausurian sau Tel-Quelist și sfîrșesc sufocate într-un cronotop de cerneală tipografică; în același timp, controlul auctorial sporit, exercitat asupra narațiunii prin mijloacele auto-reflexivității, auto-ironiei sau auto-pastișării, împiedică orice dezvoltare epică în afara traseului enunțat. Grație unui artificiu deconstructivist, *premișa* se transformă în în-suși *conținutul* prozei, iar autorii sînt ierarhizați pornind de la abilitatea cu care știu să o elaboreze; de aici și posibila definire a talentului narativ ca rezultat al dexterității ludice și aptitudinilor de *inginerie textuală*.

Abisalitatea meta-narativă propusă de prozatorii optzeciști din prima categorie are meritul de a forța o nouă abordare a textului literar, cu un sistem de reguli diferit de cel al perioadelor anterioare, cum ar fi modernismul interbelic sau șaptezecist. Pe de altă parte, ea se consumă în interiorul propriilor limite și, cu toate că impune o schimbare a mentalității prozastice, își pierde treptat credibilitatea ficțională în favoarea celei teoretice.

Prin raport cu a doua orientare postmodernă a prozei noastre, textualismul scriptic poate fi privit în egală măsură ca punct de plecare și de ruptură. Prelungirea și negarea tendințelor anterioare, ca și transferul proprietății experimentale dinspre postmodernismul *scriptic* spre cel *mediatic* apropie cele două fenomene de relația avangardei cu modernismul. Mai mult decît alt, generalizarea tehnicilor virtuale în literatură are toate șansele să opereze o modificare radicală de percepție estetică și, în consecință, să împlinească o *clasicizare a avangardei* la care aceasta, deși a contestat-o vehement, nu a încetat să aspire în secret.

Textualismul mediatic sau *virtual* propune o deplasare a accentului narativ către mijloacele, procedeele și viziunile artei cibernetice: imagerie virtuală, universuri inter-active, ilustrație fractală etc. Sincronizîndu-se cu ultimele evoluții ale tehnologiei postmoderne, el oferă șansa unei relansări a romanului autohton, încă tributar tradiției moderniste și prea puțin convingător în linia postmodernistă a textualismului scriptic.

Doi dintre reprezentanții noii direcții sînt Mircea Cărtărescu (în romanul *Orbitor*, din care a publicat ample frag-

mente în suplimentul literar al gazetei *Cotidianul*) și Sebastian A. Corn (cu romanele *Adrenergic!* și *Aquarius*, ultimul apărut mai degrabă clandestin la Editura Olimp în 1995). Adepți de seamă ai *textualismului virtual*, pe care îl descoperă în prelungirea propriei sensibilități integrative, ei manifestă afinități implicite sau explicite cu proza grotescului mediatic a lui Thomas Pynchon, cu vizionarismul fantasmatic al lui Salman Rushdie și cu *cyberpunk*-ul patronat de romancierii William Gibson și Bruce Sterling. De altfel, pornind de la Biblia genului, romanul *Neuromancer* (1984) al lui Gibson, trecînd prin performanțele muzicale (albumul *Cyberpunk*, al solistului rock Billy Idol și video-clipurile sale multi-media) și ajungînd la cinematografia unui Ridley Scott (*Blade Runner*) sau Paul Verhoeven (*Total Recall*), mișcarea *cyberpunk* influențează cel mai activ proza română din ultimii doi-trei ani, pe care o înzestrează cu atributele hiper-realității.

Inovația fundamentală a textualiștilor mediatici constă în raportarea ficțiunii la un univers creat artificial: o lume alternativă, ale cărei virtualități sînt programate pe computer pentru a concura deopotrivă realitatea și oglinda ei meta-textuală; cu alte cuvinte, omul de hîrtie al lui Barthes e înlocuit de *Omul care tunde iarba* al lui Brett Leonard. *Neuromancer*-ul lui William Gibson descrie cerul ca pe un emițător T.V. debranșat; în *Life after God* (1994), Douglas Coupland prezintă soarele sub forma unui cuptor cu microunde; *Vineland*-ul lui Pynchon (1990) recompune cibernetice cioburile Poveștii din cioburile unui geam prin care protagonistul, Zoyd Wheeler (nume simbolic!) sare periodic; în *The Satanic Verses* (1988) de Salman Rushdie, explozia unui Boeing e privită ca o cosmogonie postmodernă, mediatizată pe ecranul divin: trupuri, bucăți din avion, scaune, reviste, ochelari și căști de walkman se împrăstie printre stele și comete, sub oblăduirea lui Allah; în *Snow Crash* (1992) de Neal Stephenson, eroul, Hiro Protagonist, livrează pizza la domiciliu în viața de toate zilele, iar în hiper-realitatea computerului, numită Metavers, e un războinic ce trebuie să salveze omenirea de apocalipsa informațională.

ACEEAȘI atmosferă virtuală se regăsește și în cîteva din ultimele noastre romane. În *Orbitor*, de Mircea Cărtărescu, al cărui titlu (pe filiera lui Pynchon) trimite la ideea de *orbită* și *gravitație*, unul din personaje are capacitatea de a pătrunde în interiorul ecranelor de cinematograf și a modifica destinul mediatic al eroilor vizionați: „Era pentru prima dată cînd Maria reușea să umple atît de bine forma unui personaj, încît să-i modifice rolul de pe ecran /.../ Mai tîrziu, în alte filme, reușise să schimbe scene întregi, să elimine personaje

antipatice, să-i căsătorească pe favoriții ei în ciuda oricărei logici, în vîzul întregului public, consternat, din sălișoarele mizere pe care le frecventa, prin care-și delimita teritoriul: Volga, Floreasca și Melodia.” (*Cotidianul*, nr. 41/1995).

În *Adrenergic!* de Sebastian Corn, parte din întîmplările SF se petrec într-un univers grefat cibernetice în memoria eroilor și decorat cu tablouri suprarealiste în mișcare: „...și dînd colțul, la nivelul 84 al Turnului de Comerț, intri pe un culoar cilindric din plămîni expanda /.../ Dar nu știi că la a treia fereastră din stînga este cuplată o mare cît se poate de kitsch, vîndută de amicii din spatele abatoarelor...o mare străjuită din toate părțile de stînci abrupte, cafenii, iluminate verde de un soare portocaliu...” (*Jurnalul SF*, nr. 89-90/1994).

Dincolo de efectele de atmosferă, prezența lumilor mentale paralele și a universurilor fractale în proza lui Cărtărescu și Corn indică asumarea celor mai spectaculoase teme ale romanului postmodern *virtual*, așa cum este conceput, de pildă, în Statele Unite. Un exponent important al literaturii virtuale de peste Ocean poate fi socotit James Ellroy care, în *American Tabloid* (1994), rescrie întîmplările epocii Kennedy pornind de la geografia haotică a micilor gesturi, reacții și decizii ce antrenează marile catastrofe. Rezultă de aici o Americă fractală, al cărei destin depinde mai puțin de voința politică a Casei Albe și mai mult de perturbările aparent ne semnificative ale hazardului: bulimia sexuală a lui John Kennedy, fobiile directorului FBI, Edgar Hoover, sau vechile legături ale tatălui, Joe Kennedy, cu mafia traficantilor de alcool. *Turbulențele haotice* (noțiune împrumutată de la meteorologul Edward Lorenz, care îi dezvoltă aplicațiile începînd cu 1961 la Massachusetts Institute of Technology) se grefează la Ellroy în structura romanului, generînd o *meteorologie narativă* perfect coerentă în imprecizia ei; pe linia principiului coincidențelor, efectele *haosului organizat* fuseseră anticipate literar încă din 1953 de Ray Bradbury, în povestirea SF *A Sound of Thunder*, capodopera volumului *Golden Apples of the Sun*. În proza autohtonă, toate aceste teorii științifice/narative se întîlnesc în romanul *Aquarius* de Sebastian Corn: acțiunea lui, difuză și dispersivă, simultană și alternativă, se desfășoară pe de o parte în America istorică a aceluiași Kennedy, iar pe de altă în geografia imprevizibilă a unor ținuturi lichide aflate în interacțiune în corpul/mintea președintelui și populate cu ființe primitive, secte ciber-spațiale și asasini fractali.

Prin variabilele vizuale pe care le conține, cartea lui Corn și proza românească hiper-realistă în general pot fi asociate *romanului de roluri și enigme* și prozei *E-fiction*. Cel dintîi se inspiră din trilogia scriitorului britanic J.R.R. Tolkien, *The Lord of the Rings* (1968) și exploatează ramificațiile narative ale

unei experiențe colective de imaginație, în care cititorul își construiește mai multe intrigi scenariale. O formă similară de exprimare mediatică apare în programul american *System Neural* al firmei „Neural Technologies”: computerul mixează numele actorilor unui film, durata, decorurile și muzica într-un melanj pe care spectatorul îl poate controla de la bun început sau modifica pe parcurs; programul pare să atragă și interesul editurilor americane, preocupate de o posibilă aplicare literară. Aceasta există deja în așa-numita *ficțiune electronică* (*E-fiction*), care compune pe ecranul computerului romane cu geometrie variabilă; printr-o simplă apăsare de tastă, cititorul-spectator poate opta pentru o altă continuare în *storyspace*-ul ciber-narativ, așa cum îi oferă, de pildă, sistemul *Hyper-Card* al concernului „Apple”. (La un program similar lucrează în prezent Florin Iaru, care, în *Jurnalul SF* nr. 157/1996, și-a anunțat intenția de a produce un roman pe computer cu o infinitate de „narațiuni ce se bifurcă”).

ALTĂ inovație semnificativă a *textualismului virtual* rezidă în chiar procesul de elaborare a narațiunii; în cazul prozei lui Mircea Cărtărescu, Sebastian Corn sau Alexandru Ungureanu, „fabula” nu mai respectă regulile tradiționale de construcție literară, ci se subordonează unei viziuni stroboscopice și interactive asemănătoare cu cea a imageriei generate pe computer. „Privirea” creatorului (*perspectivă/voce narativă*, pentru textul literar) cade, din mers, din interiorul „ochiului” virtual în exterior; „pașii” ciber-spațiali (evoluții, gradații, detalii, momente fixe ale narațiunii - în sensul atribuit de formalistii ruși) sînt variabili; opțiunile vizuale (continuări ale textului narativ), necunoscute de la un pas la altul și infinite. Și în textul prozastic, și în imageria virtuală computerizată, are loc o călătorie în imaginar, deopotrivă ca elaborare mentală auctorială și reconstituire/participare activă a cititorului. Mai mult ca oricînd, în literatura postmodernă de tip mediatic se aplică formula: „Textul își poartă cititorii (spre)...” Majoritatea cauzalităților mecanice sînt eliminate sau estompate, în așa fel încît iluzia narcotică a hiper-realității să fie întreținută consecvent, fără a abandona funcțiile epice primordiale. Timpii „morții” (*spațiile albe* dintre căsuțele benzilor desenate; *diferența și pli*-ul lui Derrida) sînt parcurși rapid din punct de vedere mental și, atît în cazul prozei, cît și în cel al imageriei computerizate, pot fi „umpluți” cu propriile variante fantasmatiche ale cititorului/spectatorului. Întreaga operațiune poartă amprenta unei *totalizări vizuale* în care, fiind implicat decisiv, cititorul devine concomitent autor, interpret și performer al textului pe care îl parcurge.

Desigur, s-ar putea obiecta că, în fond, pledînd pentru *textualismul medi-*

Noaptea electorală românească

CRONICA MELANCOLIEI

de Neana
Malancioiu

DUPĂ întâlnirea de la *Adevărul* a celor nouă candidați la președinție, Cristian Tudor Popescu ne mărturisea că a fost obsedat de o scenă în care președintele Iliescu a pus mâna sa (caldă, tovarășească) pe încheietura mîinii ex-premierului Petre Roman, încercînd astfel să-l liniștească. Această scenă i-a adus distinsului ziarist aminte de o altă scenă, petrecută cu șapte ani în urmă, la procesul soților Ceaușescu (Acea în care el a oprit-o cu un gest identic pe ea, făcînd-o să înțeleagă că tot degeaba vorbea).

Deși cele două imagini au multe elemente comune, în capul meu ele nu se pot suprapune. Întîi pentru că urmașul lui Ceaușescu nu se afla la *Adevărul* pentru a fi judecat, ci în calitate de *candidat de partid și de stat*, care, în pofida Constituției, așteaptă cel de-al treilea mandat. În al doilea rînd pentru că, deși au emanat împreună, nu-mi pot imagina, în ruptul capului, că marele lider al PD (care pare născut la tribună), la o adică ar putea să-i spună celui alt emanat: *împreună am luptat, împreună vom muri* (așa cum i-a spus *sinistra odiosului*, în ultima lor zi). Cu ajutorul Celui de Jos și a Celui de Sus, vremea unor astfel de patetisme s-a dus.

Dar să revenim la masa rotundă a *Adevărului*, la care cei 8 contracandidați ai președintelui prezenti acolo nu au vorbit între ei, ci singuri, creînd astfel un precedent. Întîlnirea lor a fost totuși bine venită, fiindcă, deși s-au spus vrute și nevrute, pînă la urmă ni s-a dat sentimentul că jocurile nu ar fi încă făcute. Că ele se vor face prin noi, dacă nu chiar în ziua de trei noiembrie, nici în cea de apoi. Din păcate, în ciuda bu-

nelor intenții ale acestui ziar, care și-a ales deviza *Nimeni nu este mai presus de lege*, acel *candidat de partid și de stat* aflat pe listele electorale prin abuz de putere stătea chiar în mijlocul celorlalți combatanți ca pe vremea CPUN-ului și ne spunea, la fel ca atunci, că nu poate să lase locul unui nepriceput, fiindcă n-a terminat încă tot ce avea de făcut. Bine, mi-am spus eu revoltată, dar el nu va termina niciodată, așa cum n-au terminat nici *marii înaintași* ai lui... Chiar dacă lucrurile par să se fi schimbat și Televiziunea Română Liberă nu ne mai amenință cu venirea legionarilor, ci cu premiile ei de șase sute de milioane de lei pentru *înțeleptul nostru electorat*, care știe ca și altădată pentru ce va avea de votat. (În treacăt fie zis, acest *înțelept electorat*, care *prin votul lui ne va duce spre Europa*, a fost pupat de toți occidentaliiștii noștri de meserie, în cel mai pur stil răsăritean). Cei mai abili dintre liderii de opinie, care sînt pregătiți pentru orice variantă, n-au mai privit nici ei acest electorat zeificat ca pe-o mulțime în rîndul căreia pot exista mai multe feluri de a gîndi, ci ca pe-o ființă unică și echilibrată, care ar fi optat pentru cele trei mari orientări dintr-odată, depășind clasa politică și obligînd-o astfel să se unească, pentru ca marea noastră republică să trăiască și să-nflorească.

Citindu-i sau ascultîndu-i pe emulii nesperați ai domnului profesor de profeție (care-au lansat această ineptie) m-am gîndit că dilema la ordinea zilei ar putea să fie: *Cap ai, minte ce-ți mai trebuie!* Unele studii subsumate acestei teme ar putea să fie grupate, eventual, sub titlul: De la *capra vecinului* la *ca-*

pra sare masa, iada sare casa. Fiindcă, dacă domnul profesor Silviu Brucan așteaptă cu sufletul la gură, așa cum aștepta și în 1989, marea schimbare, dîndu-ne indicații prețioase, ca să știm ce avem de făcut fiecare, elevii săi mai tineri cu patruzeci de ani, care i-au depășit așteptările, par că ei ar fi adevărații Brucani. Nu întîmplător, unii dintre aceștia au fost chemați și să prefățeze alegerile și după aceea, pentru a trage concluziile, în lunga noastră noapte electorală (deși nu era încă vremea concluziilor, ci a confuziilor). Și era absolut normal să fie așa. Că doar pentru asta ne-am eliberat. Ca să nu se mai facă guvernele prin munți, ori pe la diferite tavernes. Să poată să vadă întregul nostru popor cum pot să fie concepute chiar sub ochii săi, la televizor. Nu cu Vodă, așa cum se alarmase, ci cu Boda și cu neobositul Stelică Tanase.

Ce mi-a atras în mod deosebit atenția în noaptea noastră electorală a fost faptul că, față de acești invitați *de onoare*, TVR părea să aibă infinit mai mult respect decît față de cei 15 *viitori președinți* (și chiar față de cel actual, care în acea nefericită Joie Mare nu mai părea nici el în amonte ci în aval). Oricum, m-am bucurat să-l văd pe Cornelius Roșianu eliberat încă o dată de sub comuniști atît de vesel și de vioi, de parcă așteptase victoria opoziției mai abitir decît noi. Numai scepticul nostru de serviciu mai îndrăznește să rămînă egal cu sine și să ne spună că e bine și nu e bine. Că a fost doar un vot negativ și doar o schimbare de formă. De formă, mi-am zis și eu, de formă, dar luată cît de puțin în serios ea ar putea să devină totuși enormă dacă ne-ar pune efectiv în legalitate. Ceea ce nu m-a fă-

cut să uit că, indiferent de cine vor fi cîștigate, aceste alegeri au fost totuși truate prin însuși faptul că la ele a participat *un candidat de partid și de stat* contra celorlalți cincisprezece, aduși în competiție pentru ca toată lumea să știe, că la noi există democrație și ca să se poată împărți în cincisprezece opțiunile împotriva actualei puteri. Ca urmare, vechiul slogan: *Dai în mine, dai în Partid/ Dai în Partid dai în mine/ Dai în fabrici și-n uzine/ Dai în clasa muncitoare/ Și-asta doare* n-a mai funcționat doar printre foștii activiști, ci printre toate felurile de oportuniști.

După acea Joie Mare, care a constituit o batjocură de neîndurat, nu ne putem face iluzia, ca în Decembrie '89, că ar putea urma Învierea. Știm bine că nu avem de ales între sfîinți și păcătoși, ci între ultimii doi candidați rămași într-o cursă istovitoare și înconjurată de un îngrozitor alai, în care se fac pariuri pe ei așa cum s-ar face pe cai.

Să lăsăm aceste pariuri pe seama domnului profesor de profeție (care e învățat cu ele) și să ne gîndim că o noapte electorală în care schimbarea e dirijată încă o dată tot de dumnealui și de TVR, în ciuda aparențelor, ar putea să ne fie fatală. Și chiar dacă Victoria din trei noiembrie nu va aduce fericirea pe pămînt, să ne bucurăm pentru ea așa cum se cuvine. Altfel există riscul ca nemulțumitului să i se ia darul. Adică să ne fie furată și această schimbare la fel cum a fost furată și *marea noastră revoluție*, pe baricadele căreia a stat (ca și acum) atîta lume bună, făcînd semnul victoriei așa de emoționată încît i-ar fi fost imposibil să înțeleagă cum a greșit ea odată și încă o dată.

atic în dauna celui *scriptic*, am înlocui o convenție cu alta. Argumentul este la fel de valabil ca a-i atribui unei fotografii de secol 19 aceeași relevanță cu reproducerea și animarea ei tri-dimensională pe ecranul ultimului 586. Într-un muzeu de antichități, comparația ar fi profitabilă celei dintîi; în orice sistem de referință postmodern, ea este inacceptabilă.

APOI, s-ar mai putea reproșa faptul că libertatea opțiunii auctoriale și posibilitatea lecturilor infinite au existat dintotdeauna și că, la urma-urmei, însăși esența literaturii se află cuprinsă în acest joc al ambiguităților și deschiderilor textuale. Și clasicul Stendhal avea de ales între culoarea neagră sau roșie a rochiei doamnei de Rênal, cum și modernul Proust putea opta pentru gustul dulce sau scrișor al *madelenei* fermecate; procesul ar rămîne deci același, iar revendicările postmodernismului, niște simple reformulări ale unor principii artistice pe care, de la Aristotel încoace, filosofia și teoria literară s-au străduit să le explice.

Argumentul pare suficient de solid pentru a închide discuția; în realitate, el este amendabil. Dacă spațierea „virtuală” între cuvinte, fraze, paragrafe, capitole nu a încetat nici o clipă să existe în literatură (ca și posibilitatea cititorului de a o completa), dacă Alexei Feodorovici Karamazov ar putea fi nu al treilea, ci al patrulea fecior al lui Feodor Pavlo-

vici Karamazov, iar perdeluțele de muselină ale doamnei Bovary, niște draperii de velur, dacă, în fine, *Enigma Otiliei* ar fi putut începe în cartierul Dudești, iar *Craii de Curtea-Veche* să se încheie la Tîrgoviște, ceea ce nici autorii, nici cititorii nu puteau obține în toate aceste împrejurări era *materializarea vizuală* a transformărilor potențiale, dovada concretă că, așa subînțeles cum este, procesul e în sfîrșit susceptibil de a fi *reprezentat*. Pentru că, deși mecanismele de elaborare a textului prozastic sînt neschimbate de secole, posibilitatea autorului/cititorului de a și le reprezenta altfel decît ca pe niște abstracțiuni (demne să figureze într-un tratat naratologic) a lipsit pînă în postmodernism.

A STĂZI, distanța prozastică dintre un cuvînt și următorul poate fi suplinită de variantele afișate pe ecranul computerului, iar traseul de producere/percepere a textului literar se regăsește în simulările cibernetice inter-active: perdelele doamnei Bovary sînt colorate instantaneu în orice nuanță (la fel ca unghiile secretarei din *Total Recall*); decorul călănescian al străzii Antim glisează într-un tablou de beton și ciment, iar mănăstirea e deplasată pe role; în fine, deznodămîntul nefericit al *Crailor* poate fi împiedicat, Pașadia salvat, iar Pena Corcodușa întinerită și așezată la dreapta lui John F. Kennedy, ca Tom Hanks în pelicula *Forest Gump*.

În ultimă instanță, fascinația pe care *textualismul mediatic* o exercită asupra cititorului-spectator rezultă din anularea granițelor dintre *dorință* și *realitate*: dictatura imaginii abolește orice convenție scriptică, transformînd lectura într-un act de seducție și hipnoză vizuală; între semnul grafic și imaginea lui acustică se cascadează o falie în care, ghidați de principiul freudian al plăcerii, pătrundem din ce în ce mai adînc. Voluptățile mediatice ale unei astfel de explorări provin uneori dintr-o rafinare desăvîrșită a sinesteziilor simboliste, oinirismului suprarealist și fantasmelor *Pop-Art*; alteori, ele își revendică o genealogie romantică, în descendență fantastică și vizionară. Aspirînd să reconstituie simultaneitatea originară, călătoria în lumea *textualismului mediatic* echivalează cu o privire indiscretă, dar privilegiată, către laboratoarele Creatorului. Așa cum astronomii fotografiază universul în zonele lui cele mai îndepărtate, colorîndu-i apoi sorii, super-novele și galaxiile pe baza unor formule matematice pe care computerul le asociază unei anumite temperaturi, mase, densități etc. inaccesibile ochiului uman sau lentilei telescopice, prozatorii produc viziuni fantasmatică ale unei realități primordiale pe care mai mult o intuiesc, fără a-i cunoaște întregul. De aceea, tematizarea obsesivă a textualismului scriptic trebuie înțeleasă ca un fenomen steril și anacronic, iar practica textuală mediatică sau virtuală, ca formă preliminară a sensibilității viitorului.

Ion Manolescu

Mariana Codrut

**patria
mea**

**patria-picior-de-plai în care
cu încredere cresc de veacuri
umbrele pe arbori tăind orizontul
nu ne cere ce-avem mai bun în noi:
parcă-i iubește mai mult
pe răi și pe fameni.**

**patria-gură-de-rai unde
frumos de mori cîntă gușa
mică a mierlei - parcă pe noi
nu ne vrea veșnic tineri
și ferice: ne vrea veștejiți
de frică negri de grija
auroralei zile de mîine.**

**patria-bună-mamă parcă
pe noi nu ne vrea: ca pe-o sar-
cină toxică ne respinge patria
pe noi (români maghiari germani
și alții) - simplii săi cetățeni.**

Fenomenul românesc

MOTTO:

„Aș plînge, dar nu pot de rîs“
(zicală românească)

I

GENETIC și funcțional, bancul ține de domeniul culturii orale; el ni se prezintă ca o specie de folclor nou, orășenesc, întrunind notele caracteristice ale faptului folcloric (oral, anonim, colectiv și adeseori sincretic). Indiferent de statutul său axiologic, el reprezintă ultima manifestare vie, fertilă și relevantă a creativității noastre populare. S-a făcut mare caz în folcloristica secolului XX de importanța explorării „prezentului folcloric“ (ca o reacție față de spiritul romantic al cercetărilor folclorice din secolul al XIX-lea, cu exaltările sale paseiste și arhaizante, în virtutea cărora creațiile populare suscitau interesul doar ca mărturii ale trecutului „*survivances du passé*“). La noi, „luptă“ în acest sens a fost inițiată de un folclorist semi-profesionist, lingvistul Ovid Densusianu (*Folclorul. Cum trebuie înțeles*,² Lectie de deschidere la Facultatea de Litere - 9 noiembrie 1909), el însuși continuînd să se ocupe însă mai mult de folclorul tradițional; folcloristica noastră interbelică a urmat, cu mici excepții, aceeași cale. Imperativul teoretic (util, dar exagerat) al lui O. Densusianu (prezentul folcloric ar fi „mai ales partea ce trebuie explorată“) a fost adoptat tendențios în regimul comunist de mai târziu, ducînd, prin mistificare ideologică, la așa-zisul „folclor nou“ al „orînduirii populare“ (contrafaceri propagandistice de tipul „Că trăiesc bine și cînt./ C-amu-n Republică sînt...“ sau „Frunză verde mere coapte./ Eu cu partidul mi-s frate./ Că el îmi face dreptate./ La dreaptă cale mă scoate...“!). Bancurile, în schimb - formă autentică de creativitate orală, dar și de incomodă libertate spirituală - au fost ignorate de cercetători și „proscrise“ de autorități, urmînd ca abia de-acum încolo să li se facă, eventual, cuvenita dreptate.

De la un moment dat, bancul pare să fi monopolizat energiile plămuitoare ale spiritului popular. Acest spirit s-a retras întreg în lumea bancurilor, cu mijloacele, experiențele, observațiile, prejudecățile, obsesiile și temeritățile lui. Universul bancurilor nu-i decît lumea noastră esențializată în ficțiune, eliberată convențional de sub „teroarea istoriei“, rîzîndu-și cu voluptate de ea însăși, într-un joc pestriț și subțire, fără iluzii și fără reticențe. Pe de altă parte, bancul nu vrea să amuze numai; el aspiră la o hilaritate superioară, cu funcție compensativă în plan existențial. Bancul are întotdeauna un scop mai complex decît rîsul; el este, ca mască, căricii regilor de odinioară, și confesorul nostru: ne știe păsurile toate și își rîde de ele cu propriul nostru rîs. Dar acesta nu este doar rîsul vulgar de la periferia lumii, ci un rîs mai subțire, aproape filosofic, voind parcă să ne aducă aminte că în „a face haz de necaz“ stă, într-un fel, toată înțelepciunea și toată libertatea existenței noastre. Bancurile au o „filosofie“ a lor - practică, nepretențioasă, cu rădăcini ve-

nerabile în realismul gîndirii populare.

Această nouă formă de creativitate de tip folcloric, chiar dacă mai grăbită, mai cerebrală și mai perisabilă decît cele tradiționale, nu este mai puțin reprezentativă. Urmînd vremurilor, ea a devenit una preponderent (dacă nu exclusiv) urbană. De altfel, noțiunea însăși de „spirit popular“ ar trebui rediscutată poate în contextul noilor realități socio-economice. Nivelarea socială, alfabetizarea în masă, urbanizarea accelerată (și, implicit, depopularea treptată a satelor), *mass-media* în expansiune, scientismul și desacralizarea - iată tot atîția factori de disoluție a mediului și mentalității tradiționale. Bancul apare drept copilul teribil al acestei lumi în chinuită prefacere, căreia îi lipsește poate consistența, dar nu și vitalitatea, rectitudinea, dar nu și istețimea.

În condițiile vechiului regim, bancurile au avut o existență viguroasă, dar oarecum ilicită și subterană. Criticismul lor implicit, manifestare anonimă și necrisă a acelei „opinii publice“ ce a înlocuit în lumea modernă - *mutatis mutandis* - „norma colectivității“ din societățile tradiționale, făcea spaima multor urechi, ca semn de netăgăduit al unei nealinieri interioare la linia ideologică a puterii. De altfel, multe bancuri - din categoria celor politice - au reprezentat adevărate „manifeste“ orale, transfigurate de hilaritate. Nu este deci de mirare că ele n-au avut nici o „trecere“ oficială; cînd nu se tăcea asupra lor, erau stigmatizate sau bagatelizate. De aceea mulți le-au judecat și le mai judecă încă superficial, ignorîndu-le sau falsificîndu-le și statutul și funcția socială.

Dicționarul limbii române contemporane exprimă clar această depreciere, definind bancul drept o „glumă ușoară“. Regretatul folclorist Ovidiu Bârlea, în primul volum al solidei sale sinteze *Folclorul românesc* (Editura Minerva, București, 1981), la capitolul dedicat snoavei, atinge în treacăt și problema bancului, numindu-l însă, prudent, tot „glumă“. Problema este expediată într-o singură pagină, mai mult sub aspect formal, în căutarea unor criterii delimitative între specii. Statutul spiritual și social al bancului, ca și „universul“ acestuia, sînt trecute cu vederea.

II

ORIGINILE bancului, ca specie folclorică, trebuie căutate negreșit în snoavele de altădată. Se pot face totuși apropieri și de specia cultă a anecdotei (să reamintim că grecescul ἀνεκδοτα este echivalentul vechiului slav *iz nova*, ce a dat românescul „snoavă“; ambele vocabule au înțelesul de „istorie inedită“, ca și romanicul *novella*). Spre deosebire de snoavă și de banc, anecdota nu numai că nu este o specie folclorică, dar are adeseori chiar un aer erudit, referindu-se la celebrități și fiind pronunțat didactică. Se întîmplă ca anecdota să fie chiar lipsită de umor, subzistînd doar prin „pildă“ pe care o conține sau prin „curiozitatea“ pe care o relatează. Mediul popular în care trăiește bancul ne îndepărtează deci de anecdota clasică. În zilele noastre cuvîntul „anec-

dotă“ și-a și pierdut, prin extensie semantică, înțelesul clasic, ajungînd să însemne „glumă“ în general sau desemnînd uneori acele glume cu circulație scrisă de care sînt pline periodicele de mîna a doua (existînd chiar și autori consacrați de astfel de anecdote). Bancurile, dimpotrivă, sînt orale și anonime, ducînd adesea o existență de culise și necunoscînd, în principiu, reticențe de expresie sau de conținut. Nu este exclus totuși ca la origine bancul să fi avut și el proveniență semi-cultă, „folclorizîndu-se“ abia apoi, mai cu seamă în veacul nostru. De altfel, în condițiile civilizației moderne, influențele culte asupra ultimelor resurse folclorice au un caracter fatal. Plecînd de aici, se poate pune în discuție întreg statutul modern al noțiunii de „folclor“.

Ar trebui stabilită (chiar dacă cu aproximația fatală în asemenea cazuri) epoca ivirii cuvîntului „banc“ în lumea românească (vom pune ceva mai departe problema etimologiei lui). El trebuie să fi răspuns unei necesități lingvistice generate de ivirea unei realități pe care cuvintele tradiționale înrudite n-o puteau reda mulțumitor în specificitatea ei. Specia în sine, chiar dacă nu atît de bine precizată ca azi, trebuie să fi fost anterioară cu cel puțin un deceniu termenului care o denumește; presupunem ivirea ei pe la mijlocul veacului trecut, odată cu sedimentarea unei vieți orășenești moderne în părțile noastre, căci avem de-a face cu o specie folclorică masiv de-ruralizată, cu toate probabilele ei modele tradiționale (snoava și - într-o măsură mai neînsemnată - ghici-toarea).

Spre deosebire de snoave, bancurile ni se înfățișează, în majoritatea lor, ca expresie a unui alt univers existențial și al unui alt tip de spirit colectiv. Ele s-au lepădat, pe de altă parte, de orice „sfătosenie“ manifestă, grăbindu-se, s-ar zice, prea tare spre „efect“ pentru a mai înfîrția pe cale. „Cum se știe, gluma [se poate citi: bancul - n.n.] este în primul rînd ilariantă și abia în subsidiar satirică, pe cînd în snoavă primează intenția satirizantă...“ (O. Bârlea, *op. cit.*, p. 232). Nu trebuie neglijat, de asemenea, un alt aspect foarte caracteristic bancurilor în raport cu snoava tradițională: în vreme ce aceasta se apleca cu predilecție asupra imperfecțiunilor naturii umane (prostie, vicii, neputințe etc.), pe temeiurile unei moralități de tip clasic, bancurile se apleacă cu predilecție asupra tarelor de ordin social, caracteristice prin excelență mediului nou, aproape din naștere corupt, al centrelor urbane.

Sintetizînd, snoavele erau „înțelepte“, bancurile sînt *șmechere* (un soi de „șmecherie“ superioară, de ordin intelectual, constituindu-se din substanța momentului și ieșind din actualitate odată cu el; pare că umorul tradițional s-a „subțiat“ în bancuri, rafinîndu-și toate mijloacele și devenind - cum observă același O. Bârlea - „prin excelență un exercițiu de inteligență“, epurat de orice didacticism direct, dar și de orice sentiment al permanenței). Snoavele erau „morale“ (fie și prin recul), bancurile sînt *amorate*, așezîndu-și personajele nu în perspectiva unor „norme“, ci în aceea a unor „interese“. În fine,

snoavele reflectau o experiență de străveche, dar limitată, cucerită în univers închis și static. Bancurile culează niște *experiențe noi*, într-o perspectivă dezmarginată; ele sînt expuneri unei lumi cu principii fluctuante, rădăcinată și fundamental analitică prin „atomizarea“ ei socio-culturală.

Iată de ce putem vorbi, la rigora, o autonomie a bancului în raport cu speciile tradiționale, dar și cu cel „glume“ curente în viața socială.

III

IN MERITUOASA sa lucrare *La typologie bibliographique des facéties roumaines* (E. Academie, București, 1969, t. XXXVIII + 1767 pp.), Sabina C.escu a dovedit cu prisosință că România este „țara snoavelor“; cercetătorul a stabilit nu mai puțin de 4000 de tipuri de repertoriu românesc al snoavei. „Pășește cam de trei ori repertoriul nean, semnalat pînă azi a fi cel mai bogat din Europa“, observă O. Bârlea. Este surclasat în întregime chiar de logul internațional Aarne-Thon (nu-i mai puțin adevărat că nu pe fiecare țară din lume există o lucrare de genul și proporțiile celei a Sabinei Stroescu; oricum însă, numărul tipurilor românești rămîne uimitor și grăitor „concurat“). O. Bârlea încearcă explicație: „Mulțimea snoavelor, încă o dată înclinarea românului satiră și pornirea lui de a specula pe toate plinele de umor, foarte probabile moștenire de la înaintașii romani, sebit de porniți spre satiră, încît i Quintilian exclamase, nu fără or *Satira tota nostra est*“ (*op. cit.*, p. 2).

Nu întîmplător, fără îndoială, țara în care tradiția snoavei este bine reprezentată, a înflorit și specie a bancului. O cercetare a bancului, corespunzătoare celei prinse pentru snoavă de Sabina Stroescu, ar duce negreșit la concluzii de spectaculoase. Fenomenul românesc al bancului nu poate fi expus doar conjunctural (de pildă în condițiile social-politice de după 1945) pe care le întîlnim și la alte merite, fără ca acolo să fi generat, cu timpul, „reacție“ sau „rezistență“, un fel de folclor de asemenea proporții), că el a străbătut timp de un veac bine, pînă la apogeul său, cu forme foarte diferite, iar aria nu i s-a redus la „bancul politic“. „Condiții favorizante ale fenomenului nu trebuie confundate cu „cauzele“ lui. El există înainte de toate, dintr-o anume *sărită* spirituală.

Rostind fraza aceea deveni-moasă („*Nous sommes ici aux portes de l'Orient, où tout est pris à la lettre*“), Raymond Poincaré, indignat, voia să ne admonesteze, a sfîrșit prin a ne spune, desigur într-un sens pe care nu l-am să-l bănuiesc. Să-l lăsăm pe politicianul francez să se odihnească în pace și să procedăm cu înțelepciune, scăpînd de vintele de om și de contextul biografic care au fost rostite.

„Lejeritatea“ noastră, într-un mai adînc, nu-i doar „zeflemeau canic-orientală, nici „nevricoașă

1 bancului

protocol, ci ține de acea însușire a îi românești de „a face haz de necaz“. Acest înțeles, ea este semn de înțelep- me străveche și de tărie sufletească. Este bine, zice românul, „să pui totul în inimă“. Poți trece totul prin sita min- tale, spre a prinde „noima“ lucrurilor, le da de rost“ și a te păzi eventual de rsele lor, dar „să pui la inimă“ nu e ne. Ar fi semn de slăbiciune și de să de minte. Căci lucrurile te încearcă trec, iar tu se cuvine să rămii în urma zîmbitor și nevătămat, îndrăgostit - fără „filosofie“ - de spectacolul fără măn al lumii. Ești mai bogat sufle- te cu fiecare experiență, dar trebuie te bucuri de această bogăție într-o ce netulburată: pacea inimii tale. Iar te lovește necazul, arată-te mai puter- decît el; căci de te vei arăta mai b, vei deveni robul lui. Rîde-ți de el o să se îndepărteze de la tine neputin- și rușinat; o să crape, vezi bine, ne- zul de necaz...

În bancuri rezidă, difuz, un senti- ment al permanenței pe deasupra isto- i; ele sînt, în fond, expresia unei îm-ări cu realitatea, a unei acceptări su- rioare a lucrurilor așa cum sînt ele itudine riscantă în imediat, dar legiti- în perspectiva eternității). Bancul ne realitatea la stîlpul infamiei, dar îi degrabă în joacă, făcîndu-i cu o- ul, fără înverșunare, ba chiar oare- n recunoscător că se poate hrăni din perfecțiunile ei. E un fel de bufonerie mpensativă pe marginea realității, de maximă luciditate, dar și de o supe- ară deferență.

Cînd privești lumea ca un imens ectacol care te înconjoară, cu imper- țuniile, dar și cu primenirile sale, do- nînd-o cu robustețea spiritului tău, nînd-o „cu ocaua mică“ și făcînd z pe seama ei, fără răutate sau îndîr- e, ci mai degrabă cu compasiune re poate fi și mila de tine însuși ca dular al acestei lumi), atunci se amă că trăiești în „orizontul“ bancu- . Ești din tagma celor ce ar plînge ate, dar nu pot de rîs...

IV

D EȘI România pare să fie patria ideală a bancului, fenomenul nu este egal re- zentat pe tot cuprinsul țării. ografia bancului își are centrul ontestabil în zona dunăreană untenia și mai ales Oltenia). În oldova bancul este încă viguros, pe d în Ardeal și-n Bucovina îl întîlnim lt mai slab reprezentat și cu o mult i mică „priză la public“. Faptul ține, ababil, de profilul particular pe care pria - dincolo de un evident fond nun - l-a conferit diferitelor provincii nănești. Oricine poate simți încă, Ńînd munții, diferența dintre atmos- a generală „regățenească“ și cea tran- văneană. Se simte imediat că dealul (și într-o oarecare măsură și ovina) a trăit multă vreme în bătaia ritului occidental, atît de diferit de zantinismul“ de la sud de Carpați. altfel, „regățeanul“ tinde pînă astăzi l considere pe fratele său de peste nți cam posac și lipsit de umor, nol și fără „scînteie“, trăgînd oare-

cum „a neamț“. Ardeleanul, pe de altă parte, detestă adesea „ușurătatea“ ce- luialt și ar putea subscrie și astăzi la verdictul (exagerat poate, dar nu lipsit de temeii) dat de Ion Codru-Drăgușanu pe la jumătatea veacului trecut: „În Țara Românească meritul n-are preț și numai porc de cînele înaintează“... (*Peregrinul transilvan*, ed. 1980, p. 59).

E interesant cum se reflectă diferen- țele chiar în bancuri. Tipul maximal de personaj „șmecher“, „descurcăreț“, ager la minte și la vorbă, este „olteanul“, pe cînd „ardeleanul“ e greoi, lipsit de mo- bilitate spirituală (aspect care nu trebuie confundat în nici un caz cu profunzimea de cugetare sau simțire, de care arde- lenii fac adesea dovadă). În orice caz, în sudul României este lumea în care co- micul tronează prin excelență, conștient și inconștient, unde s-au putut încetă- țeni, la extremă, „mofturile“ și „comê- diile“ caragialești și unde se poate întîl- ni, în mod curent, „exorcizarea“ prin rîs. (Ar fi foarte interesant să se ocupe cineva de tipologia umană a bancurilor, pe provincii și naționalități: „olteanul“, „ardeleanul“, „țiganul“, „evreul“, „ru- sul“, „negrul“, „americanul“, „neamțul“ etc.).

V

O DATA fixate aceste sumare repere privitoare la origi- nea, funcția, caracteristicile și răspîndirea bancurilor, ne apare că un „banc“ al realității culturale faptul că etimologia cuvîntului respectiv sare hăt, dincolo de aria fenomenului, tocmai în atît de puțin umoristica Germanie. Ase- menea curiozități se ivesc cu precădere în zonele de răscruce (interferență) cul- turală, ceea ce este și cazul spațiului ro- mănesc.

E destul de sigur că românescul „banc“ (cuvînt atît de curios și de solitar - cu sensul urmărit aici - în contextul limbii noastre, dar pe care îl receptăm cum nu se poate mai potrivit realității denumite) provine din germanul *bank*, numele unui joc de cărți, destul de gus- tat și la noi cîndva (sub denumirea de „banc“ sau, mai rar, „bancă“), dar căzut în desuetudine de o bună bucată de vreme. Avem despre el o prețioasă referință literară (indicată, fără comen- tarii, și-n *Dicționarul limbii române contemporane*): cea din nuvela („povestea“) *Toderică* a lui Costache Negruzzi.

Toderică, “cel întăi jucător [de cărți - n.n.] de pe pămînt“, face un tîrg cu diavolul, urmînd să sloboadă din iad, pe alese, atîtea suflete cîte partide va cîști- ga de la „împăratul adîncului“. În cazul în care ar fi pierdut fie și o singură par- tidă, sufletul lui ar fi încăput pe mîinile insolitului partener. Scaraoțchi acceptă și au loc următoarele preliminari:

„Pe loc un drăcușor mititel și frumu- șel, ce împlinea slujba de jochei (cio- coi), pregăti toate cele trebuincioase.

- Ce vrei, stos sau banc? întrebă Toderică.

- Stos, răspunse stăpînitorul Tar- tarului; știu că *la banc se încap multe șulerii*“ [subl. ns.].

Așadar Scaraoțchi însuși se codește să joace „banc(ă)“ și preferă „stosul“ (la

Desen de Steinberg

care posibilitățile de a trișa par conside- rabil mai mici). „Bancul“ se preta la multe „șulerii“ („șmecherii“, cum am zice astăzi); era, deci, un joc șmecher, mincinos, avîndu-și maestrul lui temuți în „a ține banca“, cartofori din speța lui Toderică.

Credem că aceste cîteva constatări ne pot înlesni suficient înțelegerea evoluției cuvîntului în limba română. Avînd în vedere înclinarea spre „șu- lerii“, distanța de la denumirea nemțea- că a jocului de cărți la specia de „glu- mă“ românească nu este atît de mare, amîndouă aparținînd zonei de haz și petrecere a existenței. „Șiretenia“ orien- tală va fi gustat mult jocul de „banc“, mai ales în Moldova de Nord, pe unde el pare să fi intrat în lumea românească, în contextul istoric de la răscrucea seco- lelor XVIII-XIX (Negruzzi însuși a trăit în zona respectivă).

Pe românește, cînd vrei să propui cuiva o partidă de cărți, se spune de obi- cei: „Te fac un... (tabinet, stos, banc etc.)?“ De la „a face un banc“ (joc de cărți) la „a face bancuri“ (glume) e o trecere cît se poate de firească, susținută chiar de spiritul limbii (se spune deo- potrivă „a face“ și pentru jocuri și pen- tru glume). „Jocul de banc“ și „bancul ca glumă“ au un numitor comun: „șme- cheria“. Maestrul jocului, ca și maestrul glumei, sînt deopotrivă „șmecheri“ sau „hoți“ (în sensul de vicleni), atribute în- rudite cu cel de mincinos (de altfel „banc“, prin extensie semantică, a ajuns să fie folosit uneori și cu înțelesul de „minciună“).

Odată făcut saltul de la înțelesul ori- ginar de „joc de cărți“ la cel local de „glumă, șmecherie, minciună“, cuvîntul s-a încetățenit și s-a extins în lumea ro- mânească, răspunzînd (cu forma de neutru, mai puțin predispusă confuziilor omonimice) unei necesități lingvistice și denumind o manifestare mai nouă, dar tipică spiritului nostru național. Iată cum s-a ajuns, așadar, ca o realitate atît de specifică nouă, atît de „latină“ și de „orientală“ în esența ei, să fie spînzurată tocmai de un cuvînt nemțesc, care la el acasă nu desemnează deloc ceva ase- mănător!

VI

D IN păcate, e o constatare la îndemîna oricui că *bancul trage să moară*. Fenomen foarte viu și atît de caracteristic pentru

lumea românească modernă, el a cunos- cut un regres vizibil și destul de accele- rat în ultimii 10-12 ani. După ce și-a trăit apogeul în perioada comunista (mai ales în anii '60-'70), filonul lui popular pare astăzi să fi secătuit aproa- pe de tot. Românului pare „să nu-i mai ardă de bancuri“. S-ar putea întreprinde, pornind de la acest fapt, o profundă analiză socio-psihologică a lumii noas- tre, ce ar putea ajunge la concluzia unei grave degenerări interioare. Căci, cum am încercat să demonstrăm mai sus, bancul n-a fost doar un soi de glumă între altele, ci o ultimă formă semnifica- tivă de creativitate orală, ca și una de rezistență spirituală în fața istoriei. Dis- pariția lui poate fi, de aceea, semnul îngrijorător al unui început de „moarte“ sufletească. (Este interesantă experiența aproape singulară a unei publicații pre- cum *Academia Catavencu*, ce cultivă spiritul bancului de-folclorizat, întreți- nînd, pentru un public mai restrîns, ceva din efervescența vechiului fenomen).

Pînă în anii din urmă, bancul a fost puțin cercetat, ba chiar ocolit cu grijă, fie din dispreț, fie din teamă. Ne aflăm, cu acest subiect, într-un cvasidesert bi- bliografic. Cele cîteva tentative mai noi n-au ajuns la o adevărată audiență pu- blică, nici nu s-au angajat în întreaga complexitate a problemicii. Un întreg număr al revistei *Dilema*, dedicat anul trecut bancului, s-a învîrtit în jurul pro- blemei, fără să reușească a o fixa și adînci. Desigur, materia este oarecum familiară fiecăruia, dar într-un mod par- țial și difuz. S-ar impune, în prealabil, o culegere masivă, profesională, structu- rată tematic și tipologic. (S-au încercat, după '89, cîteva antologii modeste, mai mult cu caracter comercial). Adunarea și sistematizarea materialului ar înlesni studiul lui din diferite unghiuri de vede- re: etnologic, lingvistic, psihologic, so- ciologic, ba chiar - și este ceea ce am vrut să sugerăm cu predilecție aici - din perspectiva integratoare a unei filosofii a spiritului românesc.

Bancul ne-a salvat vreme îndelun- gată de seriozitatea „nesărată“ a încre- menirii în convenție, trimițîndu-ne, jucăuș, spre o seriozitate mai adîncă. A-l lua astăzi pe el însuși mai în serios ar reprezenta nu doar plata unei polițe, ci și un bun prilej de introspecție națio- nală, într-un ceas istoric în care ne paște, mai mult decît oricînd, uitarea (sau poate teama?) de noi înșine...

Adolf Crivăț-Vasile

Maya BELCIU

Primire la Domnul

familia Măldărești se instala un polcovnic și luase două camere pentru un soi de servicii administrativ.

Doamna Doicănescu Măldărești se purta cu mult calm și naturalitate, dar reuși să-l înghete din elanul expansionist. Când intra în sufragerie, ea îi explică prin gesturi că tocmai i s-a trimis mîncarea în cameră, ba îl luă chiar de braț și îl însoți pînă la ușă, arătîndu-i masa pusă, chiar și găleata cu gheață în care se lăfăiau cîteva sticle cu vin și șampanie.

El se îmbujoră, mulțumi, îi sărută mîinile, ba chiar o pofti să-i țină companie, dar ea îl refuză cu gentilețe și-i arătă manta din cui cu însemnele de colonel medic ale soțului ei.

Fără să se fi vorbit, fetele se întîlniră în chioșcul din grădina Bineții.

Ea tocmai veni, triumfătoare, cu un coș acoperit. Sub șervet era un castron cu porumb fiert și două sticle aburite cu ceva alb în ele. Fetele se repeziră: ce-i cu tine, ne aduci apă de la gheață?

- Nu, e ceva ce bea Valodea al nostru. Își toarnă pe gît un pahar ras din asta, și pe urmă trage un alt pahar cu apă. Și cred că-și aduce aminte de acasă.

- De ce, tu?

- Păi, de fiecare dată îi țînesc lacrimile. Începură să guste și ele, mai întîi cu înghițitura, apoi tot mai zdravăn, pînă terminară sticla. Apoi se furișară în casă. Rusul nu era acolo. Doamna Tans plecase. Domnul Măldărești nu venise.

- Mai vreau puțină - zise Mada.

- Puțină ce?

- Puțină apă de aia care te furnică pe șira spinării.

- Eu sunt amețită ca după vals, zise și Nora.

- Cu mine chiar se învîrte casa, spuse Rina, învîrtindu-se. Plec, plec acasă. Rușii precis îl împușcă pe tatatata.

- Pe cine?

- Pe taata, se opinti ea și căzu lată pe pat.

Mada încercă să povestească dîndu-și ochii peste cap că rusul ei de la Comandament e un prinț și se va mărita cu el.

Nora ieși din odaie și se furișă în bucătărie și de acolo, la cămară. Deschise ușa, se împiedică și căzu în patru labe. Începu să rîdă. Găsea că e foarte plăcut să vezi lucrurile de jos în sus.

Pe rafturi, harnica Leonora înșirase o mulțime de soldăței, dulcetuiri, siropuri.

- O! dar uite, singură pe un raft se zăcea o sticlă albă și tristă, ca aceea pe care tocmai o suflaseră.

Se propti bine în canatul ușii, dar căzu în fund ca un boboc de rață și începu să plîngă de mila sticlei care stătea singură, apoi începu să rîdă cu

lacrimi și să-i facă sticlei semne prietenești, ademenind-o să coboare pînă la ea. Acolo o găsi polcovnicul, în duioasă conversație.

Bin, care nu băuse nici o picătură, se repezi la el și-l rugă să vină imediat în dormitor că fetele sunt pe moarte.

Nora continua să rîdă și să-i facă sticlei semne amicale. Le explică, uite, o chem și ea nu vrea să vină.

Rusul luă sticla de pe raft, îi scoase dopul și trase o înghițitură, dar o scuipă imediat cu un început de înjurătură, iar pe urmă se porni să rîdă.

Fiindcă-i milă să arunce frumusețe de sticlă, Leonora o recuperase de la gunoi și turnase oțetul în ea, uitînd să-i pună o etichetă, cum obișnuia.

Polcovnicul intra în dormitor și ce-i văzura ochii, două domnișoare moarte, adormite și prăvălite peste pernele de mătase și catifele sforăiau de mai mare dragul. Se duse la bucătărie, urmat îndeaproape de Bin care-l zorea să cheme un doctor că prietenele ei s-au intoxicat și sunt pe moarte.

- Ce doctor, niet doctor, ia doctor.

Sparse două ouă, luă din cameră o sticlă de bulion, turnă și puțin oțet din sticla îndelung curtată, sare, piper, apoi le luă pe rînd, pe Nora, apoi pe Mada care surîdea în somn și pe Rina, le propti în perne și le obligă să bea cîte un pahar din miraculoasa băutură cu efecte îndelung testate.

Le făcu să-și verse mașele, nici chiar Madam Kati n-ar fi reușit mai deplin.

Puse un ibric cu cafea și le obligă să bea.

Cînd se întoarse, doamna Măldărești începu să țipe și să-și frîngă mîinile, vai, fetele mele, mor fetițele mele, eu sunt de vină, le-am silit să mănînce pateurile alea cu ciuperci, vai de mine, s-au otrăvit cu ciuperci, să-l cheme cineva pe Mituț, ori pe doctorul Parnia, era la Prefect pe terasă acum vreo două ore.

- Ia toje doctor, ciortii ciupurci, niet ciupurci, puskaia vodka, harașo!

Dacă n-ar fi fost atît de ocupate cu „otrăvitul“, ar fi putut observa plimbîndu-se cam de vreo două ore agitat și tot uitîndu-se la ușa bucătăriei, un vlăjgan ras în cap și îmbrăcat ciudat, cu o tunică militară pe niște pantaloni în dungii.

Ar fi văzut-o și pe Licuța deschizînd cu grijă ușa din spate și uitîndu-se și în stînga și în dreapta.

Coborî treptele, împopoțonată, cum o văzuse pe rusoaică, acu vreo două ceasuri, cu una din cămășile de noapte roz cu volanăse a Doamnei Tans. Se încinsese cu un cordon de catifea vișiniu care susținea draperia din dormitor, cu o paftă de argint atîmîndu-i pe burtă, cu perle la gît. Pe cap își trăsese o pălărie cu voaleță, moda se propaga rapid și ea nu văzuse ceva mai elegant decît pe rusoaica blondă, în picioare - vai! - veșniciei ei slapi cu tocure strîmbe și scîlciate, că alți pantofi n-o încăpeau.

El o îndepărtă puțin și fluiera admirativ.

Apoi, se luară de mînă și dispărură după o tufă de trandafiri sălbatici.

CU PICIOARELE ei rupte și puse strîmb, cu mersul săltat și împiedicat, totuși, Bineții fu prima fetiță luată în seamă de băieți.

Era, în același timp dramatic și imperativ, șagălnic și direct felul ei de a se purta cu băieții. Trebuia să fie văzută. Trebuia să fie ocrotită. Era dreptul ei. Era distantă și prietenoasă, îi lua ușor peste - vai! - picior, nu-i jignea, fiind de o perfectă bună creștere. Îi mersese vestea de mare matematiciană și mare chimistă.

Citea tot ce-i pica în mînă pînă la paisprezece ani. După care începuse să aleagă - și avea de unde alege. Își petrecea timpul în bibliotecă. Primise încuviințarea Poetei să ia ce dorește din cărțile ei. Provoacă-o fără să-i lase impresia că o urmărește, o îndruma cu delicatețe și fermitate, o încuraja să scrie, nu pentru că e fata tatălui său, doar să-și noteze impresiile zilnice.

Nici prietenele ei cele mai apropiate nu știau că Bin avea două caiete cu poezii și un altul cu „impresii de lectură“.

Odată, plecînd de la o șezătoare la Colegiu, unde ea își recitase două poezii, Matei Vornicu o urmărise pînă în alea celor șapte fîntîni.

Poeziile erau stranii, abstracte și întunecoase, nu-și dăduse nimeni seama - era și greu, era doar o fetiță de paisprezece ani - că își prefigura drumul, ca și cînd ar fi fost obligată să țină cont de cine știe ce nesăbuite aranjamente, ni le luăm sau ni se trasează și le acceptăm ca să... ca să ce? Ca să plătim ceva ce a fost angajat în numele nostru, cu altă conștiință, chiar dacă înainte de a ne naște, ca să închidem cercul? Să mituim paznicii neîndurați ai asumatelor noastre, necunoscute vinovații? Cecuri în alb?

Matei era - cum altfel? - un premiant de șaptesprezece ani care trecuse cu ușurință în ultima clasă, dînd în vară examene pentru clasa a șaptea pe care, cu aprobări speciale și cu dispensă de la minister, o sârise pur și simplu. Era subțire și înalt și miop, așa cum îi șade bine unui premiant absolut, șef de promoție, cu notă, zece pe flanc. Locuia pe la capătul Văii Vălcii și, se zice, se ducea în gară de multe ori noaptea, mai spre dimineață cînd veneau zarzavagii, să-i ajute la descărcat, la încărcat, să-și mai poată cumpăra o carte. Bineții cu tot ce era ea, inteligentă, o anume grație, poticnită, dar grație, cu suplețea și vioiciunea ei, cu talentul și - de ce nu - cu rezonanța celor două nume pe care le purta și cu cele cîteva șiruri de boieri care o trăgeau în linie dreaptă pînă la „Negru Vodă și-a lui Ceată“ de care făcea mai mult haz decît caz, însemna pentru băiatul strălucit și ambițios tot ce-și putea visa.

...Fără să-și fi dat nici o clipă seama că ea, micuța boieroaică, era cea care pusese ochii pe el și care își spusese, cu bune exemple în ascendență, ori Matei, ori nimeni.

Bineînțeles că domnișoarele de pe ulița celor șapte fîntîni nu crezură o clipă ceea ce se șușotea pe acasă, pe la pension, pe la Colegiu. Nu crezură pînă nu văzură. Pe neasemuitul Matei

PE ALEEA celor șapte fîntîni patrolau rușii, patrolau românii, patrolau hoții și nimeni nu-i băga în seamă.

- Ei, ce ne pot face? Am fost inamici?

Am devenit în cele din urmă aliați, e vremea să se întoarcă și ei la casele lor, la cîmpurile lor nelucrate, la Marusiile lor.

La Doamna Tans, mama Bineții, se aciuse o ființă ciudată și prostănacă pe care o chema Linica, ori Licuța. Nu știa nimeni de unde venea, cine era, venise nemîncată, bătută și speriată. Fără să stea mult pe gînduri, Doamna Tans, cu inima ei bună, o luă sub ocrotirea ei.

- Ai să stai și tu la bucătărie pe lîngă Leonora, ai să înveți.

- Da! nu mă bateți.

- Cine să te bată? Nu te-a bătut soarta destul? Dacă ești fată bună, eu îți fac zestre, eu te mărit.

- Io cu plotoner vreau să mă mărit.

- Cu plotoner te mărit.

- Și-mi luați și casă?

- Unde vrei tu. Cu necăjiți ca tine e pomana adevărată.

Era speriată și curioasă și cam nătîntoacă, o pîndea de după toate ușile pe Doamna Tans. Cum făcea baie, cum se pieptăna, fredonînd ușor „Tu care ești pierdu-u-ută...“, cum se farda.

Era fascinată de rochiile ei, cu nasul vîrît în dulapuri se zăcea minute în șir printre fuste și furouri. Cînd Doamna Tans era plecată - adică mai tot timpul - venea în odaile mari, se instala pe canapea, se împopoțona cu voalurile Doamnei Tans - care-i se zăceau ca pe cuier -, se parfuma cu parfumurile ei catifelate, își aprindea cîte o țigară, se îneca, rîdea și lălaia. Leonora o descoperea, o certa, o dezbrăca, îi mai arunca și cîte un ghionț și a doua zi Linica-Licuța o lua de la capăt.

- N-o fi normală - zicea domnul Mituț, rîzînd.

- Biata fată, amărîta, cum o ponegrîți, și-a găsit și ea un loc cald de pe unde o fi rătăcit și-i e greu să se învețe cu binele, zicea Doamna Tans.

- Săaraca, o îngina Mituț.

- Săracu-i dracu, zicea Leonora și iar o gonea la bucătărie.

Cu vreo două zile înainte, tot la

Prefect

Vornicu („modest dar meritoriu“, cum nefericit se exprimase profesorul Papagheno - așa îi ziceau dracii de elevi de la Carol -) ducându-i servieta Binuții și, luînd-o în brațe cu o singură mîna o sălta peste șipotele pîrîiașelor de pe alee. Iar ea rîdea, fericită, naturală și fără grijă se lăsa dusă și slujită ca o mică regină.

Matei fu bine primit în vila cu coloane și capiteluri, înecată în viță sălbatică, așa cum îi ședea bine unei asemenea case cu porți monumentale, cu imensa curte unde puteau întoarce cinci căruțe. Mai departe, grădinile învâlmășite, sălbatice în care se puteau pierde armate întregi.

S-a hotărît o dată pentru totdeauna că Matei era binevenit, iar el binevenea. I se dăduse cheia unei căsuțe, un pavilion unde putea să învețe. S-ar fi putut muta cu totul, avînd deplina aprobare a domnului Mituț Măldărești și surîsul amabil și aerian al Doamnei Tans.

Scumpa lui mamă venise în cîteva rînduri „să-l mai aducă și pe-acasă“, creață, îmbrăcată ca de Paști și pusă pe harță.

- Ce dacă am sărăcit, că tot boieri suntem și noi, ce ai aici cî n-ai și acasă?

Dar n-avu cui să explice arborele genealogic - că dacă ne cheamă Vornicu, Vornici om fi fost și noi cîndva.

Domnul Măldărești o pofti în salon și o uită acolo, iar doamna era la moșie.

Lumea trecea, venea, o vedea ori n-o vedea, dar, nedîndu-i-se nici o importanță, își strînsese hîrtoagele și ifosele și plecă bodogănind.

- Ce cauți, dragul mamii, nu vezi ce casă-necasă e aia, n-ai cu cine schimba o vorbă, totul e vraște, dulapurile deschise de perete, bani zăcînd peste tot, ca să nu mai vorbim de podoabe, oricine poate intra să-și umple papornița cu brățari și inele, cu bani și argintării și nu-i un suflet să zică stai, ori mai poftim pe la noi.

Peste doi ani chiar așa s-ar fi putut întîmpla... dacă nu s-ar fi întîmplat altfel.

MICUȚA Bin se săltase dintr-odată, devenind o domnișoară înaltuță, era veselă, iscoditoare, năstrușnică, și pusă pe șotii, poate că așa fusese întotdeauna, dar acum, prietenia ei cu un băiat cu aproape patru ani mai mare o făcu mai sigură pe ea.

Cum zicea Leonora „își dete drumu“.

Celelalte fete, Rina, Mada, Nora o priveau cu un soi de neîncredătoare admirație - și - de ce să nu recunoaștem, cu oarecare invidie.

Locul lor de întîlnire era tot chioscul din grădina învâlmășită. Matei le mai domolea. Se instalase, fără să se lase prea mult rugat, în căsuța - fostă a paznicului - adevărată vilioșoară, cu două odăi și un foisor de jur-împrejur, mult mai încăpătoare decît casa din Valea Vlăiciei. Ba avea și o grădiniță proprie pe care începuse s-o cultive. Se angaja chiar să-l înlocuiască pe nea Gherasim, bătrînul se cam toropise cu vîrsta.

- Hei, zînelor, aici sălășluiește o

ființă umană cu mari ambiții și multe examene de dat.

În duminica aceea, toată aleea celor șapte fîntîni era în fierbere. Rușii se instalaseră ca la ei acasă. Rina și Bin se întorceau din oraș, se înghesuiseră să vadă parada dar neizbutind să pătrundă în centru, pe la prefectură, gesticulau agitate și decepționate.

- Nu păreau chiar atît de prietenoși; Rina mărșăluia, țeapănă, cu buzele strînse și privirea fixă.

Bin se prăpădea de rîs, prefăcîndu-se că le aruncă flori și bezele.

Dar, cuprinse de spaimă, se retraseră de după tufele de măceși sălbatici, urmărind un echipaj cel puțin bizar. Așa ceva nu se mai văzuse în Bănie, un landou elegant, lustruit, cu blazon pe portiere, cu patru cai superbi, înzonzonați cu panglici, flori și clopoței, urmat de vreo trei automobile, niște camioane cu mobilă și, pe margini, vreo zece ofițeri călare. Fetele reușiră să se pitească, furișîndu-se pe lînga gardurile vii.

Echipajul se opri în fața casei Rinei, porțile mari, pe unde intrau căruțele cu bucate de la Blăjești, fură larg deschise.

Din landou coborî un rus roșcat cu grade necunoscute, cu pieptul plin de decorații pînă la brîu și întinse mîna unei femei frumoase și dolofane, îmbrăcată cu rochie lungă roz cu dantele - care semăna suspect cu o cămașă de noapte, trasă peste o uniformă kaki și pe deasupra un mantou de blană (cu toate că era abia început de septembrie).

- Dați vreun bal? șopti Bin.

Pe cap, rusoaica purta o pălărie cu boruri mari cu pene de struț și un mănunchi de cireșe roșii.

- I-ote-o cum îi șade, zise Fira care pîndea dincolo de gard - ca cloța pe cuiabar.

Din landou mai coborî un soldat cu două valize mari, de piele, păreau foarte grele, după el o altă femeie albă și dolofană cu cozi blonde de jur-împrejurul capului, ținînd de mîna o fetiță de vreo cinci ani, frumoasă, blondă și smiorcăită.

Cam la vreo două sute de metri dincolo de porți și de curți, pe o alee de ploi era casa Blăjeștilor, veche, albă și dînd impresia de onorabilă, solidă stabilitate.

Era multă lume pe terasa deschisă. Prefectul nu părea foarte încîntat de oaspeți, își făceau însă o datorie de onoare să „deschidă“ casa duminică toată ziua, și simbăta seara. Se știa că în zilele de primire se poate veni, dar era mai bine să te anunți ca să nu fie nevoie să fii refuzat, cu toate că terasa era încăpătoare, și, în aceste ocazii, se puteau deschide odaile mari, adică sufrageria, salonul și un alt salonaș mai mic, pentru cucoane (interdicție totală față de biroul și biblioteca domnului Blăjești cu mobilă sculptată, neagră, greoaie, frumoasă și lipsită de grație). Asta era regula casei, nu mai mult de douăsprezece perechi. Și fără copii. Neînțelegînd ce se petrece, Doamna Prefect sună clopoțelul să întrebe ce-i tărăboiul ăsta, domnul Blăjești înțelese și, sărind în picioare, dădu un ordin administratorului care tocmai urca treptele. Dar rusul îl mătura din drum cu

Adela POPESCU

Hybris

Să mă așez în mine. Cum?,
cînd trenurile toate
sînt grăbite.
Cînd șuieră ducîndu-mi
sufletul la gură,
neechivocul semn de fanioane;
cînd ard sub talpă
oazele-peroane,
înscrise în orare ticluite,
de la cămile
pînă la termite -

sub spectrul uriaș, de viitură,
al pulberii,
ca ultimă
măsură?...

Omagiu

Ca pe un orb
m-ai scos din bîjbîială
de mîna m-ai luat febril
și m-ai condus
spre locul trapei -
semnul pentru rugă
la Sfînta făcătoare de minuni,
cu chip din tencuieli abia dedus
ca ochiul adormit de crocodil...

Și-ți mulțumesc că ai avut orgoliul
să-ți definești iubirea
doar prin mine -
ca bobul cel mai dulce din ciorchine,
în timp ce eu
îmi înduram supliciul
acelui tatuaj al îndoielii
simțit pe toată suprafața pielii...

Mîndrie

De-ar fi țara mea Sahara
cine s-ar încumeta
s-o trăiască, să dispere
respirînd nisip și fiere.

Dar mi-e patria de miere
urșii o-nconjoară roată -
urșii mari și urși mai mici
nara își deschid cu jînd
după dulcea adiere.

Nu-i nădejde de melasă -
toate-albinele-s acasă...

un singur pumn, dama voalată, soldatul, valizele, bona și fetița urcară treptele, trecură pe lînga ei fără să-i privească, intrară prin ușile de sticlă ale salonului în casă. Vreo șase soldați înarmați urcară treptele și un civil înalt de vreo doi metri cu păr creț și mustață ca Taras Bulba se opri și întrebă dacă vorbește cineva rusește.

Dinu, soțul Denisei, sora Rinei, tocmai venise dintr-un spital din Iași, fusese rănit și zăcuse vreo șase luni, spuse că el știe foarte bine.

- Să dispară toată lumea și casa să fie liberă într-o oră.

- Bine, dar...

- Nici un bine, nici un dar - țipă el, știind dintr-odată românește.

- E casa Domnului Prefect, încercă administratorul, e desigur o greșală, sunt opt persoane.

- Nici un prefect, gata cu prefectul, apoi zise, mărînimos: casa din curte, unde țineți hamurile! Toată lumea acolo.

Știa perfect împărțirea casei, avea în mîna planul și printr-o mișcare parcă-i șterse pe toți de pe foaie și, cu un gest imperativ: - afară! Acuma prefect e barișnia. Și o arătă pe fetița care, în ușa salonului nu stătuse degeaba, înfulecă o felie de tort și pentru că se umpluse de frișcă, se ștergea, urlînd,

de draperiile din mătase galbenă.

- Domnul general vine de la Viena. Toată lumea e obosită. Apoi mai spusese, fără să se adreseze cuiva anume: să se pună masa pentru șase persoane. Și voi, pașli!

- Ce zice? întrebă Denise.

- Ce să zică, mai e ceva de zis? Mai e cineva care n-a priceput? zise soțul ei printre dinți. N-ai auzit cine e acum prefectul?

„Prefectul“ reuși să tragă draperiile cu galerii cu tot și acum se zbatea sub ele, țipînd: „papă, papi, papi!“

Rusoaica se întoarse și făcu un semn să i se scoată odorul de sub catifele. Blana îi alunecă de pe umeri și ea o prinse, dar, în același timp, ochii îi rămaseră pironiți pe ceasul de pe consolă, o minunăție barocă, din porțelan încrustat cu lapis lazuli și împodobit cu o mulțime de trandafirași roz. Se apropie, ca în transă, fascinată, întinse amîndouă mîinile, blana îi căzu din nou, apucă ceasul și, întorcîndu-se către musafirii Domnului Prefect care o priveau fix, zise, mîndră și ofensată: „Trăfie di gher“!

Din romanul *Vin Americanii*,
în curs de apariție la
Editura Cartea Românească.

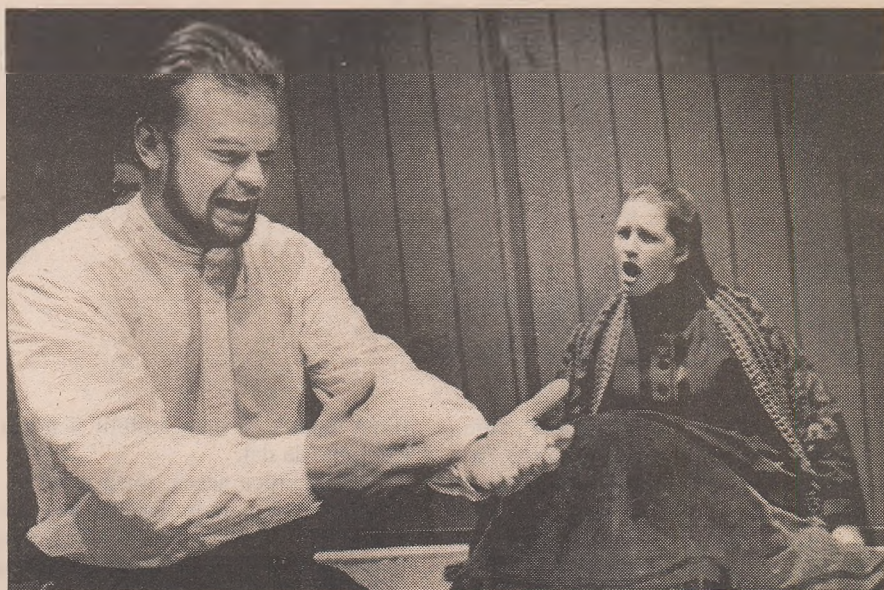
Avioane, teatru, critici, lacrimi

FREUD, Herbert von Karajan, Johann Strauss, Haydn, Maria Teresa și Franz Josef, Romy Schneider alături de schiori, regizori, ș.a., în număr de 24, scilesc în soare pe fuselajul unui Boeing cu însemnele liniilor aeriene austriece, care își poartă astfel, la 10.000 de metri înălțime, chipurile personalităților de seamă reținute după „o mie“ de ani de existență pentru Austria. Fuselajul astfel colorat se încheie, pe coadă, triumfal, cu un Mozart mai trist decât ni l-a păstrat istoria și ni l-a restituit legenda. Și insolitul Boeing ne duce, via Viena, spre țara cu cele mai multe lacuri și cu cele mai multe teatre pe cap de locuitor. Căci Finlanda (unde avea loc Congresul Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru spre care ne îndreptăm) se poate mândri că, la 5 milioane de locuitori, are 50 de teatre profesioniste subvenționate de stat, iar alte 20 de grupuri teatrale primesc cu regularitate suport financiar de la stat și administrația locală. Aproape fiecare localitate cu peste 25.000 de locuitori are un teatru. Dar, poate statul n-ar fi atât de darnic dacă finlandezii n-ar iubi într-atât teatrul încât la finele ultimei stagiuni, să se poată număra 3 milioane de bilete vândute. La această impresionantă cifră se mai adaugă și spectatori reprezentanțiiilor din stagiunea de vară, moment de maximă efervescență teatrală, după lunga și întunecata iarnă nordică, moment ce răspândește trupele în natură. Piețe, păduri, lacuri, maluri, curți de cetăți, parcuri devin spații teatrale pentru profesioniști și amatori cunoscând o uriașă afinență de public.

În zilele de Congres, criticii de teatru, deci veniți de pe patru continente, și-au găsit adesea tonul comun în bătaia lor pentru impunerea valorilor și, totodată, au trebuit să recunoască faptul că obstrucțiile și obstacolele nu sunt singulare în nici una dintre țări, ci țin de o anume evoluție

a societății moderne invadate de subcultura. Pentru serile criticilor, organizatorii (secțiunea finlandeză a AICT) au făcut o selecție de spectacole care să cuprindă fie piese cunoscute, fie musicaluri accesibile, fie dramaturgie autohtonă (cu subiectul în detaliu povestit în prealabil). Deși se spune că Shakespeare este autorul de cel mai mare succes în nordica țară, afirmația a rămas pentru noi la stadiul de aserțiune. Fiecare spectacol văzut, însă, ne-a dat imaginea unei anume direcții din mișcarea teatrală finlandeză.

Celebrul musical „West-Side Story“ la „Helsingin Kaupungin Teatteri“, într-o sală de aproape o mie de locuri, cu o tehnică nemaivăzută și nemaiauzită, folosită cu inteligență efectiv în slujba spectacolului, ne-a dezvăluit un fapt confirmat și în celelalte spectacole urmărite: actorii finlandezi sunt în posesia unei pregătiri fizice excepționale, excelent lucrați din punct de vedere muzical și antrenați pentru mișcare și dans. Fără a fi vorba de voci deosebite ori de speciale dotări coregrafice, ei pot face concurență oricărei trupe de peste Atlantic specializată în gen. De altfel, același teatru (în altă sală) prezintă chiar textul de ultimă oră „Veera, Verotska“ sub formă de „mafia musical“ ceea ce ar vrea să însemne muzical cu mafioți, în fapt, satiră la adresa intruziunii rusești, nu la nivelul politicului cum se întâmplă de veacuri, ci în lumea interlopă. Textul - semnat de Pirkko Saisio semănând tare cu Josiane Balasko, dar mărturisind a fi urmașa a patru generații de membri ai Partidului Comunist și admiratori ai marii puteri de la Răsărit - încearcă și caricaturizarea naționalismului rus cu un fel de Jirinovski adus pe scenă (reflex al vizitei acestuia în Finlanda „prietena“), dar, lung și stufos, cu repetiții de stări și situații a fost întâmpinat cu răceală și de critici și de public. În ceea ce ne privește, superficialitatea autoarei ne-a rănit aproa-

Imagine din *Tatăl* de Strindberg la Teatrul „Viirus“

pe, jocul oportunist la marginea adevărului ne-a jignit, deși am urmărit ades cu admirație performanța actorilor la nivelul muzicii și mișcării.

Duși 200 de kilometri până la Tampere - orașul muncitoresc, dar și organizator al unui mare festival internațional de teatru - într-o zi luminoasă de toamnă nordică (gazdele spuneau că doar o săptămână rezistă frunzele colorate în minuni de la galben la roșu închis, apoi cad brusc și iarna cuprinde țara), răsfățați de primărie cu un dejun copios, am poposit în sala „Teatrului din subsol“ cea de-a treia a „Teatrului Muncitorilor din Tampere“ (TTT) pentru a vedea piesa „copilului teribil“ al dramaturgiei și artei spectacolului finlandez. El pare a fi longeviv în teribilismul său, căci acum, Jauko Turkka are în jur de 50 de ani și tot se străduie a sparge tipare și a se purta nonconformist, la ultima piesă („Scumpe decepții din dragoste“) ajutându-l devotat și fiul Juha pe post de regizor. Cum spectatori din minusculele sale au fost atacați din prima clipă (de la doar 1 metru distanță) de verbul dezlanțuit al actorilor puși în slujba nonconformismului, cum prima parte s-a menținut, timp de mai bine de o oră, la aceeași intensitate, mulți dintre noi și-au permis o discretă evadare în pauză, iar ceilalți (după cum ne povestesc chiar gazdele într-un material primit recent din

Finlanda) n-au rezistat unei toropeli ce i-a exclus de la receptarea integrală a poveștii ce se ocupa de „incapacitatea modernă de comunicare cu ceilalți“. După propria mărturie, criticul sud-coreean ar fi descoperit „bogăția literară“ a suitei de monologuri scenice spuse într-un ritm infernal în limba finlandeză. Bravo lui! Noi ne-am numărat printre fugari, trebuie să o mărturisim cu rușine.

Spectacolul, care a întrunit, însă, sufragile tuturor criticilor veniți la congres s-a desfășurat într-un teatru (Viirus) de pe o insuliță legată printr-un pod precar de Capitală, făcut dintr-o veche hală manu proprie de către trupa de actori și unde se juca în limba suedeză (a doua limbă oficială). Un tânăr și timid (l-am văzut la discuția finală) regizor a pus în scenă „Tatăl“ de Strindberg făcând o adevărată demonstrație de respect față de text, de lectură în profunzime, de adaptare inteligentă la contemporaneitate fără zbenguie ori costume de rockeri, fără disonanțe și agresivitate. A mizat numai pe capacitatea de comunicare a cuvintelor și interpretelor. A fost de ajuns. Și așa s-a făcut că asprii critici din patru zări, cu vârste cuprinse între 27 și 85 de ani, au aplaudat la unison, partea feminină a grupului vârsând, pe ici pe colo, și câteva sobre lacrimi.

Florica Ichim

Plăcerea de a face muzică

SĂRBĂTORIREA, la Timișoara, a 125 de ani de la înființarea Societății Filarmonice mi-a trezit nostalgia unor vremuri când oamenii trăiau tihnit, găsind resurse sufletești, răgazul pentru simpla plăcere de a face muzică fără alte interese, fără încrîncenarea profesionalismului care impune o tensiune permanentă, cu canoare și bucurie. Din păcate, însăși noțiunea de diletant - cel ce face artă pentru propria lui desfătare - a dobândit cu timpul o conotație negativă și degradată în „amator“, ne-a sâstisit pentru totdeauna prin absurdul concurs perpetuu căruia i-a dat naștere. Și totuși, ce este mai laudabil decât inițiativa a 10 bărbați ce se întruneau seară de seară pentru a cînta împreună și a întemeia o societate muzicală căci, spuneau ei, „este o rușine pentru toți cetățenii Timișoarei“ lipsa unei asemenea societăți care își propunea „aprofundarea și cultivarea muzicii în toate formele ei“. Ne aflăm în 1871. Ideea nu era nouă; chiar în Timișoara mai viețuiseră asemenea formații muzicale - este epoca de înflorire a practicii corale în toată zona de influență germanică - avuseseră loc încă de la sfîrșitul secolului XVIII spectacole muzicale, chiar opere ca de exemplu „Răpirea din Serai“ de Mozart (în 1791). În paranteze fie spus, ar fi interesant de știut ca psihologie a receptării, cum a fost privită și înțeleasă grațioasă „turquerie“ de o lume ce cunoscuse bine adevărata față a cuceririlor otomane.

Meritele noii Societăți Filarmonice au fost buna organizare, longevitatea, amplexarea și calitatea activității. Buna organizare se oglindește în arhiva păstrată intactă în pofida vremurilor neprielnice (pentru a o feri de distrugere a fost timp de peste 4 decenii ascunsă și apoi predată Muzeului Banatului). Longevitatea o distinge de multe alte înjghebări de acest gen care nu au găsit stabilitate, minate

de cele mai multe ori de motive subiective, conjuncturale; ea a reușit să dureze din 1871 - cu o întrerupere în perioada primului război mondial - pînă în 1948, cînd au fost oprite toate asociațiile civile. Despre amplexarea și calitatea activității vorbește Cartea de Aur în care se văd semnăturile celor mai mari artiști ai timpului, invitați - impresariați, am spune noi astăzi - să concerteze în cadrul Societății: cvartetul Hellmesberger, Johannes Brahms și Joseph Joachim, Wieniawsky, Sarasate, Leopold Auer, Alfred Reisenauer, Eduard Remeny, Franz Ondricek, Jan Kubelik, Béla Bartók etc. Relațiile pe care Societatea și le făcuse cu instituții muzicale de la Viena, Budapesta pînă la Helsinki și New York explică această deschidere, pe care abia primul război mondial o curmă. Încercările de a reda aceeași strălucire Societății în deceniul al treilea n-au mai avut efect și din vechea structură - cor bărbătesc, cor mixt, orchestră simfonică, cvartet de coarde, școală de muzică, formații camerale - s-a refăcut doar corul bărbătesc. Lumea se schimbă. Nu mai puțin rămîne adevărat că timp de cîteva decenii, Societatea a creat prin magia muzicii un spațiu de interculturalitate deschis tuturor iubitorilor de frumos, indiferent de naționalitate și stare socială. Într-o vreme în care comunitățile - remanentă a mentalității de burg - erau foarte închise și alteritatea era respinsă, Societatea timișoreană oferea un exemplu interesant de liberalism: legăturile strînse cu asociațiile corale din zonă fie ele muncitorești sau țărănești stau mărturie, după cum chiar în interiorul Societății barierele etnice erau trecute fără efort și a-lături de nucleul în majoritate german, s-au atașat cetățeni de toate naționalitățile (maghiari, români, sîrbi, evrei) într-o armonie pilduitoare.

Am luat aceste date din lucrarea lan-

sată cu acest prilej, sub semnătura Dr. Franz Metz, bănățean trăitor în Germania, organist dirijor și pasionat cercetător al trecutului locurilor natale, autor al mai multor publicații pe această temă. Căci ceea ce nu sîntem în stare să facem noi - valorificarea complexă a patrimoniului cultural - se face de către alții; astfel „Institutul pentru muzica Germanilor din Europa de Est“ patronează un proiect de recuperare și studiu al arhivelor muzicale bănățene. Dr. Franz Metz este cel ce s-a dedicat cu sîrg și cu rezultate excelente acestei opere.

O expoziție realizată de muzicologul Rodica Giurgiu, ea însăși pasionată cercetătoare a muzicii bănățene la Muzeul Banatului ilustrează cele de mai sus, cu exponate convingătoare și pitorești. Tot aspectele istorice au constituit și tema unui simpozion care a documentat existența unor asociații similare din alte orașe ca Iași, Brașov, Târgu Mureș, Craiova, București.

Organizatorul principal, Filarmonica „Banatul“ a dorit să pună programul muzical „sub semnul tradiției și modernității“, și nu se poate să nu observi trimiteri la trecut. Astfel, deschiderea s-a făcut cu un concert coral „a capella“ - muzică de compozitori bănățeni - iar prima piesă a fost chiar imnul Societății, piesa „Lacrima“ de F.X. Witt, pentru că așa a început și viața Societății. Dacă îți pui întrebarea ce legătură este între Societatea din secolul trecut și muzica de avangardă, spectacolul multimedia din serile următoare răspunsul ar putea fi că Societatea practica preponderent repertoriul contemporan ei. Formații reputate ca „Trio Contraste“, „Archaeus“, Orchestra de Cameră a Filarmonicii au asigurat o interpretare de ținută a partiturilor dintre care unele remarcabile, altele doar bine intenționate.

Momentul culminant a fost oratoriul „Paulus“ de Mendelssohn-Bartholdy, piesă de rezistență a Societății în epoca ei de glorie. Aparatul foarte amplu, Corul și Orchestra Filarmonicii, Corul de copii al Liceului de Muzică „Ion Vidu“, au făcut să răsună sub bagheta lui Remus Georgescu în atmosfera solemnă a Domului lucrarea monumentală. Puține opere muzicale au fost atît de supuse vicisitudinilor istoriei: compusă cu feroarea convertitului, primită cu mari elogii de contemporani, hulită de wagnerieni și antisemiți, interzisă de naziști pentru că aparținea unui compozitor evreu și de comuniști pentru că folosește texte biblice, rar cîntată pentru că este dificilă, ea rămîne o capodoperă ce merită ascultată cu atenție.

În cvartetul solistic s-au remarcat Ileana Tonca cu o voce pură, aeriană, cu sensibilitate și finețe și Florin Diaconescu, care și-a pus în joc, într-o partitură solicitantă, toată inteligența muzicală și cunoașterea stilistică ce-l definesc. Alexandru Moisiuc este „o voce“, are amplitudine, armonice bogate etc. dar, aici parea că vine din altă piesă; violența cîntului său ieșea din cadrul stilistic elegant în care Mendelssohn rămîne chiar și în momentele dramatice.

După Opera Română care și-a serbat anul acesta jubileul, după evocarea Societății Filarmonice, și Filarmonica „Banatul“ va împlini în 1997, 50 de ani de existență. Este cu atît mai laudabil că și-a căutat și omagiat astfel, rădăcinile.

Elena Zottoviceanu

P.S.: Ca o ilustrare a celor de mai sus, ieri seară „Ensemble Musica Banatica“ din Timișoara, o mică formație condusă de Franz Metz, a prezentat publicului bucurărean la Catedrala Sf. Iosif un concert de lucrări necunoscute, provenite din arhivele bănățene, - muzici care dincolo de valoarea intrinsecă, exprimă spiritul timpului și locul. (E.Z.)

CRONICA
FILMULUI

de Eugenia
Vodă

Nașul Shakespeare

CU O PROMPTITUDINE de invidiat, Guild Film Romania a importat pe piața românească *Looking for Richard* (*Căutându-l pe Richard*), filmul - lansat la Cannes '96 - pe genericul căruia celebrul Al Pacino apare în triplă postură de regizor, producător, actor. Nu este un film mare. Este, în schimb, un mare „film mic”. Nu este „un Shakespeare”. Este, în schimb, un film al căutării lui Shakespeare. O căutare nesfârșită, pentru un Shakespeare ineputabil.

La conferința de presă, Al Pacino povestea cât de alambicat a fost traseul „în căutarea lui Richard” („Richard al III-lea”, cea mai frecvent jucată - susțin statisticile - dintre toate piesele shakespeareiene), cum a filmat, cale de trei ani, cu întreruperi și reveniri, cum a bîjbîit prin labirintul zecilor de ore de material filmat, cum, la montaj, lucrurile s-au limpezit treptat, și cum, printr-un miracol, filmul care „a ieșit” la sfîrșit seamănă cu cel pe care-l visase la început. E greu de vorbit, după acest film, despre calitățile de regizor ale lui Al Pacino. El însuși e de părere, cu modestie netrucată, că „regia e o nouă privire asupra lumii, un mod cu totul original de a vedea lucrurile. Nu sînt sigur că am asta în mine...”

Căutarea lui Richard, în filmul lui Al Pacino, nu este o căutare „de regie”; este căutarea unui mare actor,

Looking for Richard • Produs de Michael Hodge și Al Pacino • Regia: Al Pacino • Comentariul: Al Pacino și Frederic Kimball • Muzica: Howard Shore • Cu: Al Pacino, Penelope Allen, Alec Baldwin, Kevin Conway, Estelle Parsons, Aidan Quinn, Winona Ryder, Kevin Spacey, ș.a. • Distribuit de Guild Film Romania.

care e și om de cinema, care l-a jucat pe Richard III pe scenă (pe Broadway și la Boston) și care a făcut acest film, în mod declarat și în primul rînd „*pentru mine însumi și nu pentru ceilalți*.” Întrebat dacă *Looking for Richard* e un documentar, Al Pacino răspunde: „Nu, și nu aș ști în ce categorie să-l înscriu.” Așa e. Filmul nu e nici „de ficțiune”, dar nu e nici un simplu documentar. El ar putea fi asimilat mai degrabă jurnalului: jurnalul Actorului în căutarea Personajului.

În paginile jurnalului se amestecă, firesc, cu nerv, eleganță și inteligență, momente de la repetiții și momente de tragedie shakespeareiană, scîndura scenei și piatra zidurilor medievale, blugii și coroana, interviuri cu ilustre „persoane avizate” din țara lui Shakespeare (Peter Brook, John Gielgud, Vanessa Redgrave, Kenneth Branagh și alții), interviuri-fulger cu „oameni obișnuiți”, fără „complexul Shakespeare”, vocea străzii, vocea „Miticilor” americani despre ce va să zică Shakespeare, apoi, de la miniaturala savoare a cotidianului, înapoi la grandoarea lumii lui Richard, plină de cruzime, lupte și groază...

Departe de a fi livresc, *Looking for Richard* e un film viu, cu un tangaj captivant între lumea lui Shakespeare și lumea noastră, între teribila intensitate dramatică și comedia de actualitate, între natură și cultură.

Văzînd filmul lui Al Pacino, spectatorul nu mai e zguduit de destinul lui Richard, dar e profund mișcat de drumul actorului spre acel destin. Ceea ce propune - și izbutește - filmul este o *emoție culturală* de cea mai bună factură. Printre „sursele majore de inspirație”, Al Pacino îl amintește pe... Brecht (din care a jucat mult, și care i-a marcat stilul). Al Pacino îl joacă pe Richard cu un anumit „efect de dis-

tanțare”, care parcă amplifică, la rece, monstruoșitatea personajului.

Întîmplarea face ca tocmai Brecht să fi scris, pe vremuri, despre „*arta de a-l citi pe Shakespeare*” (artă care e și obsesia filmului lui Al Pacino): „Îmi pot imagina ca mulți se enervează cînd aud că există o artă de a-l citi pe Shakespeare (...) Trebuie mai întîi să parcurgi volume groase, să ieși lecții, să treci un examen? (...) Firește că nu asta am vrut să spun. Dar cînd cineva îmi zice: «N-ai nevoie de nimic pentru a-l citi pe Shakespeare», nu pot decît să-i răspund: „Încearcă!”

Al Pacino „încearcă”, dar după ce a citit totul. Și, mai ales, după ce a uitat tot ce a citit. Așa cum a reușit să-l „uite” și pe Laurence Olivier și marele lui *Richard III*, pe care l-a văzut în adolescență (la ora premierei filmului lui Olivier, Al Pacino avea 16 ani; Laurence Olivier l-a jucat - pentru cinema - pe Richard la 49 de ani, Al Pacino la 55). „Dacă ne-am pune întrebarea cine a înfățișat în zilele noastre pentru prima oară pe adevăratul Shakespeare, răspunsul ar fi clar: Sir Laurence Olivier”, scria Jan Kott despre cel care, primul, a izbutit „un Shakespeare modern, un Shakespeare cinematografic”. Kott vede în Richard un om care, la început, jonglează cu istoria: „în ochii lui, istoria este transparentă; ea constă din cauze și efecte; este un mecanism pe care el însuși îl pune în mișcare. Dar, de îndată ce pune mîna pe coroană, este înhățat de Marele Mecanism și ajunge să fie numai o roțiță...” Al Pacino, îndrăgostit de „frumusețea și violența verbului shakespeareian”, gîndește un nou Richard,

Un actor pentru un Richard: Al Pacino

care e nu numai artizan al triumfului, dar și al căderii lui, un Richard nu atît „blestemat”, cît plictisit de victorie și dezamăgit chiar de Marele Mecanism, un Richard provocator și enigmatic, un Richard cu vocație de sinucigaș... De pildă, una din secvențele care se decupează pregnant în film e scena 2 din actul IV, în care Buckingham (jucat cu o forță calmă de Kevin Spacey), după ce l-a „făcut” rege pe Richard, vine să ceară recompensa promisă: nuanțele, tonul, aerul cu care Richard-ul lui Al Pacino îl refuză sînt elocvente pentru un posibil scenariu secret al „autodistrugerii”...

În '72, Al Pacino devenea vedeta internațională, odată cu personajul Michael Corleone, din *Nașul*. Între timp a jucat mult, teatru și film, a avut o carieră plină de succese, dar a continuat, douăzeci de ani, să viseze la un film, al lui, după Shakespeare. „Sîntem făcuți din materia visurilor noastre”? Al Pacino visează frumos.

DANS

Călătorul nemișcat sau cruzimea privirii inocente

CU FASCINANTUL univers al lui Philippe Genty am făcut cunoștință, prima oară, la sfîrșitul iernii trecute, prin intermediul spectacolului său intitulat *Nu mă uita*. Cu tot frigul fizic și spiritual din jur, am părăsit atunci teatrul într-o stare de deosebită încîntare, avînd sentimentul că Philippe Genty ne-a ajutat să ne despovăram de haina anilor pe care i-am adunat și să retrăim, cu candoare, simțăminte de mult uitate, reintrînd în paradisul pierdut al copilăriei.

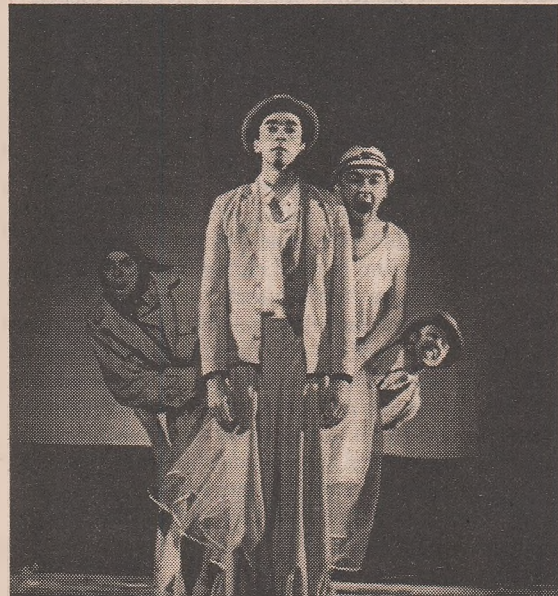
La prima vedere, ultima sa creație, *Călătorul nemișcat*, prezentată de curînd la București, apelează la aceeași privire inocentă pentru a ne dezvălui universul uman, dar raza privirii nu mai e îndreptată spre sinele copilăriei ci dezvăluie, fără menajamente, tragic-comicul condiției de matur.

Mînuitor de păpuși, dar și de actori și dansatori, regizor și totodată coregraf, în fine, nu mai puțin arhitect vizionar al unor fabuloase imagini scenografice, Philippe Genty practică, împreună cu cei șapte interpreți ai săi, care provin din multe colțuri ale lumii, Bérengère Altieri-Leca, Damien Bouvet, Martin Chaput, Jorge Pico Puchades, Catherine Salvini, Ayse Tashkiran și Trond Erik Vassdal, un gen de spectacol încadrabil simfonismului teatrului total,

dar avînd un ton absolut inedit. Membrii trupei sale sunt, la rîndul lor, actori, dansatori, mînuitori de păpuși, acrobați, artizani ai multora dintre obiectele scenice, și orice altceva le-ar mai cere să fie fantezia nestăvilită a conducătorului și modelatorului companiei lor.

Cu risipa de imaginație care îl caracterizează, Philippe Genty pare a fi ales ca teme majore ale ultimului său specta-

col, *Călătorul nemișcat*, derizoriul și perisabilul condiției umane. Personajele sale - care evident suntem noi toți - navighează în interiorul unei cutii de carton, care nu înaintează deloc, dar este continuu mișcată de valurile albastru-marin, aproape negre, ale unei uriașe mări, ce umple toată scena. Deși aflate pe aceeași punte și expuse acelorași primejdii, ele găsesc cu cale să se înfunde unele pe altele în interiorul cutiei și să se înfrunte ridicol, astupîndu-și una alteia gura cu foite de hîrtie. Ulterior aceleași personaje vor înota fericite, într-un fel de frișca a vieții, care umple integral scena, împodobite cu coroane și ghirlande de flori, pînă în momentul în care sunt strigate la apelul final și puse goale în saci de plastic, sub privirea candidă a unui înger. Tot ele înaintează altă dată printr-un deșert pietrificat, către un miniatural oraș poleit, nasc omuleți goi și mimează, pentru cîteva secunde, comuniunea unei Sfinte Familii - prin această imagine creatorul spectacolului dovedindu-și nu numai luciditatea ci și apartenența la so-

cietatea secularizată a Occidentului.

În alt episod, care din punct de vedere al mișcării de dans este cel mai expresiv, cele șapte personaje aleargă, cuprinzînd integral spațiul scenic și fiecare se aruncă în brațele altor două persoane, dar cade printre mîinile întinse ale acestora, alunecînd în afara spațiului în care sperau să fie primiți. Aceste aruncări în spațiu și acest zbor curmat brusc, de o mare frumusețe plastică și virtuozitate tehnică, se repetă indefinit. Cînd alergarea și zburciul s-au încheiat, personajele împietrite pe podea sunt învelite în cel mai derizoriu lîțoliu, hîrtia de împachetat, devenind un fel de statui de hîrtie, goale însă pe dinauntru atunci cînd sunt desfăcute.

Dar, chiar și cele mai groțesti tablouri - cum ar fi cel care înfățișează patru personaje coșmarești, cu capete enorme și trupuri minuscule, închise în patru cutiute, gungurind și înghiontindu-se prin pereții de carton ai acestora - stîrnesc toate hohote de rîs și par a fi o joacă inofensivă, un capriciu al fanteziei; zgura pe care o conțin se decantează abia după sfîrșitul spectacolului și ea face din episoadele spectacolului *Călătorul nemișcat* imagini de apocalips.

Liana Tugearu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Înmormântări celebre

NICI UN scriitor român nu fusese dus la groapă cu atîta vîlvă. Lăsînd la o parte bărbații politici însemnați, eroii, mareșali, monarhi... Poate numai alaiul funerar al Mariei Tănase îl egala pe al poetului național; deși cred că îl întrecă chiar. Nu puteai s-o compari cu un ins, fie și genial, însă avînd o figură de „băcan”. Vraja, farmecul ei, vocea răgușită a cîntăreței blestemînd: *Cine iubește și lasă...*

Poetul, abia îl auzai cînd vorbea. Avea un firicel de voce, cu toate că tăia, ardea...

Ea ședea întinsă în coșciugul descoperit, sus pe carul tras alene de boi, s-o vadă toată lumea înghesuită pe Calea Victoriei și sutele de mii de bucureșteni îngrămădiți pe străzile învecinate, și descultă, cu labele ei goale ieșind dintre flori; fiindcă așa zisese cîntăreța; cînd să moară, - că atîta o strînseseră pantofii în viață, vechi, noi, încît dorea s-o-n- groape fără nimic în picioare, să răsufle ușurată dincolo; și la asta se uitau toți, la picioarele ei desculte de prințesă aztecă și la mîinile ei subțiri împreunate pe piept, cu jalea-n urmă, cu jalea pe trotuare, cu fețele plîns ale sutelor de lăutari trăgînd amarnic din arcușurile lor cu corzile albe de coadă de cai albi, rupte, smulse, fluturînd de violența patimei țigănești... *Cine iubește și lasă, Dumnezău să-i dea pedeapsă...*

De unde „tîrîșul șarpelui”?... Sigur că din imaginația și truculența populară. Ca și: *Cine ți-a băut, fă, oftatul minci-nos?* al poetului potrivindu-și cuvintele din aceeași plămădă, - excesul delirant al dorinței, prefăcîndu-se magnific în „josnicia” expresiei populare și adresării ordinare, *fă!*...

După el, după dric, în schimb, se ținea serios, în negru, substantivul de bază, *Substantivul TESTAMENT*, sari-ca de oase, soarta, Neamul, duios, parșiv, cum o fi el, dar Neamul însuși.

DEASUPRA lui Tudor Arghezi s-a lăsat de mult uitarea. Nu una *nedreaptă*,

nefiind vorba de aceasta. Ci de altceva, de ceva mult mai grav, de reaua-credință, de tembelismul fundamental, de impostura, de mediocritatea, aceeași care îl condamnase și între cele două războaie. Puneți de-o parte ce vreți, tot parlamentul român dacă vreți, iar în partea ailaltă poemul de căpătîi al literaturii noastre și al obsesiei noastre, a celor cu slova, că la noi pe o capodoperă inestimabilă nu se dă nimic, - „mai dă-i încolo!” - la modă fiind corupția și lăcomia animalică. Pun pariu că nici un membru al guvernului, al oricăruia, ca și al acestui sfîrșit de mileniu, nu ar avea de unde să exclame, glumind între o treabă și alta oficială, solfegînd pe tema originii:

Ca să schimbăm, acum, înția oară Sapa-n condei și brazda-n călimară... în felul în care, în guvernul Pompidou, în timpul pauzelor, Hugo și Rimbaud erau citați, preluați vers cu vers de miniștri cabinetului, bătînd tactul cu brațul... La București, în astfel de cazuri, mai mult ignoranță parvenită și mitocănie triumfătoare.

CîND nu mai vînduse cireșe în poartă, după dispariția a-tomiștilor și după dezghețul țării și pentru că aveam nevoie de un simbol, Tudor Arghezi fusese ridicat de autoritățile vremii pe treapta cea mai înaltă a literaturii române. „Mai dă, jupîne, mai lasă, române”. Ca la noi. Tîrgul fusese încheiat. Doamne ferește să vorbim la Arghezi de morală, de care au făcut și fac azi caz atîția... atîția virtuoși, însă mărungi, repetînd ce-am mai spus cu un alt prilej. Curios, și generația tînără îl boicotase la înmormîntare. Foarte puțini scriitori importanți la ceremonie, și nici un poet tînăr mare, abia descoperit și care, în mod cert, nu-l puteau înghiți pe bătrîn după felul în care o virase. Nu iau partea decît valorii excepționale și geniului, cînd Cezarului trebuie să i se dea ceea ce aparține Cezarului.

Așa că, pe Arghezi, pe ultimul său drum l-au însoțit, de fapt, tînînd panglicile îndoliate ale dricului, numai oameni de condei modesti, prea puțin sau deloc cunoscuți. Cu regretatul Marcel Gafton,

în 1964, și cu subsemnatul care ținuse rău în mîini cîte una dintre panglici coborînd de pe impunătorul car funebru. Nu eram și nu reprezentam nimic. Defilam cu panglica funebră în mînă pe Boulevardul Magheru, pe Bălcescu, pe traseul grandios cu circulația oprită, cu lumea strînsă pe trotuare, încremenită la vederea unui mort, nu politic, bătînd, în materie de funeralii naționale, mulți miniștri sau prim-miniștri și cine știe dacă nu mai departe... Era, totuși, un cortegiu naiv. Nu vreo spăimoasă trecere ideologică dincolo. Și curiozitatea de pe fețele spectatorilor opriți pe trotuare era alta. Cel mai bine observi oamenii cînd te afli în mijlocul unui alai de îngropăciune, și pe oameni îi vezi strînși, în părți, departe de tine, ca pe alt tîrîm fiind. Cînd însoțești un mort, ești și tu pe jumătate mort. Ai asupra ta ca un privilegiu negru, o cheanul existenței eterne, groțesti uneori. Ce vedeam, dar mai ales ce auzeam cu urechea dreaptă întoarsă spre privitorii nemișcați de pe trotuar... Ajunseserăm pas cu pas pe la Patria. Acolo am auzit cel mai clar formulat lucrul care îi interesa pe grupul de cititori adunați mai mult de curiozitate decît din respect pentru marele defunct. Erau doi, trei, sau patru, care discuta aprins cam cîtă zestre îi lăsase maestru fii-si și cîți bani o fi avut bătrînu’ la CEC. Traseul a fost lung. Pînă dincolo de Universitate. Nu auzisem decît tot despre bani vorbindu-se, - cîți? unde-i ținea? și pe cine-l lua acum fi-sa, cu atîta zestre? Măcar un școlar care trăgea la fit să fi strigat tare după mort:

Sici, ziseră cei cu bei nu se prinde că te-am văzutără cîteșitrei... Dar, nu.

Abia azi sînt în stare să spun că unii dintre noi nu scriem de fapt pentru nici un public, străin complet de noi; și că scriem doar pentru noi, cu fața la zid; și că, de fapt, publicul sîntem tot noi, fiecare în parte; *cititorul sînt eu!* proiecția mea în timp, sau poate un înțeles anume propus, diferit, o ipoteză mai îndrăzneată a speciei.

unul de potcoave?” - „Zece vrăbii stau într-un copac/ vine vînatul și trage cu pușca...” Dar Rebi, după ce îl trimise pe Borcan într-o misiune secretă, îi întrepruse: „Măi copii, degeaba ați stîrmit colbul pe drum. Nu așteptați de la mine ca să vă explic scriptura, fiindcă n-aveți încă mintea să o pricepeți.” - „Ai dreptate, prea luminate!”, cîrți unul mai cîrn, „ce învățatură poți aștepta dintr-o borbă?” Lui Avraam îi zvîcni o vîină foarte subțire pe frunte: „Rîdeți de mine, dar nu vă legați de tîrgul nostru care este fruntea tîrgurilor. O să vedeți...” - „Ce, ce?”, se obrazniciră tinerii. „Așteptați oleacă/ Mult o să vă placă.” Între timp curtea se umpluse de lume. Sub comanda lui Borcan, o echipă de vlăjgani înconjură masa și cu mare destoinicie puseră fiecare dintre musafiri cîte un sac în cap. Se zbăteau ei, săracii, dar fără spor. Lîngă cușca lui Hanibal dulaul, Figaro Șloim își aranjase sculele pe o măsută. Pe rînd, trecură toți șapte prin briciul lui, fără perciuni și tunși chilug, fură suiți în căruța cu care veniseră. Vaietele lor cutremurau orașul dincolo de ultimele mahalale. Vizitiul dădu bici iar mulțimea adunată izbucni în urale. De pe cerdac Avraam urmărea cu interes plecarea. Își șopti în barbă: „Măi Avraame, ai să te miri/ Sînt fel și chip de musafiri”. Apoi întinse brațele și binecuvîntă harabaua, caii, pe vizitiu și pe tinerii săi oaspeți care dispăreau într-un nor de praf.

Paul Miron

PACATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Cosmetizare

VERBUL *a cosmetiza* (care nu apare în DEX și nici în *Dicționarul de cuvinte recente*) e pe cît se pare, împreună cu familia sa lexicală, una din inovațiile limbajului publicistic și politic de după 1989. Nu e imposibil să fi existat mai de mult ca termen tehnic sau să aibă echivalente și în alte limbi, în același registru stilistic privit cu prudență de dicționare (în franceză acestea înregistrează doar un verb *cosmétique*, cu sens specializat); oricum, în presa românească inovația a avut mare succes, a devenit un cuvînt la modă cu sensul figurat de „a crea o imagine favorabilă”, „a înfrumuseța superficial, fără a opera schimbări serioase; a masca”, cu conotațiile negative dezvoltate de presupunerea că schimbarea imaginii nu înseamnă și schimbarea esenței unei realități. Verbul - care face parte din categoria foarte bogată a derivatelor neologice în *-iza* - a apărut ca o obsesie a limbajului politic din presa de opoziție, în discursul critic care acuza caracterul formal al reformelor. Ulterior, cuvîntul și derivatele sale au intrat afît de mult în bagajul lexical publicistic, încît au fost preluate și de discursul pro-guvernamental: „*Cosmetizarea*, ca se apropie alegerile!”, „o campanie mai amplă de *cosmetizare* a imaginii actualilor edili” („Vocea României”, 587, 1995, 1, 2).

Figura semantică - prin care realizează o variantă a metaforei *măștii* - nu e deloc neobișnuită; se pare totuși că ea a început prin a fi legată de formula „comunism cu față umană”: modificarea estetică a feței fiind interpretată ca o „cosmetizare”. (De fapt, verbul *a cosmetiza* s-a folosit în paralel cu sinonimul său parțial *a fărda*.)

Verbul *a cosmetiza* - „schimbări guvernamentale, menite să «cosmetizeze» executivul” (RL 1388, 1994, 1) - a impus și participiul cu valoare adjectivală cosmetizat - „mafia «cosmetizată» clădește o «democrație originală»” („Cotidianul”, 14, 1992, 2); „scopul... a fost acela de a încerca să obțină, în perspectivă, o imagine mai *cosmetizată* a parlamentarilor” („Ziua”, 151, 1994, 12), ca și substantivul (infinitiv lung) *cosmetizare* - „cosmetizarea imaginii” („România liberă” = RL 1431, 1994, 5); în plus, a transferat sensul său asupra adjectivului *cosmetic*: „rețușări *cosmetice* nesemnificative” (RL 889, 1993, 1). Familia lexicală în discuție cuprinde și o variantă derivativă a verbului, o inovație destul de greoaie, care nu s-a impus: *cosmeticizare* - „propaganda oficialităților pentru *cosmeticizarea* imaginii României în străinătate” („Cotidianul”, 29, 1992, 2). E interesant că termenii „cosmetizării” au devenit foarte repede abstracți, pierzîndu-și aproape total puterea de a evoca metafora inițială; o mai reînvie, uneori, jocul de cuvinte - „Loțiunea de cenzură va cosmetiza guvernul?” („Expres magazin”, 11, 1993, 1) - dar de obicei aptitudinea lor combinatorie este aproape nelimitată: sînt folosiți pentru a caracteriza persoane „«*cosmetizatul*» comunist, acum social-democrat” („Cotidianul” 272, 1995, 1), instituții - „se discută despre *cosmetizarea* de iarnă a guvernului” (RL 1388, 1994, 1); „această perspectivă de pură *cosmetizare* a cabinetului Văcăroiu” („Libertatea”, 1331, 1994, 3), state - „cosmetizarea URSS în CSI” („Expres magazin”, 48, 1994, 11), fenomene sociale - „*Cosmetizarea* corupției” (RL 1909, 1996, 1). Ceea ce desigur nu putem ști deocamdată este dacă frecvența și extinderea acestor cuvinte le va asigura și rezistența în timp.

Ocean

O provocare

LĂTRAU cîinii, tipau copiii, în Broscărie se întîmpla ceva. Șapte tineri, cu perciuni bogați sub pălăriile negre, largi, băteau la poarta lui Rebi Avraam. Chiar din felul cum băteau se înțelegea, că nu se brodi-seră cu intenții curate. Acele lovituri scurte, seci, repetate într-un ritm crescînd, dovedeau cel puțin lipsă de respect față de casă, față de vecini, față de bătrînețele locatarului.

Veniseră într-o haraba greoaie: pe trei bănci erau așternute țesături cu păuni și frunze de stejar. Vizitiul, retras în umbra unui salcîm năpăstuit, moțăia pe capră, cu spatele întors spre gălăgioșii săi mușterii, parcă pentru a dovedi că el nu face parte din cîrdul lor, ba că-i și de-testă.

Poarta se îndoia, dar de deschis nu se deschidea. Făcură o piramidă și lansară peste gard pe unul dintre ei. Acesta trase zăvorul și într-o clipă curtea fu invadată de o haită de cîini care alergau sprinteni după găinile gospodăriei sau speriau pisicile. Copiii, intrați după ei, începură să arunce cu pietre în nuci din livadă. Pe uliță, curiosii comentau evenimentul. „Or fi niște bandiți mascați”, cugetă Nahum zarzavagiul. „Nu, frate, nu-s mascați, sînt de-ai noștri. Sholari. Uite ce

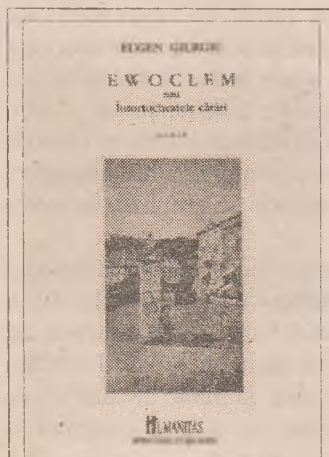
frumusei mai sînt!”, îl informă Lazărică. „Atunci ce caută ei la Rebi?” - „I-au trimis învățătorii lor să-l umilească pe al nostru. Invidie, asta e.” - „Dar de ce să-l umilească?” - „Pentru că el este cel mai înțelept dintre toți slujitorii Domnului.” Între timp Rebi Avraam ieșise îmbrăcat în caftanul lui albastru. „Bună dimineața, măi băieți./ Cine sînteți și ce vreți?” Răspunseră aproape în cor: „Noi sîntem învățăceii de la Sadagura./ Cautăm pe acela ce-i meșter cu gura/ Să ne explice și nouă scriptura.” - „Și l-ați găsit?” - „L-am găsit/ Că te-am zărit.” Toată lumea știa că lui Avraam îi place să vorbească în versuri. Se vedea că cei 7 tineri erau bine pregătiți: „N-a fost greu, că umblînd cu sîrg/ Am dat și de-această borbă de tîrg.” Ofensa orașului îl rani pe bătrîn. Se stăpîni și-i pofți la masă. „Pofțiți să mîncăți ceva/ Și pe Domnul veți lăuda”. - „Amin, amin”, strigară șolarii și se repeziră să ocupe locurile cele mai bune. Avraam îi potoli: „Mai întîi se vor spăla mîini, bărbi și perciuni./ Apoi veți binevoi să faceți cuvenitele rugăciuni”.

Servea la masă Borcan Chiorul cu dușmănie. Nu apucară să termine de băut ceaiul, că întrebările se și porniră: „Rebi, cine a fost la început, oul sau găina?” - „Ce e mai greu, un kilogram de fulgi sau

Frunze din
lumea
de dincolo

POATE că Eugen Giurgiu a scris primul roman românesc cu elemente de esoterism irochez: povestea unui tânăr „bolnav de dor de ducă” emigrat în Canada care, pe malul lacului Huron, „găzduit” de

Eugen Giurgiu, *Ewoclem sau întortocheatele cărări*. Editura Humanitas/Montreal și Editura Fundației Culturale Române/București. 1996. 283 p. F. p.

stafia unei frumoase urmașe a indienilor, își regăsește rădăcinile. Timotei Dumbravă, plecat din România comunistă în anii '70, nu dusese cu sine încrâncenarea împotriva comunismului, deși trăise grelele momente ale războiului, inclusiv cedarea Ardealului, iar după război asistase la scufundarea lentă în cenușiu a tuturor viselor și speranțelor generație sale. Fire armonioasă, pozitivă, tânărul profesor de franceză și muzică e gata să accepte ca pe un dat separarea Europei printr-o Cortină de Fier, sperând că totuși românii, datorită inteligenței și ingeniozității, își vor construi un viitor mai puțin sumbru. În Canada întâlnește tineri gata să creadă în valorile comunismului, fascinați de utopie. Încearcă, fără prea mare putere de convingere, să le abată gândul, dar până la urmă e de acord că numai cu ochii lor s-ar putea lămuri: să plece deci într-un schimb studențesc. Între cei care primesc bursă în România se află și aleasa inimii sale, Roberta. Cât timp Roberta e la Cluj, Timotei Dumbravă se retrage pe malul lacului Huron, într-o casă pe care o simte, din prima clipă, a sa - ca dintr-o altă existență. Nevoit să stea ascuns, deoarece acceptase să traducă manuscrisul despre torturile din închisorile României comuniste (scris cu probe și documente cutremurătoare de către un agent român evadat, la

rândul lui ajuns în Canada de „brațul lung” al securității și lichidat), Timotei Dumbravă trăiește o a doua existență, cu totul în cercul de lumină al vieții interioare. Descoperind adevărul - că nu era comunismul doar o utopie relativ acceptabilă, ci una din cele mai îngrozitoare închisori, cu suferințe și nedreptăți despre care nu avusesse habar, de altfel, inimaginabile - emigratul singuratec trăiește, la propriu și la figurat, o mare furtună. Pe cât de tulburat sufletul, pe atât de zbuciumat lacul Huron, sub rafalele unui uragan care e gata să smulgă întreaga casă. La lumina fulgerelor, în vuietul vântului, Timotei Dumbravă zărește o fată care se adăpostește de ploaie, cu genunchii la gură, sub masa de pe terasă. E aceeași fată care apare uneori, învâluită în fum, pe malul lacului. Aceeași fată care-i face uneori ordine printre lucruri: fosta locatară a casei, care a murit înecat. „Poate era umbra prințesei irocheze capturate de Huroni. Fapt istoric: Huronii au fost exterminați de irochezi în secolul 17. O prințesă irocheză a fost torturată și aruncată în apele lacului. Din când în când prințesa apare și cere răzbunare”. Timotei întâlnește fata cu păr negru prins în bentiță indiană. Casa cumpărată primește numele EWOCLEM, care înseamnă „bun venit” în irocheză. Parametrii lumii s-au schimbat.

Adeseori eliadesc, romanul lui Eugen Giurgiu e ca o avalanșă: din ce în ce mai înțesat cu sugestii, fapte, simboluri, din ce în ce mai „cuisine-ducător” pe măsură ce se apropie de final. De la o viață în provincia românească - relativ neinteresantă - la brusca întretesere cu destine de aventurieri, urmărituri politice, crime, fantome, amoruri. Elementele autobiografice (autorul, n. 1924, s-a stabilit în Canada în 1969, ca profesor de muzică și scriitor, din 1992 editor al revistei *Litterae*) dau

„efect de real” unei povești fantastice, nu ușor de uitat.

O mie
de ieșiri

ENRIQUE VILA-MATAS (n. 1948) a construit în *O casă pentru totdeauna* un roman modular, cu capitole subînțitulate - de fapt, nuvele independente - articulate doar printr-o atitudine „de ventriloc”; depersonalizare, dar fără dispariția eului auctorial. O perpetuă teamă de literatura obiectivă dar și eseizare întreruptă de întâmplări cu iz ironic-politist. „Eram artiști desăvârșiți ai privirilor vagi”, spune personajul de la persoana întâi, nevoind să observe gravitatea momentelor care au și dus la crimă. E legitimat textul ca secvență a unei infinite serii de rescieri - intertextualitate sui-generis. Un simbol pentru asemenea scriere ar putea fi socotit proce-

Enrique Vila-Matas, *O casă pentru totdeauna*. Prefață și traducere de Mianda Cioba. Editura Univers, 1996. 166 p.

deul bătrânului cu identitate dedublă (ce-și zicea „Împăratul Abisiniei”) care scria propria-i viață pe un caiet cu portative muzicale și apoi folosea foile la confecționarea țigaretelor consumate pe rând. Sau, poate, un citat din

Seneca introdus de autor în subdiviziunea *Sinucideri exemplare*: „Lucrul cel mai minunat pe care l-a întrușipat legea eternă este că, dându-ne o singură intrare, ne-a oferit în schimb o mie de ieșiri”. *Fuga în cămașă* prezintă drept coda tema „sunt unul și mai mulți și totuși nici măcar nu știu cine sunt”.

Traducerea potrivită cu tonurile de poveste („totul e ficțiune”) și mai ales studiul introductiv cu o amplă privire asupra romanului spaniol contemporan adaugă un nume nou - Mianda Cioba - hispaniștilor de talent din România.

Generația
Beatles

NORVEGIANUL Lars Saabye Christensen se auto-caracterizează ca fiind „un poet care scrie romane” - de fapt mai e și nuvelist, dramaturg, scenarist și traducător. Romanul său se petrece între 1965-1972 (anul în care Norvegia s-a opus, prin referendum, aderării la Piața Comună, moment care constituie încheierea și totodată punctul culminant al romanului). Cei patru protagoniști, adolescenți din Oslo - Kim, Ola, Gunnar și Seb - își spun între ei George, Paul, John și Ringo și se identifică până-ntr-atât cu Beatles-ii, încât povestitorul Kim, auzind zvonul morții lui Paul McCartney, se îmbolnăvește de nervi și are senzația că nu va mai trăi nici el. De altfel, fiecare capitol al cărții poartă titlul câte unui album discografic al Beatles-ilor. „Golani” autentici, care în prima parte a romanului fură mărci de automobil, joacă fotbal și răsfoiesc reviste porno, în cea de-a doua se bat și devin marxiști, iar în ultima parte iau narcotice și „bântuie prin Europa” (un Paris jalnic și o Islandă sumbră), pentru cei patru cea mai mare dramă (cu excepția infidelității iubitelor) e... tunsul nemaipomenitor lor plete. Când se îmbată țopăie pe acoperiș sau dansează cu scheletul furat din sala de anatomie a liceului. Cu toate astea, atmosfera e aproape în permanență sumbră: fie că sunt ruși în bătaie de gașca (adversă) a băieților de bani gata, fie că beau spirt medicinal amestecat cu lapte, fie că încolțesc un șobolan într-un beci soios și plin de igrasie, fie că se ascund de poliția care vrea să-i aresteze pentru distribuirea de manifeste comuniste (în special privind războiul din Viet-

Lars Saabye Christensen, *Beatles*. Traducere din limba norvegiană, note și postfață de Sanda Tomescu Baci. Cuvânt înainte de George Pruteanu. Editura Univers, 1996. 570 p. F. p.

nam). Unul dintre cele mai luminoase episoade e povestea excursiei pescărești a celor patru pe lacurile de lângă Oslo (unde întâlnesc un gnom misterios și o fată despre a cărei apariție se spune că anunță moartea cuiva - într-adevăr, întorși din oraș, află de moartea prietenului lor Fred). Cu adevărat fericiți sunt doar ascultând un nou LP al Beatles-ilor: în privința asta există un întreg ritual (studierea atentă a copertei, a textului, și, mai ales, interdicția de a asculta un nou album altfel decât împreună). Încrederea în Beatles îi face să se simtă „olrait” iar zvonurile în legătură cu despărțirea acestora coincid cu momentele de criză ale celor patru.

În general, scenele sunt „dure”: o petardă explodează în gura unui teenager, un șobolan e strivit în pantalonii unui puști etc. Dar apar și momente mai „poetice” - prima sărutare, „cu gust de măr”, sau emoția primelor știri despre aselenizare. Un personaj straniu e „privighetoarea” Jensenius, fost bariton devenit sopran în urma unui accident, prieten și vecin al lui Kim, care îl îndeamnă să devină cântăreț, să-și cultive vocea (însă formația proiectată de cei patru nu se realizează niciodată). Pe Jensenius, Kim îl regăsește la spitalul de bolnavi psihici unde fusese la rândul său internat și de unde evadează cu ajutorul prietenilor în ziua referendumului (al cărui rezultat îi face să se simtă „învingătorii lumii”).

Traducerea Sandei Tomescu Baci și prefața lui George Pruteanu, plină de amintiri din propria adolescență, „împământenesc” acest roman al „dublului”.

Cărți primite la redacție

◆ Gershom Scholem, *Cabala și simbolistica ei*. Traducere din germană de Nora Iuga. Editura Humanitas, 1996. 251 p. F. p.

◆ Dr. Adolfo Fernandez Zoila, *Freud și psihanalizele*. Traducere de Liliana Voicu și Liliana Valea Dimciu. Editura Humanitas, 1996. 398 p. F. p.

◆ Rudolf Steiner, *Macrocosmos și microcosmos. Întrebări referitoare la*

suflet, viață și spirit. Unsprezece conferințe din 1910. Traducerea: Aurelia Mihalache. Editura Univers Enciclopedic, 1996. 182 p.

◆ Piotr Wierzbicki, *Structura minciunii*. Traducere și notă asupra ediției de Constantin Geambașu. Cu un cuvânt înainte al autorului. Postfață de Bogdan Ficeac. Editura Nemira, 1996. 251 p. Lei 10.000.

BORIS VIAN (1920-1959), poet, prozator, copil teribil al literelor franceze, actor, interpret de jazz, critic muzical, publică în 1950 al treilea roman al său, *larba roșie* (L'herbe rouge), în care continuă să investigheze lumea miraculoasă, grotescă și tragică pe care o cunoaștem din primele două romane, traduse și la noi, *Spuma zilelor* (traducere de Sorin Mărculescu, Ed. pentru literatura universală, 1969) și *Toamnă la Pekin* (traducere de Gabriela Abăluță, Editura Moldova/Unu, 1992).

Wolf, inventatorul unei ciudate mașini a timpului, mecanicul său Saphir Lazuli, și cele două tinere femei, Lil și Folavril, sunt eroii acestei încercări de a descoperi secretul ce zace în fiecare dintre noi, acel ceva care te face să vrei să trăiești. În ceea ce-l privește pe senatorul Dupont, el știe că și-a încheiat cu bine căutările, reușind să facă rost de un *uapiric*, o ființă micuță care-l va face fericit pentru tot restul vieții. Că senatorul Dupont este un ciine, că el este singurul ce pare a fi atins starea de beatitudine, stare ce seamănă izbitor de mult cu prostrăția, este încă una dintre ironiile amare ale acestui autor la care invenția verbală și amestecul regnurilor nu sunt niciodată gratuite, iar farsa și lirismul merg mână în mână și pot înlocui plicticoasele mobiluri psihologice ale romanului realist.

Fragmentul prezentat mai jos, cu tenta lui halucinatorie, reia tema tragică a autodisolvării cuplului prin incompatibilitate financiară; bărbatul și femeia avînd, după Boris Vian, vieți lăuntrice de-un monadism ce refuză orice colaborare. Singurătatea și moartea rămîn singurele obiective pe care un om le poate atinge, singurele pe care le poate alege. Viața trăită și amintirea ei dispar pur și simplu, se dezintegrează și se prăbușesc în gol precum o casă lovită de fulger.

XXIX

LAZULI se întinse alături de ea și o înălțui. Folavril, întorcîndu-se înapoi, începu să-l sărute. Îi mîngîia obraji cu mîinile ei fine și cu buzele îi urmărea genele, atingîndu-le în treacăt. Lazuli se înfiora, simțea o căldură puternică pîrjolindu-i stîngiile și luînd forma stabilă a dorinței. Nu vrea să se grăbească, nu vrea să se lase cu totul în voia dorinței carnale, căci era altceva, o anume neliniște care-i tortura mintea și-l împiedica să se abandoneze. Închidea ochii, murmurul dulce al vocii lui Folavril îi insufla un fals somn senzual. Era întins pe partea dreaptă, ea întoarsă către el. Ridicînd mîna

stîngă, îi înfîlîi partea de sus a brațului ei alb și-l urmă pînă la subsoara aurie abia acoperită de-un smoc de puf mărunt și mlădios. Deschizînd ochii văzu un bob transparent de sudoare rostogolindu-se de pe sînul lui Folavril și se aplecă să-l soarbă; avea gust de lavandă sărată; își puse buzele pe pielea tare și Folavril, gîdilată, își lipi brațul de el și chicoti. Lazuli își lăsă mîna să alunece sub pletele lungi și o apucă de gît. Sîinii ascuțiți ai lui Folavril se cuibăriră lîngă pieptul lui, nu mai rîdea, avea gura pe jumătate întredeschisă și aerul încă mai tînăr ca de obicei, ca un sugar ce se va trezi dintr-o clipă într-alta.

Dincolo de umărul lui Folavril apără un om care, cu un aer întristat, îl privea țintă pe Lazuli.

El nu se clinti. Cu mîna căută încet în spatele lui. Patul era destul de scund și putu să-și atingă pantalonul căzut pe jos. Prins de centură, găsi pumnalul scurt a cărui lamă avea o zgîrietură adîncă, pumnalul de pe vremea cînd era cercetaș.

Nu-și dezlipea privirea din ochii tipului. Nemișcată, Folavril ofta, între buzele-i răsfrînte dinții îi sclipeau. Lazuli își eliberă brațul drept. Tipul nici nu se clintea, sta în picioare lîngă pat, de cealaltă parte a lui Folavril. Încet, fără să-l piardă din vedere, Lazuli îngenunchie și-și trecu pumnalul în mîna bună. Transpira, mici broboane de sudoare apărură pe tîmple și pe buza de sus. Din cauza nădușelii ochii îl înteapau. Cu un gest violent al mîinii stîngi, îl luă de guler pe tip și-l culcă pe pat. Simțea cum crește-n el o forță fără limite. Omul rămase inert ca un cadavru, și după anume indicii Lazuli simți că se va dizolva în aer și va dispărea pe loc. Atunci, sălbatic, îi înfipse pumnalul în inimă, pe deasupra trupului lui Folavril care șoptea cuvinte menite să-l liniștească. Gestul lui provocă un zgomot surd, ca o lovitură într-un butoi cu nisip și lama intră pînă la mîner, antrenînd în rană și țesătura cămășii. Lazuli scoase lama - un sînge vîscos se prelingea pe ea. Lazuli o șterse pe reverul hainei tipului.

Își puse pumanul ceva mai încolo, împinse trupul inert pînă la celălalt capăt al patului. Cadavru alunece pe covor, în tăcere Lazuli își șterse fruntea nădușită cu brațul drept. Simțea clocotindu-i în fiecare mușchi o putere sălbatecă. Își duse mîna în dreptul privirilor ca să vadă dacă tremură. Era dură și liniștită ca un braț de oțel.

Afară începea să se ridice vîntul. Vîrtejuri de praf se ridicau oblic din țărîna și alergau peste ierburi. Vîntul se agăța de grinzi și de vîrfurile acoperișurilor, și pe unde trecea își lăsa jelania cîrîitoare, scamele sonore. Fereastră de pe coridor se trînti brusc. În fața biroului lui Wolf

copacul se frămînta și scîrțîia încontinuu.

În camera lui Lazuli totul era calm. Soarele rotindu-se puțin cîte puțin descoperea culorile unei poze de deasupra comodei. O poză drăguță, planul unui motor de avion în care verdele însemna apa, roșul benzina, galbenul gazele arse și albastrul aerul de admisie. În spațiul combustiei, roșul și albastrul se suprapuneau și dădeau o splendidă culoare purpurie ca a ficatului crud.

Ochii lui Lazuli se odihneau pe trupul lui Folavril. Ea încetase să mai zîmbească. Avea aerul unui copil dezamăgit fără motiv.

Motivul zăcea afară în stradă, continuînd să reverse sînge îngroșat printr-o tăietură neagră în dreptul inimii. Lazuli, eliberat, se aplecă peste Folavril. Îi depuse un sărut imperceptibil pe gît, într-o parte, și buzele lui coborîră de-a lungul umărului dăruit, continuară mai jos pe pielea prin care abia se ghicea locul coastelor, ajunseră în adîncitura mijlocului și urcară din nou pe coapsă. Folavril, culcată pe partea stîngă, se lăsă dintr-odată să alunece pe spate și gura lui Lazuli ajunse în dreptul vintrei; sub pielea transparentă, o venă desena o linie subțire și albastră, estompată. Mîinile lui Folavril apucară capul lui Lazuli și-l ghidară - dar deja Lazuli rupsesse contactul și se ridica, furios.

Lîngă pat, în picioare în fața lui, apăruse un tip îmbrăcat în negru, cu un aer trist, care-l privea.

Năpustindu-se după pumnal, Lazuli făcu un salt și lovi.

La prima izbitură, omul închise ochii. Pleoapele îi căzură grele ca niște capace de metal. Dar rămînea în picioare; a fost nevoie ca Lazuli să-i înfigă a doua oară lama între coaste pentru ca trupul să-și piardă echilibrul și să se prăbușească la picioarele patului ca un odgon tăiat.

Cu pumnalul în mîna, gol, Lazuli privi la cadavru lugubru și o grimasă de ură și de furie îi schimonosii fața. Nu îndrăzni să-i dea o lovitură de picior.

Folavril, așezată pe pat, îl privi neliniștită pe Saphir. Așa cum stătea, pletele ei blonde îi acopereau pe jumătate chipul, și-atunci își aplecă în cealaltă parte capul ca să poată vedea mai bine.

- Vino, îi spuse ea lui Lazuli întinzîndu-i o mîna, las-o baltă, te necăjești degeaba.

- Dar e a doua oară, spuse Lazuli. Avea un glas pierdut așa cum ai în vis.

- Calmează-te, spuse Folavril. Nu-i nimic. Te asigur. Nu-i absolut nimic. Destinde-te. Vino lîngă mine.

Lazuli lăsă în jos capul cu un aer descurajat. Veni să se așeze lîngă Folavril.

- Închide ochii, spuse ea. Închide ochii și gîndește-te la mine... și

ia-mă, acum, ia-mă, te rog, te doresc mult. Saphir, dragul meu.

Lazuli își păstra pumnalul în mîna. Îl puse sub pernă și, întorcînd-o pe Folavril, se trase către ea. Ea se agăța de el ca o plantă aurie și-i tot murmură cuvinte menite să-l calmeze.

În cameră nu se mai auzea decît zgomotul făcut de respirațiile lor amestecate, și jelaniile vîntului care scîncea afară pălmuind arborii cu pale puternice și răsunătoare. Acum soarele era întunecat cînd și cînd de nori rapizi, alungați unii împotriva altora precum și greviștii de către poliție.

Brațele lui Lazuli înlănțuiră strîns mijlocul nervos al lui Folavril. Deschizînd ochii, văzu striviți de pieptul lui sîinii lui Folavril umflați de strînsoare și linia de umbră ce apărea între ei, o linie rotunjită și jilavă.

O altă umbră îl făcu să tresară. Soarele care revenise subit decupa în cadrul ferestrei silueta unui om îmbrăcat în negru, avînd un aer trist, și care îl privea fix.

LAZULI gemu încetîșor și-o strînsă și mai tare pe fata aurie. Vrea să-și închidă iar pleoapele, dar ele refuzară să-l asculte. Tipul nu se clintea de la locul lui. Nepăsător, de-abia muștrător, aștepta.

Lazuli o lăsă pe Folavril. Bîjbîi sub pernă și-și regăsi pumnalul. Cu mare grijă își stabilă ținta și-apoi azvîrlî.

Arma străpunse dintr-odată gîtul livid al omului. Plăseaua ieșea în relief și sîngele începu să curgă. Impasibil, omul rămînea acolo. Cînd sîngele atinse parchetul, el se clătina și-apoi căzu dintr-odată. În clipa cînd luă contact cu solul, vîntul gemu mai tare și acoperi zgomotul căderii lui, dar Lazuli simți vibrația parchetului. Se smulse din brațele lui Folavril care vrea să-l rețină și, bîjbîind, se îndreptă spre tip. Cu un gest brutal îi smulse pumnalul din rană.

Atunci cînd se întoarse scrișnind din dinți, văzu la stînga sa un om în negru absolut identic cu ceilalți trei. Cu pumnalul ridicat se aruncă asupra lui. De data asta îl lovi de sus în jos, vîrîndu-i lama între umeri. Și, în acest moment, un om răsări la dreapta lui, apoi un altul chiar în fața lui.

Folavril, așezată pe pat, cu ochii măriți de groază, strîngea din dinți ca să rămîna calmă. Atunci cînd îl văzu pe Lazuli întorcîndu-și armă împotriva-i și scormonindu-și inima, începu să urle. Saphir căzu în genunchi. Făcu un efort ca să-și înalțe capul și mîna, înroșită pînă la încheietură, își lăsă amprenta pe parchet. Grohăia ca un animal și respirația era ca un gîlgîit de apă. Vru să spună

ROȘIE

ceva dar începu să tușească. La fiecare acces, sînge împrôsca parchetul în mii de puncte stacojii. Emise un fel de suspin care-i trase în jos colțul gurii și brațul lui cedă. Se prăbuși în față. Plăselele pumnalului atinseră solul și lama oțelită îi ieși prin spatele gol, ridicînd pielea înainte s-o străpungă. Nu mai mișca.

Atunci, dintr-odată, toate cadavrele deveniră vizibile pentru Folavril. Îl văzu pe primul, întins de-a lungul patului, și pe cel ce dormea la picioare, și pe cel de la fereastră cu rana îngrozitoare la gît... și de fiecare dată distingea aceeași rană pe trupul lui Lazuli. Îl ucisese pe ultimul tip cu o lovitură de pumnal în ochi, și cînd Folavril se aruncă pe trupul prietenului ei ca să-l reanimeze, văzu că ochiul lui drept nu mai era decît o cloacă neagră.

Afară era acum o teribilă vînzoleală nesigură și-o lumină lividă ca înainte de-a începe furtuna.

Folavril tăcea. Gura îi tremura de parcă i-ar fi fost frig. Se ridică și se îmbracă cu gest de automat. Dar ochii nu i se dezlipiau de la cadavrele din odaie, toate asemănătoare. Îi privi mai bine pe fiecare.

Unul dintre oamenii îmbrăcați în

îndepărtată. Transformarea se accelera. În fața ochilor ei trupul începu să se dizolve. Hainele negre se destrămară în fișii de umbră. Înainte să dispară, ea avu timp să vadă că trupul omului era chiar acela al lui Lazuli dar se topea, și fumul cenușiu se ridica din parchet, și zorea înspre deschizăturile ferestrelor. De-acum și metamorfoza celui de-al doilea cadavru începuse. Folavril, covîrșită de spaimă, aștepta fără să facă nici o mișcare. Îndrăzni să-l privească pe Lazuli. Pe pielea lui arsă rănile dispăreau una cîte una pe măsură ce oamenii, unul cîte unul, se transformau în ceață.

Cînd în cameră nu mai rămase decît Folavril și Lazuli, trupul bărbatului redevenise tînăr și frumos în moarte așa cum fusese și în timpul vieții. Chipul îi era destins, intact. Ochiul drept strălucea, spălăcit, sub genele lungi și lăsate. Doar un mic triunghi de oțel albăstrui lăsa pe spatele puternic o pată ciudată.

Folavril făcu un pas către poartă. Nimic nu se mișca. O ultimă fișie de aburi cenușii alunecă insinuantă pe pragul ferestrei. Atunci Folavril alergă spre ușă, o deschise și năvăli în coridor, îndreptîndu-se spre scară.

tăcere absolută domni, lăsîndu-i în urechi un zbîrnîit ca și cum ar fi plonjat într-o apă adîncă.

XXX

FOLAVRIL stătea acum pe patul prietenei sale. Așezată lîngă ea, Lil o privea cu o tandrețe compătimitoare. Folavril mai plînsese o vreme, smiorcîndu-se cu suspine întretăiate și apăsătoare, continuînd să strîngă mîna lui Lil.

- Ce s-a întîmplat? întrebă Lil. Nu-i decît furtuna, nimic mai mult. Caraghioaso, nu trebuie s-o iei în tragic.

- Lazuli a murit... spuse Folavril.

Și lacrimile i se opriră. Se așeză pe pat. În ochi i se citea nehotărîrea, avea aerul că nu înțelege nimic.

- Ia să vedem, spuse Lil. Nu-i posibil.

Încerca o domolire generală a tuturor reflexelor sale. Lazuli nu murise, Folavril probabil că se-nșela.

- A murit, e acolo sus, spuse Folavril. E culcat pe jos, complet gol, și lama îi iese prin spate. Iar toți ceilalți au șters-o.

- Care ceilalți? spuse Lil.

Oare Folavril delira sau nu? Mîna ei nu era atît de caldă.

- Oamenii îmbrăcați în negru, spuse Folavril. El a încercat să-i ucidă, pe toți, și cînd a văzut că nu-i vedea, s-a omorît pe sine însuși. Și eu, în clipa aia, i-am văzut. Credeam că dragul meu Lazuli înnebunise... dar i-am văzut, Lil, cînd el s-a prăvălit i-am văzut.

- Și cum arătau? întrebă Lil.

Nu îndrăzneă să vorbească despre Lazuli. Lazuli ce se afla încă în odaia de sus cu tăișul în spate. Mort. Se ridică fără să mai aștepte răspuns.

- Trebuie să mergem acolo... spuse ea.

- Nu îndrăznesc... spuse Folavril. Ei s-au topit... ca un fum, și toți semănau ca două picături de apă cu Lazuli.

Lil ridică din umeri.

- E o copilărie, spuse ea. Ce s-a întîmplat oare? N-ai avut chef de el, și atunci s-a omorît... Asta-i?

Folavril o privi ca trăznită.

- O, Lil! șopti ea și se puse din nou pe bocit.

Lil se ridică.

- Nu putem să-l lăsăm singur acolo, murmură ea. Trebuie să-l aducem jos.

Folavril se ridică și ea.

- Vin cu tine.

Lil era năucă și nehotărîta.

- Lazuli n-a murit, murmură. Nu se moare cu una cu două.

- S-a omorît... spuse Folavril. Îl iubeam atît de mult cînd mă săruta.

- Biata de tine, spuse Lil.

- Bărbații sunt prea complicați, spuse Folavril. O! Lil, aș vrea atît de mult ca să nu se fi întîmplat, să fie încă ieri... sau chiar alaltăieri, cînd mă strîngea... O!... Lil...

O urmă pe Lil care deschise ușa și ieși. Trase cu urechea, apoi cu hotărîre urcă scările. Sus, la stînga, era camera lui Folavril și la dreapta cea a lui Lazuli. Era camera lui Folavril... Acolo la stînga... și era...

- Folavril, spuse Lil, ce ți s-a întîmplat?

- Nu știu, spuse Folavril agățîndu-se de ea.

În locul unde se aflase camera lui Lazuli nu mai era nimic altceva decît acoperișul casei, acum în partea de jos a coridorului care semăna cu o logie.

- Camera lui Lazuli? întrebă Lil.

- Nu știu, spuse Folavril. Nu știu, Lil. Vreau să plec de-aici. Lil, mi-e teamă.

Lil deschise ușa apartamentului lui Folavril. Nimic nu era deranjat de la locul lui; măsuta de toaletă, patul, dulapul. Ordine peste tot și un ușor miros de iasomie. Ieșiră din cameră amîndouă. De pe coridor se vedeau acum țiglele unei jumătăți din acoperiș, în rîndul șase era una un pic ciobită.

- Fulgerul... spuse Lil. Din cauza lui s-au volatilizat Lazuli și camera în care locuia.

- Nu, spuse Folavril.

Acum ochii îi erau goi. Și devenise țeapănă.

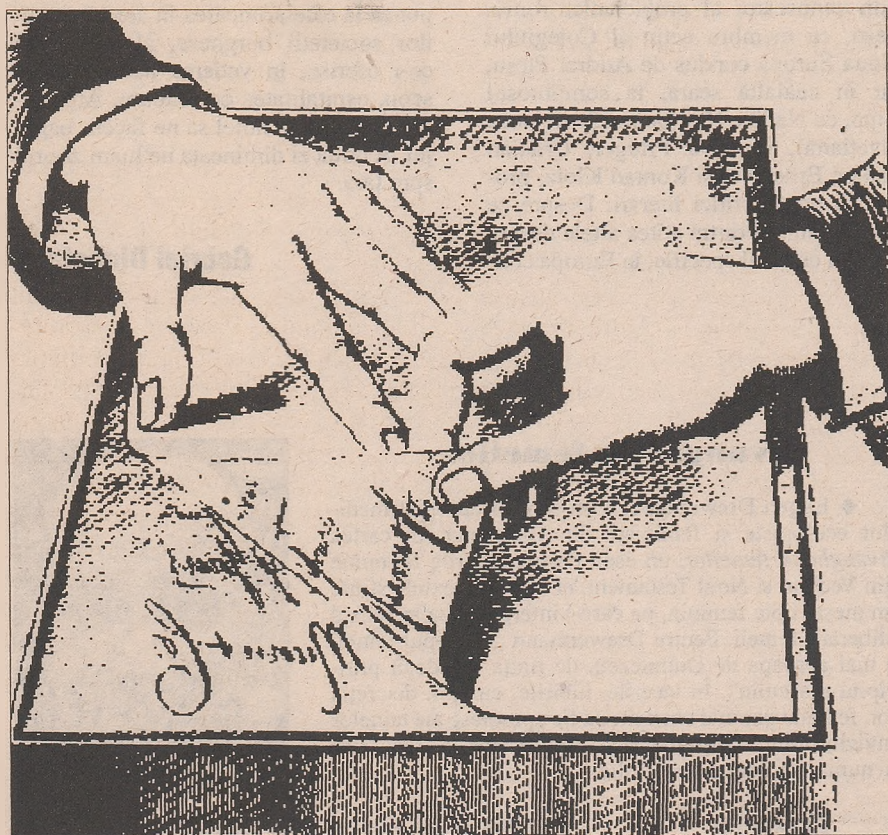
- Dintotdeauna a fost așa... se sforță ea să articuleze. N-a existat nici o cameră și nici un Lazuli. Și nu iubesc pe nimeni. Și vreau să plec de-aici, Lil, trebuie să vii cu mine.

- Lazuli... șopti năucită, Lil.

Nerevenindu-și din uluială, coborî iarăși scara. Deschizînd ușa camerei sale, abia îndrăzni s-atingă clanța, de teamă ca totul să nu se transforme în umbră. Trecînd prin dreptul ferestrei începu să tremure.

- Iarba asta roșie, spuse, e lugu-bră.

**Traducere și prezentare de
Gabriela Abăluță**

negru, cel ce era întins pe burtă, se găsea aproape în aceeași poziție ca Lazuli și profilele lor păreau curios de asemănătoare. Aceeași frunte, același nas. Pălăria tipului se rostogolise pe jos, descoperind o chelie asemănătoare. Folavril simțea că înnebunește. Plîngea în tăcere, șiroaie îi curgeau din ochi, și nu îndrăzneă să se miște. Toți tipii erau identici cu Lazuli. Și dintr-odată trupul primului mort păru mai puțin clar. Contururile se îndulcîră ca într-o ceață

În clipa asta vîntul se dezlănțui afară, un tunet teribil se auzi și-o ploaie în rafale începu să răsune pe țigle. Apoi un fulger mare, și iarăși tunetul, Folavril cobora scara fugind, ajunse la camera lui Lil și intră. Odată pătrunzînd acolo, închise ochii. Căci o strălucire mai puternică decît toate se produse, urmată numai decît de-un bubuit aproape de nesuportat. Casa se cutremură din temelii de parcă un pumn formidabil s-ar fi abătut pe acoperiș. Și brusc o

Prin Elveția literară

ÎNTRE Uniunea Scriitorilor din România și Societatea Elvețiană a Scriitoarelor și Scriitorilor există un acord de colaborare în care sînt prevăzute, printre altele, vizite reciproce ale membrilor celor două organizații. Ca urmare, în 1995, a fost în România o echipă elvețiană din care au făcut parte Françoise Choquard, Bernadette Richard și Konrad Klotz, iar anul acesta, în replică, s-au aflat în țara cantoanelor, cinci zile din luna octombrie, criticul Marius Ghica, poetul Paul Dăian (fără celebra trompetă!) și subsemnatul. Ni s-a alăturat, pentru o porțiune din traseu, Mariana Ștefănescu, invitată personal de Françoise Choquard, din scrierile căreia colega noastră traduce o carte. Urma să lucreze cu autoarea la definitivarea versiunii românești.

Nu mai fusesem în Elveția și aveam despre această țară, îmi dau seama acum, o reprezentare dependentă de unele clișee: precizie, eficiență, nivel înalt de civilizație, o invidiabilă bunăstare totuși „aseptică“, gîndeam, clădită pe rigoare și pe îndrîjită muncă dar și pe o anume strunire a afectivității, a spontaneității comunicării, pe răcirea pînă la îngheț a legăturilor omenești.

Lucrurile stau astfel în ce privește rigoarea, eficiența, înalta civilizație etc., dar nu și în ce privește, din fericire, presupusa de către mine glacialitate a raporturilor umane. Cel puțin în mediul literar-artistic, pe care l-am frecventat îndeosebi în cele cinci zile, elvețienii ne-au apărut prietenoși, neînchiși în ei, deloc protocolari, deloc „reci“, deloc „nemți“, ca să vorbim astfel, chiar și cei din aria germanofonă (Zürich, Berna).

Pe aeroportul din Zürich, la sosire, primire la nivel înalt, ce mai încoace și-ncolo, dacă e să socotim după „funcțiile“ celor care ne-au întâmpinat: Edith Gloor, președinta S.S.E., Lou Pflüger, secretar, de fapt persoana facturată a instituției, pentru noi adevărat înțeles oprotitor, în cele cinci zile, Konrad Klotz, important prozator și eseist, component al echipei ce vizitase anul trecut Româ-

nia. Primire la înalt nivel, așadar, însă fără urmă de morgă oficială, de înțepinit protocol, prietenească de la început. Cina de la restaurantul Neumarkt, frecventat de artiști, așează premisele cunoașterii și ale comunicării simpatetice. Ne sînt înfățișate punctele programului vizitei, meticolos stabilite din vreme și toate respectate întocmai, cum ne-am putut convinge.

A doua zi, la Berna, am fost luați în primire de impetuoasa Françoise Choquard, prozatoarea tradusă de Mariana Ștefănescu, volubilă, expansivă, tot timpul în mare vervă, mereu cu ochii în patru să nu ni se întîmple ceva dezagrabil. Tocmai ea care avusese parte, la Sinaia, de un penibil episod, al orbecării de pe Cumpătul în căutarea nesfîrșită a vilei 9, cu uși trîntite în nas și agresări canine. S-a mărginit să-l povestească cu umor în *Forum*, publicație a S.S.E., iar pe noi care, de altfel, nu aveam vreo vină în cele întîmplate în urmă cu un an, să ne înconjoare cu o neascunsă afecțiune. La Berna ne-am întîlnit cu prozatorul E.Y. Meyer, a cărui soție este româncă, nu altcineva decît regizoarea și scenografa Florica Mălureanu. Împreună cu soții Meyer și cu d-na Choquard am făcut o incursiune la Emmental, ținutul vestitelor brînzeturi helvete. La Emmental E.Y. Meyer este o figură extrem de populară, acțiunea romanelor sale petrecîndu-se în acel spațiu. Următoarea escală a grupului nostru a fost la Lausanne, orașul așezat în trepte pe țărmul mereu însoțit al Lemanolului. Aici ne-am întîlnit cu poetul Jacques Meylan, cu prozatoarele Janine Massard și Mireille Kuttel, cu prozatorul, poetul și criticul Jean-Pierre Valoton (care l-a cunoscut și l-a tradus pe Ion Caraion) și, spre plăcuta noastră surpriză, cu prozatorul Benjamin Dolingher, originar din Galați, stabilit de un sfert de veac în Elveția. A fost prieten cu Labiș, cu Mazilu, cu Mandric, cu Țic, cu Radu Cosău, cu Raicu, de toți amintindu-și cu o emoție abia cenzurată de umor. Îmi dăruiește trei din volumele sale de proză apărute la Editura

L'Age d'Homme și, de asemeni, antologia *Urmuz (Pages bizarres)* pe care a publicat-o în 1993 la aceeași editură. La noi se știe prea puțin despre ea și vreau să spun că este admirabilă. Pe lîngă traducerile d-lui Dolingher însuși, ediția include și textele urmuziene traduse în franceză de Ilarie Voronca și

Imagine din Berna

Eugen Ionescu, reflecțiile despre Urmuz ale lui Ionescu (fragment din interviul luat de Claude Bonnefoy), un amănunțit tabel cronologic și, în anexă, traducerea unei schițe a lui I.L. Caragiale considerată de B. Dolingher un text urmuzian înainte de Urmuz.

Reveniți la Zürich, pentru ultimele două zile ale sejurului nostru elvețian, din nou întîlniri: într-o seară cu Benedetto Vigne și Iso Camartin, scriitori de limbă română, dintre care al doilea bun cunoscător al problemelor românești, ca membru activ al Colegiului Noua Europă condus de Andrei Pleșu, iar în cealaltă seară, la somptuosul Lipp, cu Nadine Nef (de la televiziunea elvețiană), cu Lou Pflüger, Cristian Haller, Ernst Nef și Konrad Klotz, prozatori, poeți, critici literari. Despre ce am discutat? Printre altele altele despre aportul cultural specific, în Europa con-

temporană, al țărilor estice, despre configurațiile politice de la noi, despre istoria românească și despre rolul monarhiei în această istorie (pomindu-se, desigur, de la prezența Regelui Mihai în Elveția, despre care cineva auzise că a fost... nazist, ca probă că minciuna are, cîteodată, și picioare lungi), despre situația minorităților etnice și, mai stăruitor decît m-aș fi așteptat, despre situația de acum a țiganilor, în Europa și la noi. Mi-am dat încă o dată seama că intelectualii occidentali cultivă despre această etnie o viziune livrescă și un mit romantic, și le-am spus acest lucru interlocutorilor noștri. Am căutat să-i încredințez, dar nu cred să fi avut succes, că țiganii, la noi, nu sînt o categorie supusă persecuției și dacă mulți dintre ei o duc rău (mulți, dar nu toți!), tot rău o duc și cei mai mulți români. Problema ar fi deci socială și nu etnică, am spus, dar simțeam că nu prea conving.

După cina de la Lipp, seara tîrziu, fiind ultima în Elveția, ne-am oferit răsfațul unei peregrinări fără program prin zona veche a Zürichului. Era o seară de sîmbătă, cu mai multă lume pe străzi și în micile localuri, în special tineri. Ne-a însoțit Konrad Klotz, de-acum prietenul nostru vechi. După scurtul popas într-o pitorească bodegă ținută de un spaniol, vru să ne arate imobilul în care, la începutul veacului, funcționase „Cabaretul Voltaire“, incinta legendară în care fusese inventat dadaismul de către Tzara, Hugo Ball, Hülsebeck etc. Iar la cîțiva pași mai încolo, pe aceeași tihnă stradă îngustă, ne scoase în fața casei în care, concomitent cu dadaismului, V.I. Lenin, „führerul“ mișcării bolșevice, cum stă scris pe placa memorială, pune la cale aruncarea în aer a temeliei societății burgheze, ale societății ce-i oferise, în vederea acestui nobil scop, ospitalitatea ocrotitoare. Am plecat gînditori la hotel să ne facem bagajul. A doua zi dimineata ne luam zborul spre țară.

Gabriel Dimisianu

MERIDIANE

O revistă cubaneză

◆ Pentru prima oară scriitori și artiști cubanezi din interior și din emigrație se întîlnesc în paginile aceleiași reviste, „Encuentro de la cultura cubana“, editată la Madrid sub auspiciile Fundației Ortega y Gasset și condusă de romancierul Jesús Díaz. Programul ei: „Stabilirea unui spațiu de toleranță și rigoare în analiza problemelor cubaneze, privilegiind valorile de libertate, democrație și independență“. Din sumarul foarte bogat al numărului inaugural rețin atenția un omagiu pentru cineastul Gutiérrez Alea, recent dispărut, texte și lucrări grafice de Eliseo Alberto, Gastón Baquero, Luis Cabrera, Maya Montero, Zoe Valdes, un extras din raportul ONU despre situația drepturilor omului în Cuba și un discurs al lui Raúl Castro.

Inteligența picturală

◆ Studiu al operei lui Gianbattista Tiepolo (Veneția 1696 - Madrid 1770), volumul *Tiepolo sau inteligența picturală* de Svetlana Alpers și Michael Baxandall analizează evoluția picturii de la desene și schițe în ulei pînă la faimoasele fresce - *Patru continente* - ce împodobesc scara de onoare a palatului din Würzburg. În afara conturării și sondării universului lui Tiepolo, studiul mai conține o cronologie și o analiză a receptării critice a picturii de-a lungul vremii. Tradusă din engleză la Gallimard, cartea are 186 de ilustrații, majoritatea color, ceea ce-i ridică prețul la 400 F.

Evangelhia femeilor

◆ Eugen Drewermann e un scriitor apropiat mediilor ecologiste și feministe din Germania. În cartea *Evangelhia femeilor*, un eseu despre figurile feminine din Vechiul și Noul Testament, el caută în textele sfinte un mesaj tipic feminin, pe care-l interpretează în sensul eliberării femeii. Pentru Drewermann „arhetipul femeii e mai aproape de Dumnezeu, de ființa lui, decît principiul masculin“. În tăcerile, iubirile, curajul, discreția lor, femeile par mai chemate să fie „preotese ale tainelor invizibilului“. Argumentele pentru aceste idei sînt nenumărate pagini din Biblie.

Istorie

◆ Editura Planeta a lansat o nouă colecție de cărți cu subiecte istorice, „La España plural“. Primele trei titluri apărute sînt *Războiul lui Franco. Istoria militară a războiului civil spaniol* de César Vidal, *Serrano Suñer. Istoria unei conduceri* de Ignacio Merino (Suñer a fost colaboratorul apropiat al lui Franco între 1937-1942) și *Caietele lui Luis Vives* de Francisco Umbral (Vives a fost un umanist din sec. XVI).

Diplomația lui Kissinger

◆ Sub un titlu simplu, *Diplomație*, Henry Kissinger, fostul secretar de stat al lui Nixon, analizează trei secole de relații internaționale, de la Richelieu la Clinton, cu o erudiție, capacitate de sinteză și vivacitate de spirit excepționale. Spre deosebire de predecesorii sau succesorii săi, mari oameni de afaceri sau avocați legați de lumea afacerilor, Kissinger este fundamental un intelectual, de formație europeană, compa-

rabil cu Raymond Aron, un bun cunoscător al istoriei și psihologiei popoarelor, dotat și cu talent de negociator. Gîndirea lui aparține școlii *Realpolitik*, utopismului american fiindu-i opus „echilibrul de forțe“. Această carte pasionantă, apărută în octombrie și în traducere franceză, la Fayard, ar stîrni mare interes și la noi, dacă s-ar găsi o editură capabilă să riște traducerea celor 862 de pagini.

Discuție despre „Hotel Europa“

◆ Centrul Cultural Român de la Paris a organizat recent o seară literară consacrată romanului *Hotel Europa* de Dumitru Țepeneag, apărut la începutul verii la Editura Albatros și apoi, în limba franceză, la Editura pariziană P.O.L. (traducere de Alain Paruit). Au discutat despre romanul lui D. Țepeneag criticul literar francez Daniel Oster și criticul literar român Gabriel Dimisianu. Autorul a răspuns întrebărilor puse din public.

Edward Albee după eclipsă

◆ La 68 de ani, autorul celebrei *Cui i-e frică de Virginia Woolf?* are din nou succes. După *Echilibrul fragil* (1966 - Premiul Pulitzer), cel pe care America îl salutase ca pe succesorul lui O'Neill și Tennessee Williams a intrat într-un con de umbră datorită unor eșecuri repetate, cu piese ale sale sau dramatizări, insuccese puse de el pe seama regizorilor care nu-i respectă întocmai textele și indicațiile. De la un timp însă, norocul pare să se fi întors. Piesa *Trei femei mari*, jucată mai întâi la Viena în 1991, apoi la New York, *off Broadway*, în 1994 a cunoscut un mare succes de public și de critică și i-a adus încă un premiu Pulitzer (al treilea). Fundația cu numele său, înființată în 1970 cu scopul de a ajuta tineri scriitori și pictori, merge bine, cursurile de dramaturgie pe care le predă de un deceniu la Houston se bucură de o mare afinență de studenți, iar piesele sale majore se joacă în toată lumea. În curând, celor 25 de opere originale și adaptări li se vor adăuga încă două, în curs de definitivare.

Amintirea lui Gherasim Luca

◆ Revista pariziană *Supérieur Inconnu* dedicată în numărul său 5, octombrie-decembrie 1996, mai bine de treizeci de pagini evocării personalității lui Gherasim Luca (1913-1994). Despre originalul poet suprarealist român și francez care și-a găsit sfârșitul, prin proprie voință, în apele Senei în februarie 1994, scrie criticul Sarane Alexandrian, care vede în el „un om esențial pentru poezia modernă”, care „a îndrăznit să dezintegreze limbajul pînă la absurd, pentru a-l restructura conform legilor analogiei pasionale”. Perioada românească a creației lui Gherasim Luca (*Gherasim Luca în*

România: de la „Alge” la „Amphitrite”) este prezentată de Marina Vanciperahim, care traduce și *Roman de dragoste*, proza apărută în revista *Alge* în 1933. Scrisul lui Luca din aceeași epocă bucu-reșteană este ilustrat și de fragmente din *Le Vampire passif* (1941, apărut în 1945), *Cubomanies et objets* (1945) și *Amphitrite* (1947). Un colaj din seria „cubomaniilor”, o fotografie inedită reprezentîndu-i pe tinerii de la *Alge* și *unu* (Luca, Baranga, Bogza, Perahim, Voronca, Sașa Pană), portrete ale poetului evocat ilustrează această substanțială secvență comemorativă.

Cum se cîștigă alegerile

în postura de cuceritor al electoratului feminin.

◆ Președintele ecuadorian Abdala Bucaram, alias „El Loco” (nebunul) și-a făcut debutul în lumea muzicii ușoare cu un disc intitulat „Un îndrăgostit la nebunie”. Bucaram, care și-a făcut campania electorală deghizat în Batman, a cîștigat alegerile de astă vară cu un program populist. Coperta discului îl înfățișează însă în ținută oficială, lîngă drapelul Ecuadorului. În imagine, El Loco

Pe scena newyorkeză

◆ Adaptarea muzicală a romanului *Mizerabilii* de Victor Hugo, care a cucerit premiul Tony, cu par-

titura semnată de Claude-Michel Schönberg, este prezentă în toamna aceasta pe scena teatrului Imperial din New York, fiind regizată de Trevor Nunn (în imagine), fost director la Royal Shakespeare Company din Londra.

Werner SÖLLNER

Cîntecel de emigrant

*Cei, străinîa ce-ndură
a iubi singuri mai bine pot.
Să spui „acasă” din gură
și să fii peste tot.*

*Să ne scrii din deschisul ținut
nouă-amândorura un semnal
de la sfârșitul pulberi făcut
către un început ideal.*

Bătrîn după-amiaza

*Și-a pus la geam scaunul cu spetează.
Acolo unde soarele mai durează*

*stă, pată oarbă, a și uitat
că a fost odată cu-adevărat.*

*Doarme, cum casa ar fi pustiită.
Pe o insulă din marea-mpietrită*

*se trage-napoi moțîind o bucată
din foșnirea corpului involburată,*

*din patria pe care nici nu o știe.
Praful arzînd în celule adie*

*urcă în capul tremurînd a îndemn.
Un nastur de fier la cămașa de lemn.*

A șaisprezecea duminică

*Pietrele cîntă
în cap, una-n vaier
cu oamenii, alta de-a dura
cu somnul
prin camere, alta rămîne
pe loc, alta-ntreabă
cînd trebuie să tac.*

Ce rămîne

*E casa lumii prost făcută,
iar eu în ea stau strîmb și greu.
Ah, limbă, tu, mireasă mută,
să-mi spui unde e rostul meu.*

*Un pat, un scaun, masă, vatră.
Mai e și pâine, vin pe-aci.
Tot ce-a rămas? Amestec-piatră
din propoziții despre-a fi.*

*Sensul rostirii e, căzută,
chiar epiderma ce se strînge.
Ah, limbă, tu, mireasă mută -
ce țin silabe, ochiul plînge.*

Nimeni nu știe

*Tu, eu, trecătorii, păsări și broaște,
mărar, pătrunjel, câinele pe balcon.
Nimeni nu știe cât mai durează
până vine iar frigul.*

*Vecinii se ceartă la datul zăpezii
până unde-i grădina. La TV vorbărie.
Sorii rotindu-se-n jur de alți sori. Și foșnirea
cafetierei și felul în care
neaua îmbracă totu-n tăcere. Iubirea, mică primăvară
epidermică, localizată.*

*Chipul nostru-n oglindă, sticla e strîmbă
între guri, de cuvinte lovită.
O privire, inima-ncetinind
sau grăbind-o, după cum e curbura
liniei ce ne desparte de început
sau sfârșit. După cum e curbura
liniei care leagă
un lucru de altul.*

În românește de Grete Tartler

un radio actual

FM 94,2 MHz

TOTAL

RADIO

București, tel: 637.37.90; 637.56.45

Revista revistelor

Logica fraudei

La o întâlnire de la GDS din săptămîna premergătoare alegerilor, cercetătorul Ion Corcoțoi a prezentat cercetările unui grup de fizicieni care, prin metodele statisticii matematice, pot măsura fraudă electorală. Explicațiile cercetătorului, publicate în revista 22 nr. 44, sînt accesibile și celor fără o pregătire specială în domeniu, sînt logice, deci convingătoare. Cheia (ei, da!) problemei o constituie *voturile anulate* și *listele speciale* cu votanți care fie nu s-au găsit pe cele permanente, fie s-au aflat în altă circumscripție decît aceea unde sînt arondați. Cercetarea, făcută pe baza datelor de la alegerile din 1992, a studiat corelația dintre voturile exprimate pentru o anumite formațiune politică, numărul voturilor anulate și numărul celor prezenți pe listele speciale, acestora adăugîndu-li-se într-o altă etapă încă un parametru - numărul general de votanți. „Dacă anularea voturilor și înscriserea pe listele speciale ar fi fost fenomene aleatorii, în nici un fel dirijate, ele nu ar fi trebuit să avantajeze sau să dezavantajeze vreo formațiune politică. Analiza datelor arată însă că, în mod sistematic, anularea voturilor a avantajat în mod sensibil FDSN. Așadar, anularea voturilor nu a fost consecința unui proces aleatoriu, ci a voinței de fraudă în favoarea FDSN.” De asemenea, logic ar fi fost ca numărul celor de pe listele speciale să fie proporțional cu numărul de locuitori din circumscripție (într-un sat - mai puțini, într-un oraș mare - mai mulți). Dar, „analiza datelor infirmă, în mod straniu, acest raționament elementar. Din contră, analiza datelor pune în evidență existența unui număr suplimentar de votanți, pentru fiecare secție de vot, cuprins între 20 și 80 de persoane. Rămîne de văzut dacă acest rezultat poate fi explicat altfel decît prin ipoteza creării deliberate a unui număr de votanți itineranți. Aceeași situație stranie rezultă și în urma analizării distribuției voturilor nule: acestea nu scad, cum ne-am aștepta, cu scăderea numărului membrilor circumscripției, ci totul se petrece ca și cum fiecare secție, indiferent de mărime, ar primi cîte o porție de voturi nule, de ordinul zecilor. Rămîne iarăși de văzut dacă acest fenomen se poate explica altfel decît prin acțiunea

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

deliberată a anulării unui număr de voturi, la o parte semnificativă a secțiilor de votare.” Grupul de cercetători a calculat că în 1992, doar prin aceste metode (căci mai sînt și altele, mai greu de dovedit), fraudă electorală a fost de zece procente în favoarea partidului de guvernămînt. Sîntem curioși să aflăm, după ce grupul de fizicieni va avea datele complete, cîte procente au fost furate anul acesta, cînd e clar că mentalitatea electoratului s-a schimbat și PDSR e disperat că își vede alunecînd pămîntul de sub picioare. Oare grupul de fizicieni n-ar putea găsi o metodă și pentru prevenirea fraudei, măcar în turul II? Căci n-am vrea cu nici un chip să ratăm schimbarea ce se întrevede. Gabriela Adameșteanu spune crud, în editorialul numărului, de ce: „pentru mulți dintre noi, din păcate, cu viața pe care am dus-o pînă în decembrie '89, cu viața pe care ne-a oferit-o regimul Iliescu, schimbarea în anul 2000 poate veni prea tîrziu. Prea tîrziu pentru cariera, prea tîrziu chiar pentru viața noastră.” ♦ Din același număr aflăm că Primăria Capitalei a înființat un Centru de Proiecte Culturale, condus de Nicolae Scarlat. La înființarea cu reprezentanții a 40 de organisme neguvernamentale bucureștene din domeniul cultural au fost prezentate atribuțiile noului organism ce va distribui banii alocați de primărie. La suspiciunile exprimate de unii participanți, Victor Ciorbea a respins acuzațiile de centralism și dirijism, arătîndu-se pe loc dispus să asculte și să sprijine proiectele ONG-urilor culturale. Printre acestea: înființarea unui muzeu de artă modernă (mai toate capitalele au), încredințarea restaurării centrului istoric Uniunii Arhitecților, înființarea unui „teatru de buzunar” pentru spectacole experimentale etc. Să vedem ce va ieși. ♦ Din revistele citite în ultimul timp am reținut numele a doi debutanți foarte înzestrați: Matei G. Alexandru și Adina Dabija. Pe studentul filolog Matei G. Alexandru l-am remarcat în *CONTEMPORANUL* nr. 41, unde semnează un studiu doct și subtil intitulat *Împlinire și aspirație*, o analiză în paralel a două texte celebre, *Vis* de Mihai Eminescu și *Memorialul* lui Blaise Pascal, scrisă bine, fără sfîngăcie didactică și abundînd în observații pătrunzătoare precum aceea că poetul nostru vorbește el, în timp ce Pascal *este vorbit* de vocea divină. ♦ Adina Dabija ne-a atras atenția cu pagina de poeme din *ORIENT LATIN* - revistă independentă de literatură și arte ce apare la Timișoara (redactori - Nina Ceranu și Ilie Chelaru). O voce adolescentină ce amestecă inteligența, candoarea, umorul, exasperarea, cu buna cunoaștere a discursului poetic modern și cu un ingredient inefabil - pur și simplu talent - ce face textele să fișnească din pagină. S-ar putea ca, dacă nu se vor pierde pe drum, aceste două nume să însemne ceva în literatura română a secolului XXI.

Capital pentru schimbări

Dacă alegerile din această toamnă s-au desfășurat cu un plus de seriozitate și de, n-am alt cuvînt, transparență decît cele din '92, un mare merit l-a avut pentru asta presa de toate felurile din țara noastră. De la directorul de publicație pînă la reporter, gazetarii noștri au făcut o problemă de conștiință din supravegherea corectitudinii alegerilor. A fost un efort uriaș care a început chiar de la startul campaniei electorale și pentru care afit de des huliții oameni de presă din România ar merita un plus de considerație din partea opiniei publice. În pofida încercărilor

LA MICROSCOP

Ambasadorul

O DOMNIȘOARĂ ziaristă, Floriana Jucan, povestește într-un volum recent publicat istoria relației sale cu fostul ambasador al Elveției în țara noastră. N-am înclinăție pentru asemenea lecturi și e treaba domnișoarei ziariste ce soi de proză publică. Dar editura la care a apărut această carte avea datoria să verifice dacă nu există un titlu asemănător în literatură română, înainte de a o boteza *Ambasadorul*. Fiindcă un roman cu acest titlu a apărut cu doar cîțiva ani în urmă la Editura „Cartea Românească” sub semnătura d-lui Ion Mihai Cochinescu. Romanul a obținut Premiul Academiei și se numără printre cele mai importante apariții în proza autohtonă de după 1989 și nu numai. Dar asta e altă chestiune. Și dacă n-ar fi fost așa, dreptul autorului asupra unui titlu trebuie respectat. Autoarea cărții poate că n-a știut de existența romanului d-lui Cochinescu, dar editura care a publicat-o avea datoria să afle.

Lejeritatea cu care sînt tratați scriitorii la noi în ultima vreme, din diverse motive, dovedește că Legea drepturilor de autor nu-i prea interesează pe cei care ar fi trebuit s-o citească. Așa de pildă SRI, ca autor colectiv al *Cărții Albe a Securității*, dînd publicității documente din arhiva sa, nu ține seamă de cîteva probleme care ar fi trebuit să dea de gînd alcătuitoarelor ediției. Cîțiva confrăți mi-au semnalat existența lor, după apariția articolului meu de acum cîteva numere. SRI ignoră dreptul la imagine al persoanelor despre care se vorbește în aceste documente. Fiindcă, așa cum am aflat de curînd, aceste documente nu au fost publicate cu acordul persoanelor urmărite de agenții Securității. Și se pare că deformări de imagine, de felul celor semnalate de dl. Andrei Pleșu, există cu nemiluita în această carte.

Dar chiar dacă nu ar exista asemenea deformări, procedul în sine e amenabil. Adevărul curat să se afle în aceste documente ale Securității - și nu prea e! -, e inadmisibil ca o instituție publică de azi să-și permită să intre în intimitatea unor persoane, fie și prin intermediul citatelor din documentele unei instituții defuncte. Nu scriu această nouă intervenție ca parte, numele meu nu figurează în această carte, dar dacă mi l-aș fi găsit, m-aș fi adresat unui avocat.

Repet, lectura acestei cărți mi s-a părut interesantă, dar nu pentru detaliile biografice sau pentru comentariile inepte furnizate de pînditorii Securității, ci pentru a vedea metodele acestei instituții, scopurile ei apropiate și îndepărtate și, nu în ultimul rînd, cît de departe ajunsese ea în viața de zi cu zi a celor pe care-i urmărea.

O altă problemă, tot de principiu, ține chiar de montarea cap la cap a acestor documente, adică de efectele de construcție pe care le are această *Carte Albă*. La un moment dat, din pricina confidențialității care se păstrează asupra informatorilor, se poate ajunge la concluzia că scriitorii au fost o masă de informatori, ceea ce are efect negativ asupra imaginii breslei noastre.

Mi s-ar putea răspunde că aici e istorie curată. De acord, dar cum se face că *numai* scriitorii sînt obiect de istorie? Și de cînd, totuși, delafiunea a ajuns să fie creditată drept sursă documentară? Aici, de fapt, e istoria Securității, mai exact o parte a ei, aceea referitoare la scriitori și artiști. Și ca să fim cu totul exacti, ne aflăm în fața unor documente brute, care trebuie examinate pe toate fețele de istoric, nu publicate de SRI, ca autor de istorii literare. Asta ne mai trebuie!

Cristian Teodorescu

de a li se bara accesul la informații, gazetarii români au reușit să descurajeze încercări de fraudă și i-au prevenit în permanență afit pe politicieni, cît și pe alegători, asupra eventualelor cacialmale electorale, asupra coțcărilor posibile și i-au lămurit pe cei din urmă ce trebuie să verifice la urne, pentru a nu li se falsifica votul. Ziare, posturi de radio și de televiziune au făcut extraordinar de mult pentru acuratețea și pentru civilizata desfășurare a alegerilor. Cel mai adesea sărac și supus tentațiilor de tot felul, de multe ori amenințat, iar uneori băgat și în pușcărie, ziaristul român poate fi oricînd comparat cu colegii săi din Occident în privința flegului și a dedicației cu care își face meseria. Pe de altă parte, poate că ziaristii au greșit, în perioada preelectorală, amestecînd informația cu propriile lor opinii, ceea ce a avut efecte asupra dispoziției voturilor. Ar fi însă bizar ca acest proces care a durat patru ani și al cărui efect au fost alegerile de săptămîna trecută să fie considerat doar rezultatul articolelor de opinie scrise de ziaristi, nemaivorbind de presiunea imaginilor asupra alegătorilor. Unii dintre ziaristi au fost direct implicați în politică, alții au făcut jocuri politice mai mult sau mai puțin subtile sau măcar au pedalat pe anumite simpatii, în rîstimpul acestor patru ani, profilînd într-un fel sau altul opțiunile alegătorilor. În ansamblu însă, ziaristii au jucat rolul de copoi ai alegerilor și de reprezentanți ai alegătorului obișnuit. ♦ De fapt, în paralel cu competiția politicianilor a existat, pînă la un punct, o competiție în mass-media pentru prevenirea alegătorilor asupra capcanelor în care aceștia ar fi putut cădea. Marele slogan al presei, la aceste alegeri, a fost cel al schimbării. Schimbarea s-a produs. Rămîne de văzut dacă schimbarea nu tre-

buia să aibă loc potrivit unui plus de nuanțare și nu otova, ca și cum doar schimbarea ar fi fost importantă. ♦ Schimbarea, oricum s-a produs în această privință, e însă un imens pas înainte în ceea ce privește democratizarea vieții politice autohtone. ♦ Persoanele care în ultimii ani au fost implicate în politica din țara noastră, direct sau indirect, au deprins din mers regulile jocului și s-au desprins, măcar parțial, de modelul Ceaușescu. Poate că greșeala unora dintre oamenii politici de la noi e că s-au rupt prea devreme de modelul Ceaușescu, adresîndu-se unor alegători care încă așteaptă politică paternalistă, nu provocarea propriei lor independențe. ♦ În timpul campaniei, mi s-a părut deplasat că oamenii politici au fost judecați după criterii care li se aplică mai curînd actorilor. Fiindcă dacă vrem actori, vom avea actori, nu oameni politici veritabili. Dar acest lucru ține, poate, de faptul că pînă să avem un serios fond politic, la noi se joacă o comedie a formelor. Vom vedea cu ce folos. ♦ Alegătorii s-au luat în seer și la această ediție a alegerilor, poate că mai în serios decît merita clasa politică pe care o avem. ♦ Ne aflăm la o mare intersecție pe care alegătorii au încercat s-o traverseze. Rămîne de văzut dacă încercările pe care ni le rezervă un viitor economic întunecat nu vor avea efecte imprevizibile asupra vieții noastre politice cotidiene. Esențial e că alegătorii au făcut primul pas. S-a produs schimbarea. Rămîne de văzut dacă doar de schimbare aveam nevoie și nu de un capital de încredere pentru schimbările care ne așteaptă.

Cronicar

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 13.000 lei; 6 luni - 26.000 lei; 1 an - 52.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul drago print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.000 lei
La redacție: 800 lei